

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Första kammaren.

Nr 31.

Onsdagen den 4 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Dahlberg* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 357, angående vissa anslag till främjande av bostadsproduktionen m. m.

Denna proposition föredrogs och hänvisades till statsutskottet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resekostnadsersättning åt folkskolinspektörer jämte en i ämnet väckt motion;

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående understödjande av folkskolebarns ferie- och studieresor;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av handelsgymnasierna jämte en i ämnet väckt motion;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående resestipendier åt rektorer och lärare vid statliga och statsunderstödda handelsgymnasier samt med dem jämförliga läroanstalter;

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till arbetarnas bildningsförbund för organisationskostnader jämte en i ämnet väckt motion;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för täckande av under år 1920 uppkomna brister å vissa ordinarie reservationsanslag under fjärde huvudtiteln;

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för förvaltaren O. Swensson att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för vissa beställningshavare vid mariningenjörkåren att tillgodoräkna sig föregående tjänstetid för erhållande av ålderstillägg;

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av medel för fullbordande av anläggningen av ett hospital vid Strängnäs;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till hjälpverksamhet bland förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar, vilka genom världskriget kommit i nödläge;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fördelningen och användningen av vissa anslag till bostadsbyggande; och

nr 108, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående biträdande skolföreståndarinnan Anna Kruses löne- och pensionsförmåner; bankoutskottets memorial:

nr 40, angående dyrtidstillägg åt tjänstemän och vaktbetjänte hos riksdagens kamrar och utskott m. m.; samt

nr 41, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 15 av bankoutskottets utlåtande nr 30 angående vissa framställningar rörande elvte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna; ävensom

jordbruksutskottets memorial och utlåtanden:

nr 46, med överlämnande till riksdagen av förteckning över försålda kronoegendomar;

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för uppförande av en lärlingsbyggnad för lantbruksskolan vid Ultuna, dels ock en i statsverkspropositionen gjord framställning om vissa byggnadsarbeten vid lantbruksinstitutet vid Ultuna;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av 1920 års avkastning av statens hästavelsfond;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning rörande anslag till åtgärder för skifteslagsindelning i vissa delar av Kopparbergs län; och

nr 54, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i frågor rörande anslag under riksstatens nionde huvudtitel.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtanden nr 35 och 36.

Vid föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 50, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående tillfälligt anslag till hushållningssällskapen, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862. *Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet.*

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 299, vari Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen, med förklaring, att Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga en lag i ämnet, så lydande som utlåtandet visade.

Reservationer hade avgivits

dels av herr Ljunggren utan antydd åsikt;

dels av herr Reuterskiöld, vilken ansett, att utskottet bort med i reservationen förebragt motivering hemställa, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 299;

dels av herr Lyberg mot de av utskottet föreslagna ändringarna i Kungl. Maj:ts förslag;

dels ock av herr Stendahl, som ej angivit sin mening.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Clason: I avseende å föredragningen av detta konstitutionsutskottets utlåtande hemställer jag:

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att till en början föredrages det av utskottet tillstyrkta lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist;

att sedan lagförslaget blivit genomgånet, utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet; samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Utskottets lagförslag.

§ 17 mom. 1.

Detta moment lydte sålunda:

Mom. 1. *I kommun, där kommunalfullmäktige icke finnas, skola*

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)
 Årligen tre ordinarie kommunalstämmor hållas: en under senare hälften av mars månad för besluts fattande i anledning av berättelsen om föregående årets räkenskaper och förvaltning samt för val av ledamöter i valnämnd, enligt vad därom är särskilt stadgat; en i oktober för bestämmande av kommunens utgifts- och inkomststat enligt § 63; och en i december månad för granskning av debiterings- och uppbördslängden samt för anställande av val till de befattningar inom kommunen, vilka vid årets slut bliva lediga, ävensom av revisorer; dock att i kommun inom Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län de två först nämnda stämmorna, därest skäl därtill föreligger, må kunna hållas högst fjorton dagar före eller högst fjorton dagar efter den för dessa stämmor ovan stadgade tid.

I kommun, där kommunalfullmäktige finnas, skall årligen ordinarie kommunalstämma hållas i december månad för granskning av debiterings- och uppbördslängden och för anställande av val, som på stämman ankomma.

Ordinarie kommunalstämma i december må kunna beträffande de ordinarie kommunalstämmorna under nästföljande år eller någon av dem besluta, å vilken dag sådan stämma skall hållas eller, därest så ej finnes lämpligt, huruvida stämma skall utsättas till sön- eller helldag.

Om val av nämndemän är särskilt stadgat.

Den, vilken såsom ledamot av kommunalnämnd eller eljest är redovisningsskyldig till kommunen, må icke väljas till revisor av förvaltning, för vilken han har att redovisa, ej heller deltaga i val av revisor av sådan förvaltning eller i beslut i anledning av revisorernas granskning av sagda förvaltning.

Herr Reuterskiöld: Herr greve och talman, mina herrar! När fullmäktigeinstitutet infördes i våra kommuner på landet såsom obligatoriskt, så skedde icke samtidigt någon reglering av förhållandet mellan fullmäktige och stämma. Jag tror för min del, att detta till mycket väsentlig del berodde därpå, att fullmäktigeinstitutet icke var nytt. Det fanns redan förut, om också såsom fakultativt, och det hade icke visat sig någon större svårighet i de fall, där fullmäktigeinstitutet verkligen blivit infört, att ordna förhållandet till stämman. Måhända berodde detta därpå, att man icke begagnade fullmäktigeinstitutet utan att ett kännbart behov därav förelåg, under det att behovet av fullmäktige nu icke är så särdeles stort eller kännbart i de små kommunerna, fast fullmäktige där skola finnas.

Men om man går ut ifrån att förhållandet således kan ordna sig, enligt vad erfarenheten visat, står det i alla fall kvar, att svårigheter ha yppats vid tillämpningen av de obligatoriska stadgandena. Jag tror dock för min del, att bara praxis får utbildas, med tiden även dessa svårigheter skola övervinnas. Skall man emellertid reglera förhållandet, då måste man väl göra det på sådant sätt, att det blir en verklig reglering och inte bara en skenbar, som förr eller senare måste göras om.

Jag har i den reservation, som bifogats utskottsutlåtandet, tillåtit mig påpeka några punkter, där ett sådant förhållande föreligger och det kungl. förslaget rakt icke råder bot på de missförhållanden, som anses vara för handen. Jag har därvid anmärkt, att utskottet, liksom Kungl. Maj:t, i sitt förslag visserligen gått ut ifrån kommunalförfattningssakkunnigas förslag men omarbetat och utbrutit delar av detta så att resultatet, både formellt och reellt sett, blivit en försämring.

Om jag ser på § 17 i förslaget, visar det sig, att i de kommunalförfattningssakkunnigas förslag gjorts en bestämd skillnad, även i uppställningen, mellan de fall, då det är fråga om en kommun, där kommunalfullmäktige finnas, och då det är fråga om en kommun utan kommunalfullmäktige. Därigenom ha kommunalförfattningssakkunniga undgått de svårigheter, som nu finnas i § 17 sådan den föreligger i det kungl. förslaget, då där talas om dessa saker i ett sammanhang och då man bibehåller uttryck från den gamla lagstiftningen, vilka knappast längre äro försvarliga. Alldeles särskilt gäller det om mom. 2, som icke synes i det kungl. förslaget och icke synes i utskottets utlåtande men som finnes där i alla fall oförändrat. Detta mom. 2 är i de kommunalförfattningssakkunnigas förslag uppdelat på två avdelningar. I den ena talas om att "kommunalstämma i kommun, varom i detta mom. stadgas" — d. v. s. i kommun, där fullmäktige icke finnas — "hålles även, när Konungens befallningshavande eller kommunalnämnden det äskar, eller då stämmans ordförande finner sådant nödigt". Och vidare finnes ett mom. 3, som talar om sammankallande i andra fall, då fullmäktige finnas. Det synes mig, som om en sådan uppdelning av paragrafen hade varit särdeles önskvärd.

Men det finnes också åtskilliga andra punkter att anmärka på. Om jag fäster mig vid § 35, mom. 2, är det i två avseenden jag mot den samma nödgas göra anmärkning. Det ena är, att där talas om, att "där annorstädes än i denna förordning stadgas, att beslutanderätt i ärende tillkommer kommun på landet eller kommunalstämma, skall beslutanderätten utövas av fullmäktige, där sådana finnas." Jämför man detta med vad kommunalförfattningssakkunniga sagt, finner man, att de visserligen sagt ungefär detsamma, men på ett annat sätt, som gör, att det hela blir mycket mera både begripligt och riktigt. De säga nämligen, att där annorstädes än i denna förordning stadgas, att beslutanderätt i ärende tillkommer kommun på landet eller kommunalstämma, skall beslutanderätten utövas av fullmäktige, om det icke tillika föreskrivits, att sådant ärende icke må av kommunalfullmäktige behandlas. Därmed ha kommunalförfattningssakkunniga kommit över de svårigheter, som nu föreligga, först och främst den, att man här trots sig kunna föreskriva, att t. ex. val av brandstodskommittéer, vilket beror på ett enskilt uppdrag till kommunalstämman eller kommunalfullmäktige, skall förrättas av kommunalfullmäktige och icke av kommunalstämma. Jag tror, att ett sådant lagstadgande blir helt enkelt ett slag i luften. Om det ligger utanför kommunalförfattningarna, om det beror på huruvida vederbö-

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet.
(Forts.)

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)
rande vilja åtaga sig uppdraget eller ej, så är det alldeles klart, att saken, oavsett vad lagen i detta fall säger, kommer att ha sin gång. Säger man däremot som kommunalförfattningssakkunniga, har man gjort reservation för detta fall, och då är det hela alldeles naturligt. Att momentet *även* avser andra författningar, och att även i dessa fall förbehållet är riktigt, behöver blott påpekas.

Det andra fallet avser stadgandet om val av nämndemän och vattenrättsnämndemän, vilka val här uttryckligen äro uppräkningsvis undantagna från kommunalfullmäktiges beslutanderätt eller valrätt. I kommunalförfattningssakkunnigas förslag finnes ingen sådan uppräkningsförklaring. Tvärtom ha kommunalförfattningssakkunniga låtit sitt förslag åtföljas av förslag till sådana ändringar i andra lagar, som skulle bli en följd av ändringen i kommunallagarna. Och det hade varit riktigt, att så skett, ty dessa andra lagar, t. ex. rättegångsbalken och vattenlagen, äro dock av civillags natur, och en ändring av dem kan inte ske i annan ordning än 87 § regeringsformen stadgar. Å andra sidan skall en förklaring av civillag ske på samma sätt som stiftande av sådan lag. Här har Kungl. Maj:t, så vitt jag kan förstå, för att undgå att tillfråga lagrådet och för att påskynda saken föreslagit insättande i kommunalstyrelseförordningen av en bestämmelse, som *i sak* innebär förklaring av civillag. Detta hade icke behöfts, om man ställt sig på kommunalförfattningssakkunnigas ståndpunkt. Kungl. Maj:ts förslag innebär en försämring, och jag vågar påstå, att det är tämligen underbart av *konstitutionsutskottet* att vilja tillstyrka ett sådant förslag, som dock i själva verket behandlats i en helt annan ordning än vad gällande grundlag därom stadgar.

Till sist vill jag påpeka, att då man nu påstår §§ 27 och 35 uttömmande reglera förhållandet mellan kommunalstämma och kommunalfullmäktige, jag dock icke tror, att detta — icke ens i kommunalförfattningssakkunnigas förslag — kommer att hålla streck, ty så snart som man i kommunalstyrelseförordningen bibehåller sådana bestämmelser som dem, vilka nu finnas i § 40, och som, så vitt jag kan se, icke ens i kommunalförfattningssakkunnigas förslag äro ändrade, blir följden den, att när det där talas om val av kommunalnämnd och bestämmande av antalet ledamöter däri, så kan möjligen beslut om antalet ledamöter gå in under rubriken "beslutanderätt", men däremot kan man knappast säga, att själva valet gör det. Och i all synnerhet har jag litet svårt att förstå att, om *i en och samma lag* i en paragraf ges en speciell bestämmelse, denna icke skulle medföra avvikelse t. o. m. från en allmän uppräkningsförklaring, sådan som den i § 35, allra helst som det där heter, att "följande ärenden *må ej* av kommunalfullmäktige upptagas". Det är en formulering, som stämmer med den gamla lagen, men den gamla lagen, sådan den hittills lytt, har jag alltid tolkat på det sätt, att förhållandet mellan kommunalstämma och kommunalfullmäktige icke varit en gång för alla och för alla kommuner lika bestämt, utan kunnat växla i olika kommuner efter deras olika beslut eller praxis. Vissa

saker få icke uppdragas åt kommunalfullmäktige, andra saker kunna uppdragas, men det är inte sagt, att någonting skall ovillkorligt uppdragas åt dem. Denna smidighet synes mig vara en förtjänst, och därför är det felaktigt, när man påstår, att det med nuvarande regler många gånger är ovisst, om ett kommunalstämmebeslut eller ett kommunalfullmäktigebeslut är riktigt, därför att man inte vetat, vilkendera formen som bort användas. Jag tror, mina herrar, att det kan i de flesta fall vara likgiltigt, om den ena eller andra använts, om blott, där det finnes kommunalfullmäktige, dessa icke tagit om hand frågor, som förbehållits stämman. Men genom dessa ändringar i lagen pekar man i den bestämda riktningen, att det skall göras en allmän och fast gränsskillnad, och den gränsskillnaden är icke uppdragen genom de förslag, som här föreligga, sedda i belysning av de speciella bestämmelser, som finnas.

Jag vet väl, att det från utskottets sida kommer att sägas, att man anser det vara fullkomligt självklart, när man läser § 27, som säger, att i vissa kommuner "skall den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt" — eller, med strykande av orden "i kommunala angelägenheter", endast "den kommunen tillkommande beslutanderätt" — "med de undantag, om vilka här nedan i § 35 förmäles, uppdragas åt kommunalfullmäktige", och det sedan räknas upp i § 35 vissa ärenden, som *ej må* av kommunalfullmäktige handläggas. Ja, här står påstående mot påstående. Jag kan inte se annat än att man måste ta hänsyn till lagen själv, i all synnerhet när andra momentet av § 35 säger: "Där *annorstädes än i denna förordning* stadgas, att beslutanderätt" etc. Ja, då invändes att i § 27 hänvisas blott till undantagen i § 35, och att detta skulle gälla även för motstridiga stadganden i kommunalförordningen själv. Men detta är ingalunda uttalat, och det är ingalunda, såvitt jag förstår, med vanliga lagtolkningsregler överensstämmande.

Och så till sist, herr greve och talman, ber jag få påpeka detta förslags nära sammanhang med det förslag, som också från konstitutionsutskottet i dag föreligger om en allmän revision av kommunalstyrelseförordningarna. Jag skall tillåta mig påpeka, att kommunalförfattnings-sakkunniga själva varit inne på denna fråga, då de i sitt betänkande nr II på sid. 94 och 95 framhålla, att de ansett att en allmän revision formellt sett borde vara det nödvändiga komplementet till deras eget uppdrag. Men de tyckas, att döma av vad som står på dessa sidor, förgäves sökt att få ett sådant uppdrag, och därför säga de: "Då de sakkunniga alltså ansett sig hänvisade till annan form för de behövliga lagändringarna, hava olika möjligheter varit under övervägande."

Om vi nu antaga detta här föreliggande förslag, såsom det är framlagt av Kungl. Maj:t och tillstyrkt av utskottet, komma vi i den situationen, att en sådan formell omändring även av detta beslut likväl måste komma att göras. Jag tror för min del, att det bästa sättet att åstadkomma en formell revision — som även jag erkänner vara nödvändig

Ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse
på landet.
(Forts.)

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. — är att avslå detta kungl. förslag med påpekande under debatten därav att, om det ligger till sig ett år och om kommunalförfattningssakkunniga få sin önskade befogenhet att granska kommunalförfattningarna över huvud, vi ha all anledning att vänta ett bättre förslag till nästkommande år. Jag tror inte, att vare sig den formella revisionen eller denna reglering, som ingen reglering är, utav förhållandet mellan kommunalfullmäktige och kommunalstämma skulle annat än vinna på ett sådant uppskov, ty, som jag antytt i slutet av min reservation, vad är det för glädje att antaga ett lagförslag i år, när man är tämligen övertygad om att det inom kort, kanske nästa år, måste ånyo underkastas en revision, vare sig vi begära eller icke begära en sådan formell revision. Jag menar därför, att den, som vill främja en formell revision utan att därmed binda sig till en framtida kommunal lagberedning av permanent natur, han bör i detta fall även rösta mot det förslag, som här föreligger, under uttalande av den förhoppningen, att kommunalförfattningssakkunniga, som på detta område nedlagt ett mycket stort arbete och egentligen icke kunnat komma till ett bättre resultat, då deras händer varit bundna, måtte av Kungl. Maj:t få fullmakt till en sådan allmän revision av kommunalstyrelseförordningarna, särskilt den för landet.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till min reservation.

Herr statsrådet D a h l b e r g: Herr greve och talman, mina herrar! På samma gång jag nödgas bestrida riktigheten av de anmärkingar mot Kungl. Maj:ts proposition, som herr Reuterskiöld i sin reservation har framställt, vill jag gärna medge, att det författningsförslag, som här är framlagt, ingalunda fyller de högst ställda anspråken på en lagtekniskt sett vacker och god lagstiftning. Att så är förhållandet, synes mig emellertid vara ganska naturligt, då det betänkes, att våra kommunallagar nu äro 60 år gamla och att de under de gångna decennierna och icke minst under de sista åren på grund av efter hand framkomna praktiska behov varit utsatta för ideliga jämkningar, uteslutningar och tilllägg med påföljd, att, som vi väl känna, dessa lagar för närvarande i formellt avseende förete en allt annat än vacker anblick. Det synes mig vid dylikt förhållande vara ganska nödvändigt att, innan den allmänna formella överarbetning, som ju snart nog måste komma, vidtages, i den mån man finner sig böra företaga ytterligare jämkningar, se till att dessa jämkningar få så liten räckvidd som möjligt. Detta därför, att det ju är ytterligt besvärande att på detta vis sätta klutar på en så gammal och förut så lappad klädedräkt och det dessutom kan befaras, att den brokiga dräkten, genom att man sätter allt för stora lappar på den, slutligen blir snarare mera svår än lätt att använda och att man sålunda icke når det eftersträfvade målet: ökad reda.

Nu hade regeringen verkligen hoppats — och förhållandena syntes berättiga därtill — att i år slippa föreslå riksdagen ytterligare jämkningar i dessa gamla kommunallagar. Och då kommunalförfattningssak-

kunnigas betänkande kom in i mars månad, blevo vi, kan jag säga, i viss mån styrkta i vår uppfattning, att man skulle kunna skjuta på frågorna åtminstone till nästkommande års riksdag. Det var nog också preliminärt beslutat, att någon proposition i år icke skulle läggas fram. Men då framställdes under hand till regeringen mycket enträgna och bestämda önskningsfrågor från synnerligen vederhäftiga, sakkunniga och representativa män, tillhörande kommunalförvaltningen på landsbygden, om att regeringen dock måtte redan i år föreslå en jämkning i kommunalstyrelseförordningen för landet, en jämkning, som under den sista tiden visat sig vara synnerligen av behovet påkallad. Det gällde ett uppdragande av bestämdare gräns mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhetsområden. Det framhölls med mycken bestämdhet av dessa sakkunniga och praktiska representanter för det kommunala livet på landsbygden, att icke minst genom de ändringar, som 1918 vidtogos i denna lag, det nu med särskild styrka framträtt betydliga svårigheter och oreda, olika meningar och besvärligheter i kommunerna och att det var ett praktiskt behov, att dessa svårigheter skyndsamt blevo genom några klarläggande bestämmelser avhjälpta. Denna framställning syntes så välgrundad, att regeringen ansåg sig icke kunna underlåta att taga hänsyn till den. För den skull utbröts ur kommunalförordnings-sakkunnigas betänkande den del därav, som handlade om den avsedda frågan, gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet, och en proposition utarbetades, därvid man på skäl, som jag här nyss antytt, utgick ifrån, att lagändringarna borde hållas inom så snäva gränser, som det över huvud taget var möjligt.

Mot detta lagförslag har den förre ärade talaren i sin reservation till utskottsutlåtandet framställt en rad till ordalagen ganska skarpa anmärkningar, vilka utmyнна i ett avslagsyrkande. Såvitt jag fattade rätt, vidhöll herr Reuterskiöld dessa sina anmärkningar i det anförande han nu höll. Jag skall därför be att få taga upp dessa anmärkningar i den följd de förekomma i reservationen.

Först och främst uttalas den meningen, att, som det heter, "sådan lagen blir, om förslaget antages", det blir kommunalstämman och ej fullmäktige, som uppgiften att välja kommunalnämnd måste tillkomma. Herr Reuterskiöld sade nyss, att han var beredd på, att detta skulle bemötas på ett visst sätt, men att han icke kände sig övertygad därav. Jag är icke desto mindre nödsakad att upptaga till bemötande vad han här har sagt. För det första kan jag icke se, huru de ändringar, som Kungl. Maj:t här föreslår, kunna ha något inflytande på den svårighet, som han har berört. Frågan om vem som skall välja kommunalnämnd, om det skall vara kommunalstämman eller kommunalfullmäktige, berördes redan 1919 i en motion, som väcktes i denna kammare. Konstitutionsutskottet fann därav anledning att gå in på en tolkning av kommunallagarna och konstaterade därvid, att genom 1918 års lagändring har valet av kommunalnämnd blivit överlåtet åt kommunalfullmäktige och att härom icke kan råda någon ottydighet. Jag för min del kan icke förstå, huru detta

Ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse
på landet.
(Forts.)

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet.
(Forts.)

enligt konstitutionsutskottets, riksdagens och även min egen personliga uppfattning fullt klara sakläge skulle kunna bli fördunklat genom ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Läget är ju redan nu det, att medan 7 § i kommunalförordningen för landet stadgar, att de angelägenheter, som kommunen som sådan har att vårda, skola avgöras av kommunalstämman, så stadgas i 27 §, att i vissa kommuner denna beslutanderätt skall i stället utövas av fullmäktige med undantag av de fall, som omtalas i 35 §; och bland fallen i 35 § nämnes icke val av kommunalnämnd. Så är det för närvarande, och såvitt jag kan finna, blir det ingen ändring, därest Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag blir upphöjt till lag.

Så anmärker herr Reuterskiöld: "Likaså avser § 35 mom. 2 genom ordet "annorstädes" att till fullmäktige överflytta stämmans valrätt i sådana fall, då valet beror av frivilligt åtaget uppdrag från enskild organisation eller person, t. ex. val av brandstodskommittéer eller dylikt. Men detta syfte vinnes icke härigenom, då det icke finnes något, som hindrar vare sig stämman eller fullmäktige att utanför kommunalförordningarna mottaga erbjudna funktioner, liksom än mindre något som tvingar dylika organisationer eller personer att vända sig till fullmäktige eller till stämman efter eget behag. Lagen kan icke genom denna bestämmelse nå det åsyftade målet." Härtill vill jag genmäla, att Kungl. Maj:ts förslag ingalunda åsyftar, i varje fall icke i första rummet, valförrättningar, som bero på frivilligt åtaget uppdrag från enskilda organisationer eller personer. Genom att bestämmelsen inledes med orden "där annorstädes än i denna förordning stadgas", torde det vara ganska klargjort, att förslaget i första hand åsyftar allmänna författningar, exempelvis val enligt fosterbarnslagen, alkoholistlagen, markegångsförordningen m. m. Jag har icke tänkt mig, att lagstiftaren skulle ha något större intresse av att genom lag söka hindra vare sig stämman eller fullmäktige att efter sitt fria skön mottaga eller avböja från enskilt håll erbjudna funktioner.

Nu vill jag, beträffande herr Reuterskiölds nästa anmärkning, gärna medge, att om rättegångsbalken och vattenrättslagen hade avsett, att valet av nämndemän och vattenrättsnämndemän skulle kunna ske genom fullmäktige, det icke gått an, att enbart genom en föreskrift i kommunallagen vidtaga ändring härutinnan. Men nu är, såvitt jag kan finna, rättegångsbalkens och vattenlagens stadganden däri fullt klara, att val av dessa nämndemän skola ske å kommunalstämma. Vid dylikt förhållande förefaller det mig, som om det kunde ursäktas, om man väljer den av Kungl. Maj:t föreslagna vägen för att klart tillkännage detta för vederbörande kommunalmän, som ju i första hand ha att söka upplysning härutinnan i sin kommunallag. Men jag skall villigt medge, att en sådan anordning icke är vad jag skulle vilja kalla fullt förstklassig lagstiftning, men det är otvivelaktigt, att den i föreliggande fall är särdeles praktisk.

"Betänklig är slutligen", säger herr Reuterskiöld. "att i § 36 mom. 4

inryckts en bestämmelse angående omröstning, vilken både tydligare och riktigare redan finnes uttalad i § 21 mom. 1 och § 22, vilka genom slutorden i samma mom. 4 bliva — liksom de redan nu utan allt tvivel äro — å fullmäktige tillämpliga." Ja, i 21 § i kommunallagen för landet står det för närvarande — och det föreslås ju ingen ändring däri — att på kommunalstämma skall omröstning verkställas efter upprop och, därest icke slutna omröstning begäres, ske öppet. Och i 22 § tillägges, att val skall, där så äskas, förrättas med slutna sedlar. Detta är ju en fullt tydlig och god bestämmelse. Men så står det i 36 § ifråga om kommunalfullmäktige, att omröstning skall ske öppet. Något undantag finnes där icke föreskrivet, ehuru lagstiftaren i annat sammanhang har lämnat medgivande till användande av proportionell valmetod även inom fullmäktige, och den proportionella valmetoden ju oundgängligen förutsätter slutna sedlar. Det förefaller mig, att detta är allt annat än klart och i behov av en justering. Om vi gå till kommunallagen för stad och jämför den i dessa delar, så finna vi, att ifråga om omröstning på allmän rådstuga, som ju motsvarar kommunalstämman, finnas alldeles samma bestämmelser som ifråga om kommunalstämma i förordningen för landet. Kommunalfullmäktige på landet motsvaras av stadsfullmäktige i staden. Ifråga om stadsfullmäktige säges det emellertid icke, såsom beträffande kommunalfullmäktige, att omröstning skall ske öppet, utan det säges, att omröstning skall verkställas öppet utom vid val, då den bör ske med slutna sedlar. Detta är ju med avseende på tydligheten fullt tillfredsställande. Nu innebär Kungl. Maj:ts förslag helt enkelt, att liksom omröstningsbestämmelserna för kommunalstämma och allmän rådstuga för närvarande äro likadana, så skulle hädanefter omröstningsbestämmelserna för kommunalfullmäktige bliva likadana som de äro och i 60 år varit för stadsfullmäktige, vilka bestämmelser ju visat sig vara fullt tydliga. Jag kan icke finna, att en ändring i det avseendet är i någon mån betänkelig.

Så finner herr Reuterskiöld slutligen förslaget att på fullmäktiges ordförande överflytta vissa funktioner, som nu anses tillkomma stämmans ordförande, vara betänkligt med hänsyn till, att ordföranden i fullmäktige väljes för endast ett år i sänder, medan stämmans ordförande väljes för hela fyra år i sänder. Han uttalar den meningen, att denna fråga är så föga utredd, att lagändringen i denna del ej bort av utskottet tillstyrkas. Jag tror, att om man å ena sidan betänker beskaffenheten av de uppgifter, som det här är fråga om för denne ordförande, och å andra sidan ihågkommer, att denna fråga varit föremål för utredning av kommunallagssakkunniga, man skall finna, att det icke kan föreligga något behov att offra vidare utredning på denna verkligen obetydliga fråga.

Ja, jag har härmed tillåtit mig att bemöta samtliga de av herr Reuterskiöld gjorda erinringarna mot detta förslag, och jag vill sluta med att uttala den förhoppningen, att kammaren måtte bifalla de av Kungl. Maj:t föreslagna lagändringarna, vare sig med eller utan de

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. av utskottet gjorda små jämkningarna, och därigenom åstadkomma ett förtydligande av lagen, som är välbehöfligt och varom landskommunernas och landsbefolkningens representanter enträget och bestämt gjort framställning.

(Forts.)

Herr Ljunggren: Jag har antecknat mig som reservant till betänkandet och skall nu tillåta mig att med några ord ange, varför jag så har gjort. Jag har nämligen tillhört dem inom utskottet, som ansett, att det kunde anstå med det här förslaget, tills den allmänna revision verkställes, som utskottet senare kommer att föreslå.

Jag skall nu icke ingå på de tvistepunkter, som ha varit under debatt här, utan jag vill bara fästa uppmärksamheten på, att Kungl. Maj:ts proposition icke enbart sysslar med att klarlägga gränsen mellan kommunalfullmäktige och kommunalstämman, utan Kungl. Maj:ts proposition upptager även en del andra paragrafer till ändring. När denna sak var under behandling i utskottet, rådde det ganska olika uppfattningar om innebörden av både det ena och det andra av de förslag, som innefattas i Kungl. Maj:ts proposition, och när det på det sättet kan uppstå så olika meningar bland erfarna kommunalmän, av vilka det ju finnes ganska många i konstitutionsutskottet, så kom jag till den slutsatsen, att när dessa bestämmelser skola tillämpas ute i landet, så kommer det alldeles säkert att på samma sätt uppstå olika meningar, och det blir sålunda icke den klarhet, som man vill åstadkomma. Om man sålunda vinner större klarhet ifråga om gränsen mellan fullmäktige och stämman, så uppstår ovisshet på en del andra punkter, och då menar jag, att det vore bättre att något närmare titta på det här förslaget och låta dem, som skola verkställa den allmänna revisionen, försöka komma fram med ett bättre förslag.

Herr statsrådet anförde, att det uppstått så stora svårigheter ute i landet, när det gällde tillämpning av nuvarande bestämmelser om gränsen mellan fullmäktige och stämman; och det är alldeles riktigt. Men det upplystes också i utskottet, att svårigheterna på sista tiden blivit undanröjda, dels genom upplysningar, som framkommit i den tidskrift, som har sysslat med dessa saker, och dels genom de upplysningar, som numera stå att erhålla just från landskommunernas förbund. Jag menar sålunda, att tillsvidare och till dess vi få den allmänna revisionen, skall man kunna reda sig med de anvisningar och råd, som på detta sätt kunna lämnas.

Men det är också ett annat skäl, som gör, att jag anser, att vi böra avslå förslaget sådant det föreligger här. Riksdagen har förra året beslutat att på en mycket viktig punkt verkställa en utredning rörande ärenden, som nu ligga under kommunalfullmäktiges beslutanderätt. Denna utredning har uppdragits åt borgmästare Jakob Pettersson. Jag vet nu icke, hur långt han kommit med densamma, men antagligen kommer väl något förslag detta eller nästa år, och då förestår åter en ny revision beträffande gränsen mellan fullmäktige och stämman. Dessa stän-

diga ändringar och nya lagförslag, som framkomma, äro enligt min uppfattning ägnade att vålla större förvirring än den oklarhet, som möjligen kan förefinnas på den här punkten och som Kungl. Maj:ts proposition avser att råda bot för.

Det är sålunda med anledning av dessa synpunkter som jag för min del har anslutit mig till dem, som yrkat avslag på propositionen.

Herr Lyberg: Herr greve och talman! Då statsrådet Dahlberg redan framhållit de skäl, som föranlett Kungl. Maj:t att framlägga denna utbrutna del av kommunalförfattningssakkunnigas förslag, så har jag icke anledning att närmare ingå på den saken. Jag vill endast understryka, att propositionen — som avser reglerandet av gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet — föranletts i första hand av riksdagens egen skrivelse 1919, då förslag i ifrågavarande hänseende av riksdagen begärdes, och att förslags framläggande nu ytterligare motiverats utav de av honom omförmälda bestämda uttalandena från praktiska kommunalmäns sida om behovet av lagstiftning. Visserligen kan jag ge reservanten, herr Reuterskiöld, rätt så till vida, som jag tror, att det hade varit lyckligt, i fall det utbrutna lagförslaget icke hade varit fullt så knapphändigt. Det förhåller sig nämligen på det sättet, att kommunalförfattningssakkunniga icke upptagit endast frågan om gränsen mellan kommunalstämmas och kommunalfullmäktiges befogenhet, utan också några med den frågan nära sammanhängande spörsmål, särskilt frågan, i vad mån de för kommunalstämmans verksamhet givna formerna böra och skola vara tillämpliga även på kommunalfullmäktige. I anledning därav föreslagna ändringar har emellertid Kungl. Maj:t ansett böra få anstå, till dess att den i utskott ställda allmänna revisionen kommer att genomföras.

Emellertid, trots att man sålunda måste erkänna, att en brist i detta avseendet vidlåder förslaget, så har jag för min del i likhet med konstitutionsutskottets majoritet ansett mig böra i huvudsak tillstyrka det samma, därför att detta förslag på ett fullt effektivt och tydligt sätt klarlägger själva huvudfrågan: frågan om gränsen mellan kommunalstämmans och kommunalfullmäktiges befogenhet. Herr Reuterskiöld har nu satt i fråga, om detta är riktigt. När jag läste herr Reuterskiölds reservation, fick jag bekräftad min i annat sammanhang framförda mening, att det är mycket svårt att läsa kommunalförordningarna, såsom de nu äro uppställda. Men så svårt hade jag verkligen icke trott, att det var att läsa dem, som herr Reuterskiölds reservation anger.

Jag skall endast uppehålla mig närmare vid två olika punkter i reservationen, de två punkter, som avse att bevisa, att ett sådant klarläggande av gränsen icke har skett i lagförslaget. Herr Reuterskiöld säger först, att det råder oklarhet beträffande vem, som skall välja kommunalnämnd — kommunalfullmäktige eller kommunalstämman — och beträffande vem, som skall bestämma antalet. Ja, jag vet verkligen, att man vid ett flyktigt läsande av författningen har trott sig finna

Ändringar i
förordningen
om kommunalstyrelse
på landet.
(Forts.)

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet.
(Forts.)

en sådan oklarhet, men då jag också vet, att herr Reuterskiöld icke bara flyktigt har studerat kommunalförfattningarna, utan tvärtom gjort det mycket grundligt, så är det för mig oförklarligt, att herr Reuterskiöld anser, att det föreligger någon verklig oklarhet i detta avseende. En sådan uppfattning om rådande oklarhet gjordes verkligen gällande år 1919 av en motionär i denna kammare, men konstitutionsutskottet avfärdade denna uppfattning genom ett uttalande, som jag tror, att herr Reuterskiöld då icke hade något att anmärka emot. Utskottet säger där: "Till slut vill utskottet framhålla, att av en jämförelse mellan § 27 och § 35 i kommunalförordningen för landet, särskilt om sistnämnda paragraf jämföres även med den lydelse, den ägde före lagen den 23 december 1918 om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet, tydligt framgår, att redan enligt gällande rätt kommunalfullmäktige äga befogenhet att själva utse kommunalnämnd." Om lagförslaget antages, så blir förhållandet ännu tydligare, då § 27 ju uttryckligen säger, att kommunalfullmäktige skola utöva kommunens beslutanderätt *utom i de fall, som omförmälas i § 35*. Då i denna senare paragraf användes ordet "må", så är det alldeles uppenbart, att "må" här betyder "skola". Men det avgörande är i allt fall: då i § 35 icke som undantag från kommunalfullmäktiges beslutanderätt omförmäles beslut om val av kommunalnämnd, vilket också är ett beslut, och beslut om antalet ledamöter av nämnden, så skall i fullmäktigkommuner nämnden väljas och antalet bestämmas av kommunalfullmäktige, icke av stämman. Det är visst icke så, som herr Reuterskiöld till min förvåning gör gällande, att kommunalförordningen för landet skulle avse att giva kommunerna *valfrihet* att låta bestämmanderätten i olika fall utövas antingen av fullmäktige eller av stämman. Nej, visst icke. Avsikten är ju, och den avsikten har kommit till tydligt uttryck, att lagen själv skall säga, vilka ärenden — i allmänhet alla ärenden — *skola* behandlas av kommunalfullmäktige. Regeln ges i § 27 och undantagen angivas i § 35. Jag kan sålunda icke se annat, än att herr Reuterskiöld gör sig skyldig till en felläsning i detta fall.

Men felläsningen är nästan ännu värre, då herr Reuterskiöld på sid. 7 i utskottsutlåtandet säger, att vad som redan nu finnes i § 21 mom. 1 och § 22 tydligt uttalat hittills varit å fullmäktige tillämpligt och fortfarande skulle bliva det enligt lagförslaget. Nej, det är visst icke så för närvarande och icke heller avsett enligt förslaget. Det är icke så, att för *kommunalfullmäktige* gäller, att när någon begär det i en *sakfråga*, omröstning skall eller kan ske slutet. Men detta gäller enligt § 21 mom. 1 för *kommunalstämma*. Kommunalstämman skall alltid, när någon äskar det, rösta slutet, men detta har man icke velat och vill man icke medgiva kommunalfullmäktige, naturligtvis i analogi med vad som gäller för stadsfullmäktige. Endast ifråga om val kan man enligt förslaget inom fullmäktige ställa till med slutet omröstning. Den bestämmelse, som fanns förut beträffande kommunalfullmäktige, lydde emellertid helt kategoriskt: "omröstning skall ske öppet", utan att man,

som även statsrådet Dahlberg framhållit, angav, att naturligtvis undantag i det avseendet böra gälla för omröstning vid val. Sådana omröstningar skola därför enligt förslaget alltid ske slutet.

Jag har på förut angivna skäl ingen anledning att beröra herr Reuterskiölds övriga anmärkningar annat än så till vida, som jag, på sätt jag redan nämnt, visserligen anser, att han har, åtminstone formellt sett, rätt i, att § 35 mom. 2 hade avfattats lyckligare och riktigare, om det skett i enlighet med kommunalförfattningssakkunnigas förslag. Men jag vill påstå, att anmärkningen icke har någon nämnvärd praktisk betydelse. I varje fall förefaller det mig, som om riksdagen icke har anledning att avvisa ett lagförslag, därför att det möjligen kan sättas i fråga, att förslaget på grund av gällande bestämmelser rätteligen borde i en detalj ha förberedande behandlats av lagrådet. Det blir väl Kungl. Maj:ts skyldighet att se till, att grundlagens föreskrifter i detta hänseende iakttagas. Emellertid anmärkte herr Ljunggren i avseende på § 35 mom. 2, att bestämmelsen avfattats så, att den skulle komma att ändras, för den händelse nu pågående utredning rörande kommuns medverkan ifråga om rusdryckshanteringen ledde därhän, att vissa sådana frågor, varom utredningen rör sig, skulle komma att förbehållas kommunalstämman. Däri har han alldeles rätt, men svårigheten är icke större, än att man i så fall i § 35 lägger till en mening ungefär av denna lydelse: "Beträffande beslut rörande kommuns medverkan i fråga om rusdryckshanteringen är särskilt stadgat". Vidlyftigare är det icke.

Medan jag har ordet, skall jag också be att få säga några få ord om de ändringar, som konstitutionsutskottet ifrågasatt i Kungl. Maj:ts förslag. Det är två ändringar. Den ena ändringen rör § 27. Där finnes för närvarande bestämt, att den "kommun i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt" skall utövas av kommunalfullmäktige med senare angivna undantag. Nu ha just dessa ord "i kommunala angelägenheter" — som man ansett icke gärna hava kommit dit utan någon avsikt — uppfattats, som om de skulle betyda, att frågor, som icke äro av rent kommunal innebörd, t. ex. utseende av gode män för tillsyn över förmyndarskap, icke kunna behandlas av kommunalfullmäktige. Man har haft så mycket större anledning att tro, att det var meningen, eftersom dessa ord införts i lagen 1918. Emellertid, om man undersöker, varför dessa ord inskrevos i kommunalförordningen för landet, finner man, att det torde hava skett endast för att få en formell likformighet med förordningen för stad, utan att man tänkte på, att då dessa ord av gammalt och alltifrån kommunalförordningarnas tillkomst funnits i förordningen för stad, det berodde på att i förordningen för stad uttrycket hade en reell betydelse. Man ville nämligen därigenom sannolikt understryka, att även magistraten utövade en viss beslutanderätt för staden, och därjämte att vissa frågor på den tiden voro undantagna från stadsfullmäktiges beslutanderätt, emedan de anginge borgerskapet eller vissa klasser i staden. Vid sådant förhållande föreslog kommunalförfattningssakkunniga och även Kungl. Maj:t före-

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet.
(Forts.)

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. slår, att dessa ord — i kommunala angelägenheter — skola strykas ur kommunalförordningen för undvikande av missförstånd, då det ju är meningen att alla frågor, som ankomma på kommunen, skola behandlas av kommunalfullmäktige, såvida de icke uttryckligen äro undantagna. (Forts.)

Nu säger utskottet, att för undvikande av missförstånd detta uttryck skall stå kvar. Jag vet sannerligen icke, vilket missförstånd som skulle kunna uppstå genom att man icke har kvar detta uttryck. Däremot kan det möjligen föranleda missförstånd, att det får stå kvar, ehuru väl lagförslaget i detta hänseende av andra skäl är tydligare avfattat än förut.

Vidare har utskottet föreslagit en annan liten ändring, nämligen i § 36. Där föreslås av Kungl. Maj:t, såsom jag redan antytt, en bestämmelse, som säger, att omröstning skall verkställas öppet utom vid val, då den bör ske med slutna sedlar. Nu har utskottet ansett, att, för att omröstningen skall ske med slutna sedlar vid val, skall icke endast omröstning begäras, utan det skall också särskilt begäras, att omröstningen skall ske med slutna sedlar. Jag kan ej finna annat än att, om det är fråga om val och någon begär omröstning, det betyder, att man vill ha omröstning med slutna sedlar. Därför är denna ändring alldeles onödig och, som statsrådet Dahlberg anført, gör den att bestämmelsen ej blir likformig med motsvarande bestämmelse för stad.

Som sagt, då jag har den uppfattningen att föreliggande lagförslag klarlägger vad som först och främst behöver klarläggas, anser jag mig i den nu närmast föredragna punkten, nämligen rörande § 17, böra yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Clason: Ifråga om anledningen varför konstitutionsutskottet tillstyrkt detta lagförslag, är jag redan förekommen av vad dels herr statsrådet dels den siste ärade talaren anført, och jag skall alltså icke närmare gå in på den frågan. Men då herr Ljunggren menade, att de tvivel om gränsen mellan kommunalstämmans och kommunalfullmäktiges befogenhet, som i stor utsträckning förekommit, skulle kunna hävas genom förfrågningar hos landskommunernas förbund, vill jag erinra, att just detta förbund mycket enträget begärt att få fram en klargörande lagstiftning i frågan så fort som möjligt.

Jag har egentligen begärt ordet med anledning av vad den siste talaren yttrade om skiljaktigheten mellan utskottets förslag och Kungl. Maj:ts förslag i ett par följande paragrafer. Jag skall be att få säga några ord vad angår dessa av utskottet gjorda ändringar. Den ena rör, som kammaren behagade finna, det första momentet av § 27, där Kungl. Maj:t föreslagit formuleringen: "I kommun med över 1,500 invånare skall den kommunen tillkommande beslutanderätt, med de undantag" etc. Utskottet har föreslagit, att det skall stå, som det för närvarande står: "den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt" — att paragrafen således i denna del skall bliva oförändrad. Utskottet har således låtit de ord stå kvar, som säga, att beslutanderätten

gäller kommunala angelägenheter. Så står det i denna paragraf hittills, och det står även så i förordningen om kommunalstyrelse i stad, och utskottet menar, att det icke kan skada, om det står kvar även här. Nu vet jag väl, att kommunalförfattningssakkunniga i en rätt vidlyftig motivering diskuterat just denna sak. De säga, att om man ej utesluter dessa ord, skulle paragrafen möjligen vara något för trång. Jag har emellertid ej kunnat bliva övertygad om detta. Jag tror ej, att den begränsning, dessa ords kvarstående innebär, kan på något sätt missförstås. Tager man återigen bort dem, tror jag, att risken blir större. Det upplystes i utskottet, att det finnes områden i kommunerna, över vilka kommunerna kunde komma att besluta, men som ej med full säkerhet kunna sägas tillhöra de kommunala angelägenheterna i inskränkt bemärkelse och rörande vilka därför det vore ovisst, huruvida beslutanderätten kunde överlämnas till kommunalfullmäktige. Då tror jag det är bäst att i detta fall icke antaga en alltför vid formulering. Det vore större risk, menade vi i utskottet, att taga en sådan formulering än att stå kvar vid den gamla, som för närvarande finnes icke blott i denna förordning utan även i förordningen om kommunalstyrelse i stad. Om jag ej fattade herr statsrådet oriktigt, ansåg också han för sin del, att utskottets förslag i denna del endast innebar en obetydlig jämkning, som herr statsrådet mycket väl kunde förena sig i. Jag hemställer, om det kan vara skäl att försöka driva denna skillnad så synnerligen starkt, att man på grund därav skulle riskera lagen.

Vad angår den andra frågan, om omröstningen, har utskottet där vidtagit endast en praktisk jämkning, den nämligen att även vid val det icke skall vara nödvändigt att vidtaga omröstningen med slutna sedlar, då icke någon person bestämt önskar det. Det har upplysts av en på området förfaren person, att det vid vissa kommunalfullmäktigesammanträden kan förekomma en hel rad val. Kommunerna kunna vara uppdelade i rotar, och det kan vara val av rotmästare, brandmästare och ett flertal andra, kanske flera 10-tal val vid sammanträdet. Då har man från vårt håll menat, att det icke kunde skada att ha en så pass smidig bestämmelse att, om någon person begär omröstning, det kunde gå så till som i andra fall, att man låter dem stiga upp, som vilja ha det ena eller det andra, därest icke någon bestämt begär val med slutna sedlar. Vad utskottet föreslagit, är således en rent praktisk bestämmelse, som det på dessa grunder kan vara skäl att införa i paragrafen.

Under sådana förhållanden tillåter jag mig hemställa om bifall till utskottets förslag såväl i denna punkt som den föregående.

Herr Nilsson, Petrus: För den praktiske kommunal mannen har bristen på utformade bestämmelser om den befogenhet, som tillkommer kommunalstämma och den, som tillkommer kommunalfullmäktige, gjort sig ganska starkt kännbar, och detta särskilt sedan kommunalfullmäktigeinstitutionen genom 1918 års riksdagsbeslut infördes i flertalet av landskommunerna. Det kan ju hända, att här föreliggande

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet. (Forts.)
förlag kunde varit bättre utformat, men jag tror i alla fall, att här närmare preciseras vad som redan är praxis. Kommunalmannen kan här finna vägledande bestämmelser. Jag tror därför, att föreliggande förslag även med alla sina brister kommer att fylla ett mycket kännbart behov.

Det var dock icke endast för att säga detta, som jag begärde ordet, utan det var lika mycket på grund av vad detta förslag *icke* innehåller, nämligen en bestämmelse hur kommunalfullmäktiges ordförande och vice ordförande skola väljas. Gällande kommunallagar stadga härom, att kommunalfullmäktige välja årligen inom sig ordförande och vice ordförande. Någon bestämmelse om, vem som skall utfärda kallelse till sammanträdet, liksom vem som vid sammanträdet skall föra ordet, innehålla ej kommunallagarna. Om t. ex. den förutvarande ordföranden icke blir omvald det är nyvalen äga rum, har han ingen befogenhet att sammankalla kommunalfullmäktige eller förrätta val. Och om länsstyrelsen, såsom ofta är fallet, ej medhinner sammanräkningen av kommunalfullmäktigevalen i så god tid, att valresultatet är känt utav kommunalfullmäktige vid deras sista sammanträde för året, så kunna de ju ej då besluta om vem, som skall sammankalla fullmäktige och leda förhandlingarna tills ordförande och vice ordförande blivit valda. Därför borde detta förslag även innehållit någon bestämmelse om, vem som skall sammankalla kommunalfullmäktige till första sammanträdet, ävensom vem som skall vid sammanträdet föra ordet, tills fullmäktiges ordförande och vice ordförande blivit valda. Jag hade väntat, att sådant förslag skulle föreligga, men då så icke är, hoppas jag dock, att, när en omredigering eller förändring nästa gång förelägges för riksdagen, densamma även skall innehålla förslag därom.

Jag får, såsom förut nämnts, även om man skulle önskat att detta förslag varit bättre utformat, likväl yrka bifall till detsamma, emedan det fyller ett kännbart behov.

Herr Lyberg: Jag vill endast säga, att kommunalförfattnings-sakkunnige haft sin uppmärksamhet fäst på det spörsmål, som av den förre talaren berörts. På sidan 105 i deras betänkande heter det nämligen:

”Det har i sammanhang härmed anmärkts, att bestämmelse saknas om, vem det åligger att kalla till kommunalfullmäktiges första sammanträde året efter det att allmänna val av kommunalfullmäktige ägt rum, och sålunda ordförande ännu icke blivit vald för året. Men då förhållandet är enahanda beträffande stadsfullmäktige, och saken i allmänhet utan olägenhet ordnas på det sättet, att fullmäktige i sådant fall vid sitt decembersammanträde uppdraga åt någon fullmäktig att vidtaga kallelse-åtgärderna, hava de sakkunnige icke för närvarande ansett sig böra härutinnan framlägga förslag.”

Därmed har man sålunda ansett kunna anstå till den mycket omtalade allmänna revisionen. Jag vill tillägga, att, även om det icke vid

fullmäktiges decembersammanträde är klart beträffande ena hälften av fullmäktigekåren, vilka som skola fungera från och med nästa års ingång, det icke möter hinder för kommunalfullmäktige att på december-sammanträdet besluta, att någon av dem som icke stå under omval, må utfärda kallelse till nästa års första sammanträde.

Ändringar i förordningen om kommunalstyrelse på landet.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt föreliggande yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av det nu före-dragna momentet samt vidare på dess förkastande; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja be-svarad.

§ 27 mom. 1.

Detta moment lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Mom. 1. I kommun med över 1,500 invånare skall *den kommunen tillkommande beslutanderätt, med de undantag, om vilka här nedan i § 35 förmäles, uppdragas åt kommunalfullmäktige.*

(i utskottets förslag:)

Mom. 1. I kommun med över 1,500 invånare skall *den kommunen i kommunala angelägenheter tillkommande beslutanderätt, med de undantag, om vilka här nedan i § 35 förmäles, uppdragas åt kommunalfullmäktige.*

Herr Lyberg: Som jag nyss anfört, finner jag, att det tillägg, som upptagits i denna paragraf av konstitutionsutskottet, icke bör finnas i lagen. Jag hemställer därför om bifall till paragrafen enligt Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Clason: På grund av de av mig nyss anförda skälen ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av utskottets förslag i förevarande del samt vidare på godkännande av Kungl. Maj:ts förslag till lagrummets lydelse; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av det under behandling varande lagförslaget.
Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

*Ändringar i
utsöknings-
lagen.*

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen m. m.

Genom en den 10 december 1920 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 19, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:ten, under återopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga uppgjorda förslag till

- 1) lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen;
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 kap. 32 § och 3 kap. 20 § i lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom;
- 3) lag om ändrad lydelse av 38 § i förordningen den 16 juni 1875 angående in-teckning i fast egendom;
- 4) lag om ändrad lydelse av 17 § i förordningen den 15 oktober 1880, innefattande särskilda föreskrifter angående lagfart, in-teckning och utmätning av järnväg, så ock i fråga om förvaltning av järnväg under konkurs;
- 5) lag om ändrad lydelse av 18 § i lagen den 14 juni 1907 om in-teckning i tomträtt och vattenfallsrätt; samt
- 6) lag om ändrad lydelse av 5 och 35 §§ i lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m.

I förevarande utlåtande hade utskottet, med anmälan att utskottet framdeles skulle avgiva utlåtande över propositionen, såvitt den avsåge förslaget till lag om ändrad lydelse av 5 och 35 §§ i lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m., i övrigt hemställt, att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag ej kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga lagar i nu ifrågavarande ämnen, så lydande som utlåtandet under 1:0)—5:0) visade.

Reservation hade anmälts av greve *Spens* och herr *Rogberg*.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr *Åkerman*: I avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 33 hemställas,

att detsamma må företagas till avgörande på det sätt, att först vart och ett av de i utlåtandet behandlade lagförslagen föredrages särskilt för sig, det med 1:0) betecknade förslaget där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadganden, ingress och rubrik sist;

att sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställa-
n föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår över-
läggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att för den händelse något av lagförslagen kommer att i sin helhet eller i en eller annan del återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

*Ändringar i
utsöknings-
lagen.
(Forts.)*

Vad herr Åkerman sålunda hemställt bifölls.

Det av utskottet under 1:o) tillstyrkta lagförslaget.

§ 28.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

28 §.

Äro — — — utmätning.

Har borgenär enligt 13 § utsökt betalning ur fast egendom, och varder fordringen fastställd till betalning ur egendomen, förordne överexekutor tillika, att egendomen må utan föregående utmätning säljas i den ordning, som om utmätt fast egendom stadgas, *eller ock sättas under tvångsförvaltning enligt vad i 7 kap. sägs*; och vare det så ansett, som hade egendomen blivit utmätt.

(i utskottets förslag:)

28 §.

Äro — — — utmätning.

Har borgenär enligt 13 § utsökt betalning ur fast egendom, och varder fordringen fastställd till betalning ur egendomen, förordne överexekutor tillika, att egendomen må utan föregående utmätning säljas i den ordning, som om utmätt fast egendom stadgas; och vare det så ansett, som hade egendomen blivit utmätt. *Hurusom egendomen på borgenärens äskande må sättas under tvångsförvaltning, därom stadgas i 7 kap.*

Grevé S p e n s: Herr greve och talman! Under utskottets behandling av detta ärende har jag uttalat stora betänkligheter mot det förevarande lagförslaget, och jag skall nu be att här i kammaren få i korthet framlägga dessa betänkligheter.

Detta lagförslag, som nu föreligger till prövning, har icke tillkommit för att fylla något känt behov, utan det har utarbetats på förslag av den s. k. krigsberedskapskommissionen i syfte att stärka fastighetskrediten under de kriser på fastighetsmarknaden, som väntas uppkomma.

Förslaget innebär, att när en fastighet blivit utmätt för gäld, eller när överexekutor fastställt en fordran till betalning ur fast egendom

*Ändringar i
utsöknings-
lagen.
(Forts.)*

och tillika förordnat, att egendomen må utan föregående utmätning säljas i den ordning, som om utmätt fast egendom stadgas, så äger fordringsägaren rätt att efter ansökning hos överexekutor få fastigheten satt under tvångsförvaltning i stället för att få den såld exekutivt. Man har tänkt sig, att genom denna tvångsförvaltning fastighetens avkastning skulle kunna så uppdrivas, att borgenärens fordran kunde bliva täckt.

Redan år 1912 infördes i vår utsökningslag en tvångsförvaltning av fast egendom, men denna fick endast äga rum, när exekutiv försäljning ej kunde komma till stånd därför, att det fastställda lägsta budet ej bjudits. Någon tvångsförvaltning enligt 1912 års lag har emellertid, så vitt känt är, aldrig kommit till stånd, utan det 1912 införda tvångsförvaltningsinstitutet har blivit en lag endast på papperet. Nu har man velat utvidga detta institut, så att det skulle kunna användas utan att försök till exekutiv försäljning först ägt rum, och nu väntar man sig bättre lycka av institutet. Jag tror emellertid, att även denna nya lag endast kommer att bli en lag på papperet. Såväl krigsberedskapskommissionen och justitieministern som utskottet framhåller, att tvångsförvaltning endast sällan kan komma till användning beträffande jordbruksfastigheter. Detta beror närmast därpå, att enligt svensk rätt — i olikhet mot tysk rätt, varifrån institutet är hämtat — de inventarier, som erfordras för en fastighets skötsel, icke räknas såsom tillbehör till fastigheten utan därför vid tvångsförvaltning måste ställas till förvaltarens förfogande. Jordägarens inventarier äro nog oftast utmätta. Under normala förhållanden skulle även enligt utskottets åsikt institutet i dess helhet få ringa användning, men under kristider skulle institutet enligt utskottets mening bli en säkerhetsventil mot brådstörtade försäljningar av bostadsfastigheter.

Inom utskottet uttalades också enstämmigt den åsikten, att därest det nu varit fråga om att skriva till Kungl. Maj:t och begära en lagstiftning av förevarande beskaffenhet, så skulle utskottet hava avstyrkt en sådan skrivelse, men då nu ett lagförslag redan blivit utarbetat, och institutet under en väntad kris på fastighetsmarknaden kunde bli en säkerhetsanordning mot hastiga försäljningar till underpris, så ansåg sig utskottet icke böra avstyrka lagförslaget antagande. Vi reservanter tro emellertid, såsom jag nyss antydde, att tvångsförvaltningsinstitutet även i den nya form, som lagförslaget givit det, icke skall komma till användning annat än i rena undantagsfall, och således bli en lag endast på papperet, ty det blir nog så även vid en fastighetskris beträffande såväl jordbruks- som bostadsfastigheter, att om fordringsägaren ser någon utsikt att genom fastighetens försäljning få sin fordran betäckt, så begär han försäljning av fastigheten, och då han ej ser någon sådan utsikt, är det nog i regel så, att avkastningen av fastigheten kommer att helt gå till gäldande av bättre prioriterade in-teckningsrätter, och i varje fall vågar nog borgenären ej utsätta sig för risken att under hela kristiden få betala de förvaltningskostnader, som äro före-

nade med institutets användning och som alltid skola förskjutas av borgenären. Säkerligen får han också ej igen dessa. Jag vill här särskilt påpeka, att enligt 171 § i förslaget äger förvaltaren att i sin årliga redovisning tillgodoföra sig det arvode, som av förvaltaren anses skäligt, och ändring häri kan endast vinnas genom stämning till domstol om klander av redovisningen. Antagligt är att arvodet blir tämligen rikligt tilltaget i redovisningen, och en enskild administration torde kunna anordnas billigare. Att processa om arvodet drar sig även mången borgenär för. En olägenhet med lagförslaget är ytterligare, att alla inteckningshavare skola höras ifråga om tvångsförvaltnings anordnande och upphörande, vilket vållar dem besvär och kostnader. Ett sådant hörande skall nämligen ske, så vida överexekutor ej i något fall anser det överflödigt. Detta snarare skadar än främjar fastighetskrediten.

*Ändringar i
utsöknings-
lagen.
(Forts.)*

Ehuru jag huvudsakligen på nu angivna skäl hyser stora betänkligheter mot det föreliggande lagförslaget, vill jag dock icke yrka avslag därpå, emedan det ju möjligen under en svår kristid kan komma till användning i ett ringa fåtal fall beträffande bostadsfastigheter. I fråga om jordbruksfastigheter kommer nog institutet aldrig till användning. Där blir risken och förvaltningskostnaderna alldeles för stora. Enligt min tro kommer således den lag, som kammaren nu går att antaga, icke att få någon praktisk betydelse; och jag tycker, att då det i denna tid klagas över för mycken lagstiftning, så hör denna lag till dem, som gärna kunnat undvaras.

Såsom frågan nu ligger, har jag emellertid, herr talman, icke något yrkande.

Efter härmed slutad överläggning godkändes den förevarande paragrafen.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

De återstående av utskottet tillstyrkta lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdes fortsättande kl. 8 på aftonen.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning. Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner angående grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.

I en inom första kammaren väckt motion, nr 177, och i tre inom andra kammaren väckta motioner, nr 261, 266 och 267, hade herrar *Kvarnzelius* m. fl., *Sävström*, *Edén* m. fl. och *Vennerström* hemställt, att riksdagen måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga framlagt förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen samt §§ 1 och 38 riksdagsordningen.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på angivna skäl hemställt, att riksdagen med bifall till förevarande motioner måtte såsom vilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga ett i utlåtandet infört förslag till ändrad lydelse av § 49 regeringsformen samt §§ 1 och 38 riksdagsordningen.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *von Geijer*, med instämmande av herrar *Nilsson* i Antnäs, *Starbäck* och *Pehrsson* i Göteborg samt i huvudsak av herrar *Reuterskiöld* och *Andersson* i Kolstad, på anförda grunder yrkat avslag å utskottets hemställan och de i ämnet väckta motionerna.

I en annan vid utlåtandet fogad reservation hade herr *K. J. Ekman* anfört:

”Ehuru jag till fullo delar de av herr von Geijer m. fl. anförda betänkligheterna emot de grundlagsändringar, som i de föreliggande motionerna föreslås, har jag likväl ansett frågan om en folkomröstning i nykterhetsfrågan, ordnad på sådant sätt att därav ett verkligt positivt resultat kan framgå, vara av den vikt, att förslag i sådan riktning nu bort framläggas, varför jag inom utskottet yrkat, att utskottet med anledning av de väckta motionerna och med begagnande av sin rätt till initiativ i grundlagsfrågor bort föreslå riksdagen, att i § 49 regeringsformen och § 1 riksdagsordningen måtte intagas fullständiga och tydliga stadganden om en omedelbar, avgörande folkomröstning med enkel röstövertikt i frågan om införande av ett allmänt rusdrycksförbud.”

Slutligen hade reservation avgivits av herr *Ljunggren* mot viss del av motiveringen.

Herr von Geijer: Herr greve och talman, mina herrar! För någon vecka sedan framställdes från denna plats betänkligheter mot den praxis, som på senare tid tycks ha vunnit inträde i sättet för förberedandet av de ärenden, som bringas på riksdagens bord, i det att man tycks mer och mer ha slagit in på den vägen att, sedan riksdagen avlåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t och med anledning därav det till-

satts en kommitté och denna kommitté fullföljt en del av sitt arbete, har en enskild motionär, en medlem av kommittén eller någon annan tagit upp det förberedande utlåtandet ifrån kommittén och fört fram detta till riksdagen som en motion. Förevarande ärende är en illustration, ett uppreparande av denna sak. Jag anser det som min skyldighet att till den kraft och verkan det hava kan understryka det berättigade i de anmärkningar jag antytt. Det förefaller mig vara ett ganska betänkligt sätt för ett ärendes behandling. Först och främst innebär det ju, att Kungl. Maj:t totalt undanskjutes, elimineras bort, och vidare är det så, att man ej kan få ärendet behandlat i ett sammanhang, icke får tillfälle att se det ovanifrån utan från sidan och styckevis. I förevarande ärende är det särskilt att beakta, att riksdagen därigenom förhindras att få skärskåda det i hela dess vidd.

Riksdagen skrev 1920 och begärde fullständig utredning angående folkomröstningsinstitutet. Därvidlag nämndes visserligen jämväl frågan om konsultativ omröstning, men blott som ett moment i det hela. Det hindrar emellertid ej, att denna del lösryckes och framlägges för riksdagen till antagande, utan att övriga sidor av detta, för vårt kommande statsliv så utomordentligt betydelsefulla institut på något sätt bli behandlade. Det förefaller mig ej vara lämpligt beträffande ett sådant förslag, att Kungl. Maj:t ej varit i tillfälle att på något sätt taga ståndpunkt till detsamma. Jag vill erinra, att visserligen en grundlagsfråga som denna icke är av den art, att den behöver skickas till lagrådet, men Kungl. Maj:t har dock många andra underordnade organ, till vilka en fråga kan hänskjutas, för att den må vinna fullständig belysning, oavsett att på detta sätt våra främsta förtroendemän icke blivit i tillfälle att fälla något omdöme eller avgiva yttrande om saken. Det är så mycket mer anmärkningsvärt detta, som huru man än vill se saken, det gäller en ny æra i vårt statsliv. Sedan så lång tid, som man kan se att det i vårt land funnits en representation såsom en faktor i vårt statsliv, har det ock varit ett faktum, som fullständigt utan gensaga godkänts, att representationen i sina göranden och låtanden såsom representation varit obunden. Vad man än månne säga mot detta, förefaller det mig fullt klart och tydligt, att, om vi i dag den 4 maj 1921 gå att bifalla utskottets hemställan, vi därvidlag göra ett medvetet avsteg från denna princip. Man kan icke efter den stunden tala om, att Sveriges riksdag står i den ställning, som det säges i § 49 regeringsformen och § 1 riksdagsordningen, att svenska folket representeras av riksdagen. Vad man än månne säga mot detta, står det som min mening ofrånkomligt fast. Man kan draga detta direkt ur begreppet som sådant. Om den som lämnar en fullmakt själv förbehåller sig en del av avgörandet, är det ju påtagligt, att därigenom representantens befogenhet minskas; den maktsfär han hittills haft blir mindre.

Man kallar detta för ett konsultativt, ett rådgivande, ett upplysande referendum. Om man någonsin verkligen kan ha rättighet att tala om ordets makt över tanken eller säga att orden döda begreppen, så

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Ang. grund- förefaller det mig vara tillämpligt just i detta fall. En folkomröstning
lagsstiftning av sådan art som här är fråga om blir icke vad man med beteckningen
om konsulta- skulle angiva — rådgivande, upplysande; den blir ett uttryck för en vilje-
tiv folkom- yttring. Det kan dragas direkt ur begreppet som sådant, men erfaren-
röstning. heten ger belägg för slutsatsen. Detta institut har funnit användning
(Forts.) utomlands, och man har material till slutsatser. Rösträttskommittén
har uppdragit åt en av sina ledamöter med vetenskapliga kvalifikationer
att ur den tillgängliga litteraturen göra en sammanställning och därav
draga slutsatser, sålunda en sammanfattning, hur detta institut upp-
kommit, hur det verkat och vilka dess utvecklingsmöjligheter äro. Av
denna utredning framgår enligt min mening fullt tydligt, att just vad
jag antytt såsom liggande i detta instituts begrepp bekräftats av er-
farenheten. Institutet har först förekommit i Förenta staterna sedan
rätt så länge sedan — dess första tillämpning kan förläggas till mitten
av förra århundradet. — Det framgår tydligt av utredningen att
obenägenhet hos representationerna att fatta beslut i brännbara frå-
gor varit den yttersta, den första impulsen till det konsultativa folk-
omröstningsinstitutets bringande till användning. Det gällde frågan,
huruvida staten skulle åtaga sig skyldigheten att lämna skolundervisning.
Representationen fann det vara obekvämt att härvidlag på egen hand
fatta beslut och den använde då utvägen att göra lagens giltighet bero-
ende av en konfirmerande folkomröstning. Till synes var det ju icke
härvidlag fråga om ett institut av den art, som nu föreligger utan om
decisiv eller åtminstone semidecisiv. Emellertid befanns detta förfarande
icke överensstämma med konstitutionen. De amerikanska domstolarna,
som synas hava en viss befogenhet att pröva lagenligheten av represen-
tationens beslut, förklarade, att det fattade beslutet icke överensstämde
med konstitutionen. För undvikande av denna svårighet uppfanns då
den form, som nu föreligger här, nämligen rent så kallat konsultativt
referendum, d. v. s. att på förhand innan de ordinarie statsmakterna
fattat beslut hänskjuta frågan till yttrande av folket. I utredningen
heter det i denna del: "Anledningen till detta och liknande förfarings-
sätt uppgives i allmänhet ha varit en utpräglad benägenhet hos de ame-
rikanska statskongresserna att skjuta ifrån sig ansvaret för avgörande
i tvivelaktiga och ömtåliga frågor". Sålunda samma slutsats eller att
det ursprungliga skälet till att konsultativ folkomröstning kommit till
användning varit en obenägenhet hos representationen att fatta beslut.
Jag kan i denna stund gå ännu längre. Jag undrar, om icke den sym-
pati — vi veta vad som ligger bakom, nämligen nykterhetsfrågan —
som en och annan hyser för det föreslagna institutet, just bottnar i
obenägenheten att direkt taga position i en sådan fråga som nykterhets-
frågan.

Vidare heter det i denna utredning: "Man kan också se, exempel-
vis i Amerika, att representationerna själva, då de bestämt sig för en
folkkonsultation, ofta gjort detta i klart syfte att slippa ifrån ansvaret
av eget avgörande, som de faktiskt överlämnat åt folket."

Om man över huvud taget har något förtroende för utredningar, synes det mig, att mitt påstående om den egentliga grunden för institutets tillkomst, representationens obenägenhet att fatta beslut, vore ådagalagt och styrkt. Med detta till utgångspunkt, frågar jag mig, om icke all anledning föreligger för antagandet, att institutets blotta därvaro — vi skulle ju taga detsamma helt som det färdigbildats utomlands även om lagavfattningen bleve en annan — skall hava den verkan att hos svenska riksdagen framkalla just det, som i dess ursprungsland varit anledningen till dess inventerande, nämligen obenägenhet att i vissa fall fatta beslut, rädsla för valmännen, och att det just kommer att verka därhän, att representationen mer och mer kommer att begagna sig av den väg som lagen anvisar att skjuta ifrån sig ansvaret?

Alla de citat, av vilka jag använder mig, röra visserligen förhållandena i Amerika, och det kan ju sägas, att det förhåller sig annorlunda i andra länder. Emellertid Förenta staterna är ursprungslandet och det, där institutet vunnit utbildning och användning, även om det på sista tiden även använts i några andra länder. Såväl utskottet som motionärerna peka på två särskilda fall i Danmark och Norge, ett från vartdera landet, där denna kvasiform blivit använd och jag skall, med herr talmannens tillåtelse, återkomma till dem litet senare. Beträffande det inflytande, folkkonsultationen haft på statslivet, yttras: "För statslivet betyder det konsultativa referendum sålunda en ombildande kraft, ett uppmjukande så att säga av det representativa systemet, ett medel till närmande mellan folket och representationen, som i verkligheten kan föra fram detta till deltagare i de förefallande frågornas avgörande". Vidare säges det, att den konsultativa omröstningen "i allmänhet betraktats såsom åtminstone i den ena riktningen avgörande". Det omtalas också ett resultat — från Australien — att därest vissa frågor blivit bragta under konsultativ omröstning, dessa frågor därigenom avförts från den allmänna valrörelsen. Den diskussion, som där förekommit, har icke rört sig om dessa frågor, "enär folkets mening om desamma fattats såsom imperativt mandat för de valda kandidaterna, och dessas personliga åsikt i frågan har man under sådana omständigheter ej ansett sig behöva taga hänsyn till". Det förefaller mig, och det framhålls också såväl i reservationen till kommitténs betänkande som i reservationen till förevarande utlåtande, att både det ursprungliga motivet till den konsultativa folkomröstningens användande och utvecklingen av institutet tydligt visa dithän, att riksdagen verkligen på detta sätt självmant kommer att mer eller mindre binda sig. Jag vet icke, i huru stor grad detta kommer att ske, men att det blir ett avsteg från den gamla formen, är för mig alldeles ofrånkomligt.

Det är vidare vissa anmärkningar som kunna framställas mot institutet. Visserligen gälla dessa anmärkningar i viss mån folkomröstningsinstitutets alla former sålunda jämväl den decisiva formen. Utskottet anser det vara oriktigt att göra så då fråga endast är om den konsultativa formen, ett föregripande sålunda. Jag kan icke finna, att

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning. (Forts.) reservanterna rå för detta. Det är, såsom jag förut nämnt, beroende på att frågan styckvis förelägges riksdagen och att riksdagen sålunda icke blir i tillfälle att bedöma frågan i hela dess vidd utan nu brådstörtat skall avgöra endast en sida av densamma. Om därvid anmärkningar komma att riktas åt jämväl den decisiva formen kan ej hjälpas.

Anmärkningarna gälla dels frågeställningen och dels frågan om en objektiv upplysning.

Vad då först frågeställningen angår, skall ju folket, då en fråga hänskjutits till detsamma, kunna svara ja eller nej. Således ett renodlat svar. Föreligger ett utarbetat, motiverat och provat lagförslag, som därtill riksdagen antagit och Kungl. Maj:t godkänt, då kan man möjligtvis hoppas på att kunna få ett, åtminstone formellt svar på frågan, vill ni eller vill ni icke taga den lagen. Men i rent principiella strider och då det gäller ett förhandsuttalande bliva svårigheterna långt större och i vissa fall oöverstigligen, om det gäller en segsliten och stor fråga, som i sig innesluter möjligheter till många modifikationer. Om jag då tager den fråga, som nu ligger bakom, nämligen nykterhetsfrågan, är det oändligt många skiftande meningar från den ena polen till den andra: skola vi ha sådana restriktioner, som exempelvis finnas i Norge, där man kan få lätta viner och starkt öl, eller skall gränsen sättas vid exempelvis 2 1/4 % alkohol? Nykterhetsfrågan är nästan omöjlig att få fram i den form, att folket verkligen kan avgiva ett adekvat svar på den frågan: vill ni eller vill ni icke ha totalförbud?

Vad sedan frågan om en objektiv upplysning beträffar, så kan det icke hjälpas, att svårigheterna i detta fall bli ännu större. Man har i utlandet sökt på många sätt få fram en officiell upplysning. Man har ansett att regeringarna böra giva en objektiv upplysning om skälen för och emot för att utgöra en vägledning för valmännen, då de skola bilda sin egen mening. Vidare har man tänkt sig möjligheten att anföra åt majoriteten och oppositionen inom representationerna att därvidlag var för sig framkomma med sina skäl. Jag vill hemställa, huruvida herrarna verkligen tro att, om det rör sig om en verkligt brännande fråga, beträffande vilken folkomröstning skulle ske, målsmännen för dessa meningar våga lita på dylik så kallad objektiv upplysning. Nej, förvisso icke. De komma icke att lita på något annat än agitationen. Utskottet avfärdar den av reservanten till kommitténs betänkande gjorda anmärkningen, att detta institut skulle medföra agitation, såsom varande utan fog. Jag hemställer till herrarna att själva fälla ett omdöme huruvida icke, därest det blir konsultativ omröstning i nykterhetsfrågan, en agitation skulle komma att gå ut över landet. Min mening är, att det kommer att resas talarestolar över hela landet och att målsmännen för de olika synpunkterna komma att uppträda och avlösa varandra i oavbruten följd. Huruvida valmännen verkligen på detta sätt skola kunna bibringas någon verklig upplysning, blir en annan fråga, men att agitation icke kan undvikas, förefaller mig påtagligt. För min egen del

tager jag utskottets påstående, att denna min mening skulle sakna fog, *Ang. grund-*
tämligen lätt. *lagsstiftning*
om konsulta-

Nu torde alla vara ense om, att det är nykterhetsfrågan, som här ligger bakom. Nykterhetskommittén avgav sitt betänkande i augusti 1920 och folkomröstningskommittén sammanträdde några veckor därefter i september. Redan vid dess första sammanträde beslöts en skrivelse till Kungl. Maj:t huruvida det icke vore lämpligt att man först upptog till behandling frågan om en konsultativ folkomröstning. Kungl. Maj:t medgav detta, ehuru för visso utan tanke att följden skulle bliva den, att enskilda motionärer skulle på grund därav bära fram förslag om konsultativt referendums införande. Emellertid är det påtagligt, att det var nykterhetsfrågan såsom sådan som föranledde denna skrivelse. Vad tänkte man sig då vinna av en folkomröstning i nykterhetsfrågan? Jo, svarar man, man ville ha upplysning — vilket skulle vara det huvudsakliga, efter vilket man strävade — om den allmänna opinionens läge, huru folket ställde sig till denna fråga.

När det gäller nykterhetsfrågan, kan man kanske dela upp åsikterna om densamma i tre grupper: de yttersta, de rena förbudsvärnarna; de, som under alla förhållanden äro mot varje form av förbud; och de stora mellanliggande skikten, vilka i detta sammanhang äro de viktigaste. Dessa senare kunna åter delas upp i två grupper. För det första de som i grund och botten äro förbudsvänner, men vilka de betänkliga erfarenheter, som den senare tiden givit dels i eget land — vi ha ju under kristiden haft så gott som förbud, så hårda restriktioner att de närmast sig förbud — dels från våra grannländer i öster och väster gjort tveksamma och benägna för modifikationer. Betänkligheterna grundas givetvis därpå att om en förbudslag genomföres utan att bäras upp av meningen hos det stora flertalet av befolkningen, är fara å färde att respekten för lagen minskas, att lagöverträdelser av mångahanda art äro att förvänta, att dessa komma att betraktas med överseende, med ett ord att aktningen för lagen, som är samhällets grundval, i ganska betänklig grad kommer att undergrävas. Erfarenheterna från de nämnda grannländerna bestyrka enligt min mening betänkligheterna. För dem, som i grund och botten äro förbudsvänner men som icke kunna blunda för konsekvenserna, ställer sig därför frågan så: ja, endast under förutsättning att det verkligen finnes en mycket utbredd mening om lämpligheten av att totalförbud bör införas, endast om det är en mycket stor del av folket som önskar detsamma, kan man våga sig på saken och då kan man måhända hoppas, att den mindre delen så småningom skall böja sig, då lagen uppbäres av en så stark mening inom landet.

De andra, som i grund och botten icke äro förbudsvänner, säga som så: är det verkligen en så överväldigande stark mening för totalförbud, kunna vi ta det, fastän vi i själ och hjärta icke så önska.

Jag vill då fråga: kunna nu verkligen dessa två senare grupper tro att det svar som ernås genom en konsultativ omröstning kommer att

tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

Ang. grund- bli ett riktigt svar på deras frågor. Jag är icke riktigt säker på, att det
lagsstiftning blir förhållandet.
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

I reservationen har framhållits några siffror angående förhållandet mellan en beräknad majoritet vid en omröstning och hela valmanskåren, eller med andra ord huru stor del utgör i procent en beräknad majoritet av hela valmanskåren. Siffran 56 %, som förekommer i reservationen, är godtyckligt våld. Jag kan emellertid taga en annan siffra, som, ehuru givetvis också godtycklig, ty man vet ju icke, vilken siffra en omröstning kan giva, men som i så måtto är av intresse, att den var den verkliga vid den omröstning i Norge, som utskottet talar om. Det visade sig där, att 66,5 % av befolkningen deltagit i omröstningen. Nu vill jag säga — det är icke för att förringa den siffra jag kommit med, utan det är endast min enskilda mening — att jag icke tror, att man vid en konsultativ omröstning i vårt land skulle uppnå denna siffra. Men vi kunna ju utgå ifrån att det av den valmanskår på ungefär 3,5 miljoner, varom här är fråga, 66,5 % komma att deltaga i valet. Nykterhetskommittén har som bekant föreslagit två alternativ, nämligen bekräftande referendum och konsultativt referendum. Förslaget om bekräftande referendum kan ju givetvis i detta sammanhang ej komma under omprövning, men jag vidrör förslaget, enär kommittén tänkt sig en kvalificerad majoritet på $\frac{3}{5}$ vara avgörande för ett förslags antagande. Man kan ju därför utgå från att kommittén tänkt sig att $\frac{3}{5}$ av valmanskåren vara lämpligt stort underlag för den folkopinion, förutan vilken det ej vore skäl att tänka på förbudet. Jag vill då först antaga, att 66,5 % av de valberättigade deltagit i omröstningen och att majoriteten är $\frac{3}{5}$ av dessa. Dessa $\frac{3}{5}$ representera emellertid icke mer än 39,9 eller knappt 40 % av hela valmanskåren. Men de 60 andra % var finnas de? Jag vill nu göra ett tankeexperiment. Jag höjer majoriteten till $\frac{2}{3}$. Denna majoritet representerar icke mer än 44,4 % av hela valmanskåren, var de 55 %, som icke höra till denna majoritet, höra, vet man icke. Om jag nu går ett steg ännu längre och höjer majoriteten till $\frac{3}{4}$ är jag äntligen framme vid att denna majoritet representerar 49,8 % eller således nära hälften av hela valmanskåren. Nu måste man fråga sig: huru skola de frånvarande beräknas, skola de anses ha röstat för eller emot. Jag vill erinra om att för åtskilliga år sedan — det är väl närmare 15 år sedan — fråga var uppe om referendum i ett annat sammanhang där det gällde lokalt veto, och att man där tänkte på att spekulera i de frånvarandes röster och placera dem på den ena eller den andra sidan. Jag vill säga att det, enligt min mening, är fullständigt lönlöst att kunna tänka sig att man skall få en bestämd norm, efter vilken man skall kunna placera de som icke deltagit i valet. Varje försök att ställa dem på den ena eller den andra sidan blir en konstruktion; detta är enligt min mening fullständigt ofrånkomligt, och förhållandet är likadant, som om man skulle göra försök att dela upp valmännen efter kön och säga att männen skola rösta för sig och kvinnorna för sig. Denna tanke har, efter vad jag hört, framkastats,

och detta har naturligtvis skett därför, att man ansett, att det mera gäl- Aug. grund-
ler männen än kvinnorna och att vad männen i detta sammanhang säga lagsstiftning
därför skulle ha större betydelse än kvinnornas ord. Jag undrar, om om konsulta-
icke varje försök till dylik uppdelning endast kommer att framkalla nya tiv folkom-
strider. Min övertygelse är emellertid att livlig opposition skulle resas röstning.
gent emot en dylik värdesättning av den ena kategoriens röster i för- (Forts.)
hållande till den andra, icke minst därför, att en dylik uppdelning
sannolikt icke vilar på fullt rationell grund. Jag minnes ett yttrande
en gång i andra kammaren av S. A. Hedin vid ett tillfälle då såsom så
många andra gånger förslag vore å bane att söka minska brännvins-
konsumtionen. Den utväg man den gång föreslog var att höja tillverk-
ningspriset. Hedin sade då: Vet herrarna, vem som får betala denna
förhöjning? Jo, det är hustrun med de sex barnen. Det är alldeles
klart, att arbetarhustrurna ovillkorligen komma att säga: Det är oss
framför alla andra det gäller; och varje försök att förringa värdet av
deras röster kommer att bekämpas. En uppdelning härutinnan blir där-
för fullständigt lönlös.

Jag tror, för att göra en sammanfattning, att det blir nästan omöj-
ligt för valmännen att kunna giva ett uttryck för vad de verkligen vilja;
kanske bli de själva en gång överraskade, när resultatet av deras yttran-
de kommer i dagen, när lagen, som följt på omvälvningen, föreligger,
och det är mycket möjligt att mången då kommer att säga: Nej, det var
icke så jag menade. Jag tror sålunda icke, att de äro i stånd att riktigt
kunna giva sin mening tillkänna, och ännu mindre tror jag, att riksdagen
sedermera blir i stånd att ur de olika meningarna draga fram någon
verklig upplysning, som kan tjäna såsom ett råd i denna sak. Det blir,
som jag i ett annat sammanhang sagt, endast något formellt.

Det är icke utan att det förefaller mig, som om utskottet anser denna
svaghet, denna osäkerhet vara en fördel, ty utskottet åberopar åtminstone
densamma såsom ett bevis för att riksdagen icke behöver anse sig bunden
utan att riksdagen kan draga de slutsatser den anser sig kunna draga.
Jag vill då först anmärka, att det väl är en alltför stor apparat för ett
så pass litet resultat. Det är icke någon obetydlig sak att sätta 3,5 mil-
joner människor i gång med en agitation och propaganda, vartill man
kanske aldrig förr skådat maken, och det blir dock i alla fall ett tämligen
klient resultat. Det blir de 70 uttolkarnas exeges, huru man skall be-
stämman i det fallet och huru man skall bestämman i ett annat fall. Jag
samtalade för en eller annan dag sedan med ett par personer, som voro
av annan åsikt, än den jag företräder. Därvid framhöll jag mina be-
tänkligheter och sade: Tro ni verkligen, att man kan få fram det material
och det underlag, som dock är syftet? Tro ni, att man kan få ett svar,
huruvida meningen i landet är så grundad att man vågar sig på ett för-
sök som erfarenheten dock visat innebära stora risker? Den ene sva-
rade — och svaret blev rätt så belysande från min synpunkt: "De från-
varande få stå sitt eget kast". Den andre svarade: "Kommer det att
bli stor majoritet, exempelvis 3/4, så godtager jag den", men jag fram-

*Ang. grund-
lagsstifning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)*

höll, att 3/4 representera ändock icke fullt hälften av alla röstberättigade. "Ja, det kan icke hjälpas, de frånvarande få stå sitt kast". Ja, resultatet kommer att bli avgörande, även om det icke är ett adekvat uttryck för folkmeningen, det är tydligt. Om man tvivlar på att denna slutledning är riktig, kan jag hänvisa till vad som skett i Norge. Vid just den omröstning, som utskottet här självt åberopar, så bestämdes det redan på förhand, att den skulle vara avgörande.

I kommittébetänkandet har ordföranden i kommittén haft ett särskilt yttrande — det var visserligen angående en annan sida av saken, men norska omröstningen nämndes där. Beträffande dennas inflytande faller då yttrandet: "Ej minst det sistnämnda exemplet visar, huru nära till hands det kan ligga för dem som därav hava intresse att söka utnyttja även en konsultativ folkomröstning såsom i realiteten, om ej i formen, avgörande". Norska stortingets majoritet förklarade på förhand, innan omröstningen skett, att så komme det att gå. I stortinget förklarade sålunda statsrådet Berg, att han kände sig förpliktad att framlägga en förbudsproposition, vare sig förbudet vann stor eller liten majoritet. Man erkände också ifrån det hållet, och från mycket förbudsvänliga talare underströks detta särskilt, att omröstningen i realiteten vore att fatta som avgörande. Med andra ord, "omröstningen vore väl reellt, men icke formellt avgörande, den vore väl politiskt men icke juridiskt bindande".

Ja, det vet jag också! Det är min livliga övertygelse, att vad sorts kvalificerad majoritet man än till en början kommer att uppställa såsom nödvändig för att åt den må kunna givas vitsord som utslag på folkviljan så kommer man snart, sedan det visat sig omöjligt att finna en rationell grund för dessa regler, att nöja sig med enkel majoritet av de i omröstningen deltagande och att utvecklingen faktiskt kommer att utmynna i, att så fort omröstningen har givit majoritet i en fråga, så är den avgörande. En annan sak är det därvidlag, när det är fråga om ett decisivt referendum; där kan man göra det villkorligt ifrån början. Jag vill inte gå in på frågan om det decisiva referendum, men jag har velat framhålla dessa saker jämväl därför att utskottet till synes tyckes anse sig hava riktat ett ordentligt hugg mot reservanterna, när utskottet säger, att det är en inkonsekvens av reservanterna att säga, att man icke kan bibringa allmänheten någon upplysning och man på samma gång säger, att dessa svar bliva bindande. Jag har velat säga, att ett adekvat svar, ett verkligt svar, som kan för ansvarsfulla representanter utgöra ett verkligen upplysande besked angående folkmeningen, det tror jag icke, att man får, men man får något annat, ett annat svar, men att detta, det oaktat blir bindande. Man får ett utslag, som man icke vet hur det tillkommit, men som kommer att respekteras och som kommer att lydas.

Så är det vidare, herr talman, till sist fråga om utvecklingen av detta institut. Detta är bara början, det är första gången — jag upprepar det ännu en gång — det är första gången det varit under diskussion på

allvar, huruvida vi skola göra det avsteget ifrån den gamla uppfattningen, att representationen är obunden, och att riksdagen ensam och allena representerar svenska folket. Nu säger man här: "Ja, men det är väl ingen risk, det är ju helt och hållet att överdriva och svartmåla, ty", säger man, "det ligger i riksdagens och Kungl. Maj:ts hand att avgöra detta." Jäväl, det är så utskottet har tänkt sig det, men hur länge tror man den saken kan hålla, om man en gång gått in på och godkänt principen om folkets direkta deltagande vid sidan jämte eller över riksdagen. Icke kan man tänka sig, att det ligger inom möjligheternas område att därvidlag kunna hålla igen. Jag vill bara säga en sak till. Tro herrarne verkligen, att det ligger inom möjligheternas område att man kan bibehålla initiativet, som det heter, enbart hos en majoritet i riksdagen och hos Kungl. Maj:t.

Jag kan taga ett exempel — en fiktion naturligtvis — men vi kunna tänka oss, att vi hava genomfört och fört in i vår grundlag detta lagstaddande, som möjliggör institutets användande; då föreligger kanske nästa år den situationen, att man skall bringa nykterhetsfrågan till omröstning. Meningarna skifta, det kan hända, att detta förslag faller, att riksdagen avslår och säger, att den icke vill låta denna fråga gå till konsultativ folkomröstning, tro herrarne verkligen då ett ögonblick, att nykterhetsvännerna, eller representanterna för förbudet, skola låta sig nöja med detta? Tro ni icke, att det skulle snart ligga på bordet ett förslag om utvidgning av institutet. Och tro ni icke, att folket, som en gång fått känna den insikt om den detsamma tillerkända makten, eller att om det får avgiva sitt vittnesbörd så blir dess vilja bestämmande, att icke det skulle känna sig stimulerat att söka utvidga sin maktsfär och jämväl själv vilja bestämma när denna viljeyttring skall avgivas. Jag tror icke att vi kunna behålla initiativet där förslaget lagt det och den garanti, som både herrar kommittéledamöter och utskottsledamöter hava ansett vara så stark däri att detta initiativ ligger hos riksdagens majoritet, tror jag för min del kommer att visa sig vara rätt så lätt att attackera.

Herr talman! Jag har i detta sammanhang ingenting vidare att anföra. Sammanfattningen är lätt gjord; för min del yrkar jag avslag å såväl utskottets hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Herr H e l l b e r g: Det undras mig, herr talman, om inte det ganska patetiska anförande, som vi nyss avhört från reservanten, skulle hava gjort en ändå starkare verkan, om i detta anförande på något ställe hade förekommit något litet erkännande, att det väl ändå kunde finnas något berättigat i det yrkande, som utskottet framställt. Jag tror, att det är psykologiskt riktigt, att om man vill nedgöra vare sig en person eller en sak, inte bara tala ont om den utan erkänna, att det kan finnas hos den även något gott. Då får den, som hör på eller läser, det intrycket, att det föreligger åtminstone ett försök att döma objektivt; men om man bara så att säga över lag stryker ned alltsammans, så inställer sig gärna hos åhöraren eller läsaren den betraktelsen, att nog kan det väl kanske

Ang. grund- vara dåligt, men så dåligt, som man säger att det är, är det väl ändå
lagsstiftning inte.
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.

(Forts.)

Nu finns det, det är ju sant, någon enstaka gång en talare, som föreställer sig, att han genom ett så att säga summariskt nedslag på en sak skall kunna fullständigt tillintetgöra den. Jag erinrar mig från mina första riksdagsår en talare, som trodde, att han skulle kunna på det sättet alldeles förgöra den kvinnliga rösträtten; men jag tror inte, att min ärade vän från Trälleborg anser sig kallad att utföra något sådant underverk — och det angav han ju också själv, att han inte förväntade sig. Emellertid hade jag det intrycket av hans anförande, att han sökte att hopa allt oförmånligt, som kunde sägas om det föreliggande förslaget, till en enda stor fördömelse.

Han började med att besvara sig över det förhållandet, att enskilda motionärer här hade tagit upp frågan på grund av den föreliggande utredningen och inte avvaktat Kungl. Maj:ts förslag, och han stämplade detta såsom något rätt otillbörligt. Jag får emellertid säga, att när riksdagen, såsom här varit fallet, själv har begärt en utredning, och när den utredningen i den del, som det nu är fråga om, föreligger, så måtte det väl vara riksdagens rätt, därest Kungl. Maj:t av en eller annan anledning inte finner sig böra taga något initiativ, att själv göra det. Den rätten tror jag inte vi låta bortdisputera ifrån oss, den hålla vi nog allesammans på i grund och botten — därvidlag tror jag partierna i grunden tänka rätt lika.

Reservanten berörde i detta sammanhang det oegentliga i att frågan bara upptagits endels. Därmed förhåller det sig ju så, att sedan den kommitté, åt vilken utredningen av den överlämnats, hade blivit tillstätt, så framkom nykterhetskommitténs betänkande efter nära 10 års arbete, och detta betänkande gick ut på ett yrkande, att frågan om förbud skulle underkastas folkomröstning. Då syntes det kommittén, att därigenom frågan gjorts så aktuell, att man ansåg sig böra göra en förfrågan hos regeringen, huruvida inte den konsultativa delen av folkomröstningen, om vilken meningarna nu mer och mer hade samlat sig, kunde upptagas till undersökning för sig, och som bekant gav regeringen därtill sitt bistånd. Det synes sålunda, som om här förelegat en giltig anledning för ett sådant tillvägagångssätt, som kommittén för sin del följt och som sedermera har fullföljts av motionärerna i riksdagen. Vi hava ju för resten från våra närmaste grannländer, Danmark och Norge, exempel på att man, när ett verkligt behov förelegat, utan någon som helst utredning upptagit frågor till konsultativ omröstning — i Norge har det förekommit till och med mitt under pågående utredning.

Jag tror alltså, att det är riktigt, som kommittén och utskottet framhållit, att den konsultativa folkomröstningen kan behandlas för sig och den decisiva för sig. Detta har ju nu bestritts av den föregående ärade talaren, och han har för sin del menat, att när man talar om konsultativ omröstning, så är det inte något annat än en lek med ord. Han säger i sin reservation till utskottets betänkande — och han upprepede ungefär

detsamma här i kammaren: "Varje form av lagstadgat referendum måste bliva en viljeyttring, som kommer att kräva åttlydnad, och riksdagen kommer att betrakta resultatet som en befallning och att rätta sig därefter." Sålunda i detta fall anser han frågan om konsultativt eller decisivt referendum vara något underordnat, effekten blir alltid densamma.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Nu har han sedermera såväl i sin reservation som i sitt anförande i dag medgivit, att denna verkan av referendum visst inte kommer att föreligga så klar, som man skulle vilja tro av det citerade yttrandet, utan han har uppvisat, ganska utförligt, särskilt i sitt muntliga anförande i dag, att vid en sådan omröstning det av olika skäl kan bli, som hans uttryck föll i dag, omöjligt för valmännen att giva uttryck för vad de anse, och — menade han — än mindre lär det bli möjligt för riksdagen att ur detta draga ut någon mening. Men icke desto mindre vidhåller han, att detta utslag av omröstningen skall komma att verka såsom imperativ, såsom en befallning. Jag får bekänna, att för min del är jag alldeles oförmögen att inse, huru detta går i hop. För mig föreligger här en klar motsägelse.

Jag skall be att något få belysa, hur jag ser på hela den nu föreslagna omröstningen.

Jag vill då först och främst betona och särskilt understryka — därför att jag tror att om man icke fasthåller detta, så kommer man lätt till alldeles oriktiga konsekvenser — att den i verkligheten säkerligen kommer att bliva ett undantagsinstitut, någonting som endast sällan kommer till användning. Detta först och främst därför att det synes mig vara alldeles lönlöst att söka få bifall till ett yrkande på folkomröstning i en fråga som inte är av den beskaffenhet, att den verkligen starkt och levande intresserar folkmeningen i landet: varje omröstningsförslag i en annan fråga kommer att falla till marken, därför att det inte finns resonans för den. Och sådana frågor, som äro av den beskaffenhet, att de kunna uppkalla en mycket stark och allmän folkmening, som har behov av att på detta utomordentliga sätt giva sig tillkänna — ty, märk väl, folkmeningen får ju annars normalt giva sig tillkänna vid valen — sådana frågor, som på ett alldeles särskilt sätt sysselsätta folkmeningen så att ett allmänt krav på en folkomröstning uppstår, tror jag bli relativt taget mycket få. Erfarenheten utifrån — jag tänker särskilt på Schweiz — visar, att det antal folkomröstningar, som där verkställts, inte är synnerligen stort, om man summerar ihop dem under årens lopp; i jämförelse med det otal av frågor, som representationen haft att handlägga, äro de rent av ett försvinnande fåtal.

Så kommer därtill — och därpå lägger kommittén liksom utskottet mycket stor vikt — att här är genom den föreslagna grundlagsbestämelsen den garantien införd, att båda kamrarna skola vara eniga om att skicka en fråga till folkomröstning för att en sådan omröstning skall komma till stånd. Jag tror verkligen, att man kan antaga om Sveriges riksdag, att den inte kommer att i onödan skicka ut alla möjliga frågor till omröstning, om inte för annat så av det skäl att, när det redan nu

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)*

på senare tid träffats särskilda anstalter för att undvika allt för ofta upprepede val, så är det givet, att om man år efter år, år efter år ställde till sådana folkomröstningar, skulle folk bli alldeles uttröttade på dessa. En dylik — om jag så får säga referendumtrötthet, komme också att medföra att de erhållna svaren kanske bli mindre upplysande på grund av de röstandes fåtalighet. Jag tror således, att det är alldeles oriktigt, när man resonerar så, som om det föreslagna institutet skulle bli något, som på allvar konkurrerade med representationen i behandling och beslut i de olika frågorna.

Nu har det emellertid påståtts att, när en sådan folkomröstning kommer till stånd, det resultat den ger kommer att bli avgörande så att det inte är lönt för representationen att resa sig emot det utan det blir imperativt. Och det vill jag medgiva, att om det föreligger en alldeles övermäktig folkmening, så gör den sig alltid gällande i varje fall. Vi hava, som bekant, inte här i landet haft referendum, men nog veta de närvarande, att det har förekommit fall, då folkmeningen bestämt riksdagens beslut genom sin styrka. Den saken känna vi allesamman till, så att det tjänar ingenting till att härvidlag leka med ord: är en folkmening tillräckligt stark, så tvingar den ovillkorligen sin vilja igenom, det kan inte hjälpas. — Men här må man komma ihåg att, när riksdagen själv beslutar att skicka en fråga till utlåtande av folket direkt, så äro naturligtvis de, som rösta för ett sådant beslut, för sin del på det klara med att folkmeningens ställning till denna fråga är en faktor av allra största betydelse för beslutet i frågan. Sådana frågor veta vi allesamman kunna förekomma, vilkas avgörande i mycket hög grad beror på just hur folkmeningen ställer sig till dem. Det kan finnas lagstiftningsåtgärder, som man genomför endast i det fall, då man är förvissad om att en stark folkmening uppbär dem. Som ett nära liggande exempel på detta kan man ju anföras förbudsfrågan — det har ju ibland förbudsännerna själva betonat, att de inte våga sig på en förbudslagstiftning med mindre än avsevärt stark folkmening därför föreligger. Men det kan naturligtvis mycket väl tänkas, att en sådan samlad folkmening, som ovillkorligen kräver en viss åtgärd, inte alls föreligger, utan svaren från folkomröstningen på de frågor, som uppställas, komma att bli ganska delade, så att det kanske väger ungefär jämnt eller kanske så att någon majoritet finns för den ena sidan, men i alla fall en icke så synnerligen stark majoritet. Ja, då undrar jag, om inte det fallet inträffar, att i själva verket representationens olika ledamöter komma att i denna fråga rösta var och en på sitt sätt. Ofrivilligt medgav reservanten det själv, när han sade, att det blir historien om de 70 uttolkarne. Det tror jag visst, att det kan bli i ett sådant fall, men då blir nog ock vars och ens beslut, allt eftersom han tolkar innebörden av utslaget.

Herr von Geijer tog det fallet, att det skulle komma att röstas av exempelvis mellan 50 och 60 procent röstägande, och att av dessa återigen majoriteten bara skulle komma upp till — han nämnde respektive — från knappa 40 till inemot 50 procent. Ja, när ett utslag blir sådant,

så blir nog behandlingen i riksdagen ungefär sådan, som man hade tillfälle att se i den danska riksdagen efter den år 1916 verkställda folkomröstningen angående försäljningen av de västindiska öarna, då tolkningen av utslaget faktiskt var mycket olika, och särskilt från dem, som voro motståndare till försäljningen — det var högersidan — mycket energiskt framhölls, att flertalet stutit hemma, så att man inte hade något begrepp om dess mening, och att av dem, som deltagit i omröstningen, inte så alldeles överväldigande många röstat för, med ett ord det ansågs, att denna omröstning i själva verket inte var någon tillräcklig utvisare av folkmeningens ställning.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Nu anmärkte herr von Geijer mot ett dylikt fall, att det ju då är att ställa till förfärligt mycket bråk för att få ett svar, som ingenting säkert säger i fråga om folkmeningens ställning. Ja, men ligger inte just däri ett slags "giv akt!" för riksdagen att inte i onödan ställa till med sådana folkomröstningar? Endast i det fall, där det hänt, att frågan så allmänt intresserar folk, att det finns ett verkligt behov, ja man kan säga, en verklig längtan efter folkomröstning, endast då — det är min övertygelse — kommer riksdagen att besluta en sådan.

Den ärade reservanten åberopade också erfarenheterna från Amerika och sade, att det där visat sig, att folkomröstningen framdrivits av en obenägenhet hos representanterna att själva fatta beslut: de hade velat skjuta ifrån sig ansvaret och lägga det på folket direkt. Ja, men man måste väl ändå göra klart för sig, att det bör bli en mycket stor skillnad på institutets användning i ett land, som sedan lång tid tillbaka, sedan årtionden tillbaka haft decisiv folkomröstning, som oupphörligt kommit till användning, så att det så att säga ingått i folkmedvetandet, att i alla verkligt viktiga frågor den direkta folkomröstningen skall avgöra, huruvida det beslut, som representationen fattat, skall bli lag eller icke — det måste bli en betydande skillnad på förhållandena i ett sådant land och i ett land, där ännu aldrig folkomröstning försökts och där man föreslår, att den allra mildaste formen därav, den som endast kan tjäna till vägledning och upplysning för representationen, skall införas. Det är för resten bekant, att i Amerika den konsultativa omröstningen begagnats såsom en förklädd form av decisiv folkomröstning, därför att grundlagen ansetts lägga hinder i vägen för en decisiv sådan, under det att domstolarna ansett, att konsultativ folkomröstning utan grundlagshinder kunde försiggå.

Naturligtvis är det vanskligt — därutinnan vill jag bestämt skilja mig ifrån den föregående ärade talaren — att profetera, hur institutet kommer att verka, vi äro inte i stånd att säga, varken han eller jag, hur det kommer att bli, ty det beror på en stor mängd faktorer, men nog tycker jag, att de små erfarenheter som vi hava från de skandinaviska länderna, inte alls peka på sådana konsekvenser, som han förutspådde. Jag har inte hört talas om att det varit ens något förslag uppe om folkomröstning i Danmark, sedan man tillgrep den som utväg för att slita tvisten om försäljningen av de västindiska öarna för fyra, fem år sedan,

Ang. grund- Och det skall bli intressant att se, sedan man nyligen röstat om förbudet
lagsstiftning i Norge, om där kommer upp någon fråga under den närmaste tiden, som
om konsulta- går till folkomröstning. Jag vill som sagt för min del inte profetera,
tiv folkom- men jag skulle hålla för rätt sannolikt, att så inte blir förhållandet. Och
röstning. (Forts.) Och det stämmer med den uppfattning, som jag förut framhållit såsom syn-
 nerligen avgörande, nämligen att institutet endast undantagsvis kommer
 till användning.

Jag ser, att jag har redan upptagit tiden länge, fastän min redliga avsikt var att vara så kort som möjligt, och jag skall därför bara i kort-
 het beröra ett par av de ytterligare invändningar, som den ärade reser-
 vanten gjorde. Han hade många bekymmer för frågeställningen. Han
 ville söka troliggöra, att det skulle bli så gott som omöjligt att åstad-
 komma en frågeställning, som kunde framkalla några klara svar. Jag
 tror, att det är alldeles onödiga bekymmer. Det enda fall som föreligger
 i den undersökning kommittén föranstaltat har gällt, att tre frågor upp-
 ställts och besvarats på ett sådant sätt, att inte något klart svar kunde
 framgå. Det var i Viktoria i Australien — det kan ju nämnas för
 kuriositetens skull, att kort förut en annan australisk stat haft en om-
 röstning om bra nära likartade tre frågor, där omröstningen givit ett
 fullkomligt klart och tillfredsställande svar. — I undersökningen säges
 med avseende på fallet från Viktoria, att det är ganska möjligt, att den
 rätt låga kulturståndpunkt, varpå folket befinner sig gjorde, att svaret
 utföll som nämnt. Men av detta enda fall kan väl inte den slutsats dra-
 gas, att det skulle vara någon allmän svårighet att formulera frågorna
 så, att svaren kunde giva upplysning. Särskilt när det, som fallet i regel
 torde bli vid en konsultativ omröstning, gäller att giva ett enkelt ja eller
 nej i en stor fråga, tror jag inte, att några vanskligheter komma att
 uppstå.

Herr von Geijer talade om frågeställningen i nykterhetsfrågan. Där
 råda ju så många meningar allt ifrån förbudet ända till fullständig för-
 säljningsfrihet. Men inte är det väl meningen att man skulle genom en
 folkomröstning utröna befolkningens ställning till alla dessa olika skift-
 ningar. Nykterhetskommittén har ansett det väsentliga vara att få veta,
 om hur folkmeningen ställer sig för eller mot förbud. Och då är det
 klart, att de, som äro för, rösta ja, och att de andra, vare sig de vilja ha
 starka restriktioner, såsom det Brattska systemet eller fullständig "sup-
 frihet", som appellisterna rösta emot. Den saken synes mig så enkel, att
 jag tror alla bekymren för att frågeställningen inte skulle kunna klaras
 äro alldeles onödiga.

Så var det fråga om den objektiva upplysningen. Ja, den saken
 har varken kommittén för sin del eller utskottet, som anslutit sig till
 kommitténs ståndpunkt, upptagit. De anse, att det blir en fråga för varje
 särskilt fall att avgöra, om man skall försöka sig på en sådan objektiv
 upplysning eller inte. Nu förefaller det mig, att just vid den konsulta-
 tiva omröstningen, när det gäller att få utrönt, hur folkmeningen i en
 viss fråga, som är föremål för allmänt intresse, ligger, bör det inte före-

ligga något särskilt starkt behov av en sådan objektiv upplysning, då det nämligen i en sådan fråga kan antagas, att ett alldeles övervägande flertal redan har sin ståndpunkt given, och att det därför bara gäller att få veta, hur meningarna fördela sig. Men nog kan det tänkas former av objektiv upplysning, som ändå inte alls drabbas av den kritik, som reservationerna riktat emot densamma. Ett sådant fall förekom exempelvis vid den förutnämnda danska folkomröstningen, där man skickade ut till kommunerna en framställning av frågans behandling av statsmakterna, så att var och en kunde läsa hur den låg. Men frågan om objektiv upplysning är i alla fall en senare fråga, som man får diskutera för varje särskilt fall och pröva, om det kan finnas önskvärt att söka åstadkomma en sådan eller inte.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Nu menade emellertid den ärade talaren, att om vi började med folkomröstningen på det mer beskedliga sätt som nu föreslagits, så komme det inte att dröja länge, förrän saken utvecklade sig vidare, och han uppdrog en rad av konsekvenser, som skulle verka mycket avskräckande. Det påminner mig något om den bekante herre i Lund, som inte ansågs kunna gå utanför stadens norra port utan att fortsätta ända till nordpolen. Jag tror, att den svenska riksdagen i detta som i andra fall väl har någon förmåga att själv pröva, vad som är lämpligt eller inte, och kommer utvecklingen att gå i den riktning, att institutet ytterligare utvecklas, ja, då tror jag inte, att vi hindra det mycket genom att vi försöka spjarna emot nu i allra första början.

Jag har för min del den uppfattningen, att här föreligger ett legitimt behov. Jag vill inte ett ögonblick fördölja det för mig — det har för övrigt framgått av vad jag tidigare sagt — att vad som gör denna fråga så aktuell, det är den fråga, som ligger bakom, det är nykterhetsfrågan. Och det är inte någon ny tanke, att det i den frågan skulle anordnas folkomröstning. Herrarna minnas nog, att vi under årtal diskuterat, huruvida det inte i denna fråga vore önskvärt, att man kunde anordna s. k. lokal omröstning inom kommunerna, omfattande män och kvinnor. Kravet på detta lokala veto är redan mycket gammalt. Nu ha förhållandena förändrats så, att i stället kravet på en allmän folkomröstning om förbudet, blivit aktuellt. Det synes mig, att nykterhetsfrågan just är en som särskilt lämpar sig för en sådan folkomröstning, därför att den så intimt ingriper i folklivet, så starkt berör de mångtaliga familjerna ute i landet. Därför tror jag också, att kravet på en sådan omröstning som för resten, såsom herrarna veta understrukits från mångfaldiga håll genom adresser, som ha inskickats till riksdagsmännen, är så starkt, att det ovillkorligen kommer att göra sig gällande förr eller senare, uppbyret som det är av medvetandet, att detta är en berättigad utväg att få klarhet i frågan.

Nu kan ju disputeras huruvida omröstningen komme att göra slut på agitationen eller inte. Det kan inte förutsägas med säkerhet; men jag tror, att man med en viss sannolikhet kan säga, att därest riksdagen kommer att nu, som jag hoppas, besluta, att vi skola införa den konsulta-

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

tiva folkomröstningen, då kommer, sedan den använts i nykterhetsfrågan, ett visst lugn att inträda. Man har fått kännedom om hur läget då för ögonblicket är, och man kan sannolikhetsberäkna, att det inte i hastigheten kommer att så mycket förändra sig.

Som sagt: jag vill inte, i motsats till den föregående talaren, säga något om de verkningar, som kunna uppstå, därest riksdagen nu beslutar i överensstämmelse med utskottets förslag. Den, som varit med någon tid i det offentliga livet, har väl mångfaldiga mängder gjort för sig den betraktelsen, att alla reformer, som vi besluta, äro ändels: de medföra befrielse från ett missförhållande, som funnits förut, men medföra gärna nya missförhållanden, och det enda man kan hoppas är, att man så att säga "byter upp sig" litet — något mera är knappt att vänta vare sig av den ena eller andra reformen. Det är ungefär som med den bekanta förutsägelsen om, hurudan årsväxten skall bli: man brukar säga, att den blir aldrig så bra, som man hoppas, och aldrig så dålig, som man fruktar. Jag tror i alla fall, att det krav, som nu här framställes, är synnerligen välgrundat. Det uppbäres alldeles otvivelaktigt av en mycket stark folkmening, och jag tror, att det är berättigat, att denna folkmening då får uttryck i grundlagen. Jag tror, att försöken att dämna upp emot den inte skulle komma att bli lyckobringande.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, helt att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Reuterskiöld: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talaren berörde i sitt anförande helt i förbigående en punkt, som jag nödgas rikta uppmärksamheten på. Han nämnde, att här kommit under våren till riksdagens ledamöter framställningar från nykterhetsorganisationer landet runt. Och det betonades av honom, och jag betonar för min del också, att dessa strukit under en viss allmän uppfattning av den reforms betydelse, varom nu är fråga, men jag undrar, om det icke också ligger en missuppfattning om reformens betydelse i dessa framställningar, ty de gå ju i allmänhet ut på kravet att nu rösta för en förbudsomröstning. Man menar, att genom antagande av det konsultativa referendum får man förbudsomröstningen. Mina herrar, jag undrar, om det är så alldeles säkert. För det första är det nu allenast en grundlagsfråga, som blir vilande. Efter de nya valen vet ingen, om den går igenom. För det andra: konstitutionsutskottet betonar med mycken styrka gång på gång, att den starkaste garantien ligger i fordran på beslut av riksdagen, genom sina två kamrar, och Kungl. Maj:t. Om det nu finnes majoritet för ett referendums införande i grundlagen, är därmed ingalunda sagt, att det också kommer att finnas en majoritet för begagnande av detta referendum i och för en förbudsomröstning. Antingen har konstitutionsutskottet rätt, att den nämnda fordran är en stark garanti, och då är det nog så ovisst med förbudsomröstningen, eller också är den ingen garanti, och då vet jag ej vad utskottet egentligen har åstadkommit genom detta sitt påstående. För min del måste jag säga, att det förefaller mig som en omväg, nykterhetsvännerna här

gå; till fullo förstår jag, att den, som ej är intresserad av förbudsomröstning, kan kasta fram förslaget om referendum: det är ett uppskov med frågan. Men jag förstår ej nykterhetsvännerna själva, som gå på den bogen att nu kasta all sin kraft på referendum med den fullkomliga visshet, att det dock gäller denna enda fråga; ty därmed undanskjuta de den i verkligheten och göra den beroende av en grundlagsändring för att sedan få taga upp striden på nytt. Vad blir det för skillnad mellan den kamp, som eljes skulle nu föras om förbudsomröstning, oberoende av referendum, och den kamp, som längre fram och måste föras om tillämpning av ett blott i princip beslutat referendum? Samma kamp i sak förestår, även om referendum tages, och ingen vinner något genom detta referendum från nykterhetssynpunkt. Jag skulle snarare säga, att genom att taga denna väg stänga nykterhetsvännerna möjligheten att få en omröstning på annat sätt.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Man har ju menat, att en omröstning utan att något därom säges i grundlagen ej skulle vara möjlig. Men jag erinrar om att konstitutionsutskottets majoritet vid förra årets riksdag uttalade som sin mening, att den var möjlig. Om man nu för att undgå bestridandet sätter in den i grundlagen — och det är ju det, som är meningen — då frågar man sig: varför vill man sätta in den? För att lösa frågan, om referendums användande innebär ett brytande eller icke av det representativa systemet. Det är herr Edéns formulering i betänkandet, som skarpt och klart pekar på detta. På sid. 42 säger han: "Hindren ligga i det av grundlagarna uppbyggda representativa systemet i dess helhet". För att nu komma ifrån de hinder, som skulle ligga i detta, är det, som man vill införa saken i grundlagen. Det är då förunderligt, att konstitutionsutskottet nedlägger ett sådant arbete och en sådan möda på att i sin motivering bevisa, att det konsultativa referendum *icke* bryter det representativa systemet, för att sedan i sin kläm komma med ett tillstyrkande av motionerna, vilka innebära, att det bryter det representativa systemet. Nu är det enligt mitt förmenande så, att en omröstning — jag delar i viss mån majoritetens i konstitutionsutskottet förra året ståndpunkt — är möjlig utan referendum. Den är möjlig på administrativ väg, och jag skulle kunna säga, att vad utskottets majoritet i år har skrivit angående karaktären av ett konsultativt referendum till punkt och pricka passar in på det administrativa enligt svensk rätt — fast man bara sysslat med utländsk.

Nu har man som sagt sökt bevisa, att detta konsultativa referendum ej bryter det representativa systemet; och även detta slår in på den administrativa omröstningen, men inte alls på det referendum, som här är föreslaget. Herr Edén säger i sitt yttrande i kommittén, att "grundlagarna endast känna en form för uttryckande av svenska folkets gemensamma vilja eller önskingar, nämligen genom riksdagen". Ja, mina herrar, men här är det i själva verket ej fråga om ett uttryck för det svenska folkets *gemensamma önskingar och vilja*, utan om vi följa konstitutionsutskottets betänkande och dess motivering, så finna vi, att det

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

snarare är fråga om att få reda på, hur *allmänheten* ställer sig, och hur det skall gå att visavi densamma i allmänhet genomföra en viss lagstiftning. Konstitutionsutskottet säger på sid. 6: "En konsultativ omröstning är blott i de fall berättigad, då folkets uppfattning i ett viss spörsmål utgör ett synnerligen betydelsefullt led i det motivkomplex, ur vilket den enskilde riksdagsmannens och riksdagens ståndpunkt rörande spörsmålets lösning växer fram." Man vill få en utredning, ett material, en statistik. Ja, det är som med utredningen i varje annan fråga. Man behöver statistik och material, och det är det, som här skall skaffas. För min del undrar jag blott, om det ej för *all* lagstiftning bör gälla, att man tager hänsyn till folkopinionen och möjligheterna att i praktiken få allmänheten att följa den lag, som man stiftar. Om det nu bara gäller att samla material, och om här icke ligger något annat bakom, då behöver ej detta konsultativa referendum skrivas in i grundlagen. Jag skall ej gå in på den motivering, som herr Edén i sitt yttrande givit, och vari han särskilt vänt sig mot mig. Den är kanske av mera teoretiskt än praktiskt intresse och vittnar blott om den ensidigt formalistiska syn han alltid anlägger på spörsmålen; och jag skall därför i detta sammanhang förbigå densamma.

För så vitt man med utskottet verkligen icke avser, att i referendum skulle ligga någonting annat, ett annat och fördolt syfte, då behöves alltså ej detta referendum. Men om man med detta referendum skulle mena, att man också vill skapa *suggestionen av en folkvilja*, då förstår jag, att det representativa systemet brytes, men då förstår jag ej, varför konstitutionsutskottet gör sig så mycken möda för att visa, att ingen sådan suggestion är avsedd att skapas. Nu säger man kanhända: allt detta är bara ren formalism! Varför skulle man ej lika bra kunna sätta in det som ändå gäller också i grundlagen? Jo om man sätter in det i grundlagen, så får institutet en annan karaktär. Förslaget går ut på, som synes av utskottets betänkande, att ändra § 49 i regeringsformen och § 1 i riksdagsordningen, där just den grundsatsen slås fast, att riksdagen *representerar* det svenska folket. Och så sätter man till ett moment 2, som gör *undantag från denna regel*. Har man ej i och med densamma sagt, att just i viktiga frågor, i ärenden av särskild vikt och beskaffenhet det är nödvändigt, att folkets mening skall inhämtas, och att härför fordras en särskild akt av Kungl. Maj:t och riksdagen, en särskild lag, stiftad av Konungen och riksdagen gemensamt? Denna s. k. garanti, som utskottet så skarpt stryker under, den innebär ett negerande av utskottets hela motivering. Om man sätter in denna bestämmelse i paragrafen om det representativa systemet, så kan man ej komma ifrån, att referendum även som konsultativt, även i den form, som här föreslås, bryter detta system. En helt annan sak hade det varit, om man satt in regeln i § 87, som ett möjligt moment i lagstiftningen, och sagt, att lagstiftningen i vissa frågor skall ej ske annat än efter referendum, men det har man ej gjort. Det betyder, att, såsom herr Edén uttrycker det i sitt uttalande i kommittébetänkandet, *man skapar*

ett nytt organ, nämligen folket i omröstning. Och detta nya organ det kan ej, såsom också den förste ärade talaren här har betonat, komma att betyda något annat än att det giver uttryck för en *folkets vilja*. Man vinner således, såsom han uttryckt saken, något helt annat än det, som man, åtminstone att döma av utskottets motivering, avser att vinna. Och om Kungl. Maj:t och riksdagen göra sig mödan att i särskild lag officiellt uttala, att en fråga är av den stora vikt och betydelse, att man behöver därom tillspörja folket självt i val eller folket i omröstning, då torde man ej heller kunna komma ifrån, att man i detta fall vill veta ej blott, hur allmänheten ställer sig; man vill då ej blott få kännedom statistiskt om hur många enskilda människor, som hysa den eller den mening, utan man vill få ett underlag för en lagstiftning i form av just suggestionen av en folkvilja. Ett administrativt referendum åter, även om det kallas med annat namn, bryter icke det representativa systemet, därför att Sveriges folk enligt grundlagens förutsättningar — se t. ex. § 57 i dess äldre lydelse — kan verka oberoende av riksdagen under ledning av Kungl. Maj:t.

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

Jag kommer till sist till frågan om skillnaden mellan det decisiva och det konsultativa referendum. Man har sagt: här gäller det ju bara det konsultativa referendum, ej alls det decisiva. Det är ej något avgörande! Jag undrar, om ej skillnaden ligger däri, att i det konsultativa referendum hemställes till folket, om det godkänner en viss *princip*, och i det decisiva framställes frågan, om folket godkänner principens genomförande på *ett visst sätt*; men vilketdera är viktigare, den reala frågan om principens godkännande eller den rent formella frågan om sättet för denna principens genomförande? Om man nu håller fast vid, att ett konsultativt referendum ej binder, så kan det vara sant, men det är sant endast med avseende å sättet, ej med avseende å själva principen.

Jag skulle därför vilja i korthet sammanfatta min uppfattning så, att förbudsfrågan skymmer bort principfrågan i det spörsmål, som här föreligger, och jag undrar, om ej detta bortskymmande av principfrågan uteslutande blir till skada för förbudsfrågan. Den vinner ingenting för sin lösning genom denna omväg, men principfrågan blir avgjord här i riksdagen, utan att utredningen i dess helhet föreligger, utan att vi veta ens om det konsultativa referendum kan tagas oberoende av det decisiva. Vi ha i själva verket åtminstone möjligen — jag vill gå så långt, att fast jag tror, att vi *verkligen* gjort det, jag blott säger *möjligen* — bundit oss även för det decisiva. Jag hemställer, huruvida det kan vara riktigt att för en chimär, för en dröm, som ej förverkligas, för ett mål, förbudsomröstningen, som man på den vägen ej vinner, men som man kan vinna på en annan väg och säkert lika lätt skulle kunna vinna på denna andra väg, blanda ihop den med en annan fråga, för vilken ingen enda, efter vad jag tror, i denna kammare är intresserad, nämligen frågan om referendum i och för sig, om ett konsultativt referendum i och för sig. Alla ha betygat och betonat, att det är förbudsfrågan, som ligger bakom. Då ställer sig för mig frågan så: gagnas eller gagnas icke för-

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

budsfrågan genom detta beslut? Jag för min del skulle aldrig motsätta mig — eller åtminstone anse det mycket rimligt — att företaga en förbudsomröstning på administrativ väg. Kungl. Maj:t tillfrågar kommunernas män och kvinnor eller tillfrågar länsmenigheternas män och kvinnor om deras ståndpunkt i en viss fråga genom Konungens befallningshavande. Vad hindrar riksdagen att skriva till Kungl. Maj:t och begära detta? Måhända är det dock som jag betonat, verkligen så, att man i grund och botten ej bara vill veta, vad folket och allmänheten tänker, vill få "upplysning" av dem, som först behöva upplysning, innan de kunna giva ett råd, utan det kan ju hända, att det är så, att man i själva verket vill vända sig till sin huvudman, folket, för att få veta dess uppfattning, och jag undrar, om det ombud, som har att handla för en huvudman, även om det ej har en fullt klar instruktion, men likväl vet, vilken uppfattning denne huvudman hyser, ej då handlar därefter. Så vida man vill på denna omväg vinna det, som ej står att vinna genom det administrativa referendum, då kan jag förstå nykterhetsvännernas ståndpunkt i denna fråga, men då överensstämmer den ingalunda med konstitutionsutskottets motivering, som skulle övertyga om att här ingen fara vore å färde och att allt vore i sin ordning.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag å såväl utskottets hemställan som motionerna.

Herr K l e f b e c k: Herr talman! Om herrarne giva akt på namnen på reservanterna, så finna ni där representanter för både den fysiska och den andliga styrkan, och för båda har jag mycket stor respekt. Men jag får säga, att när jag läst reservationen och när jag hört de båda anföranden från den motsatta sidan, som här förekommit, så minskades i rätt avsevärd grad respekten. Ty dels fick jag det intrycket, att dessa "starka karlar", som det kallas, ej äro detta i nämnvärd grad, och dels tycker jag, att de betydligt överdrivit sin bevisföring, och det är ju en gammal regel, att den, som bevisar för mycket, bevisar i själva verket för litet.

Det har sagts såsom den väsentliga invändningen mot förslaget, att det skulle införa det imperativa mandatet. Jag skall bara i korthet snudda vid detta, sedan herr Hellberg mera utförligt berört det. Men såvitt jag förstår, kan ej detta sägas med verklig sanning, om man håller fast vid, att det här är fråga om ett rådgivande, upplysande referendum. Man har då sagt, att det i alla fall skall innebära, att vi genom ett sådant referendum skulle drivas att taga befallning av folkmeningen, och för det andra att vi, innan en viktig fråga skulle avgöras, ej skulle våga att själva taga position, utan hänskjuta saken till referendum för att så få dela på ansvaret. Jag får säga, att jag för min del ej tror på någon av de där båda meningarna. Man har anfört som exempel nykterhetsfrågan. Jag får då säga, att min uppfattning i fråga om förbudet är fullt klar, och det skall vilja till en alldeles osedvanligt stark folkmening vid ett referendum för eller emot, om mitt votum i fråga

om förbudet av det skall röna någon annan inverkan än så att jag genom åretsamma fått upplysning om, huru läget är i landet. Aldrig heller tror jag, att den dag skall komma, när jag ställd inför en viktig fråga skall tveka att, om än under mycket ödmjuk självkänsla, taga ansvaret för mitt votum, och aldrig skulle det falla mig in att skjuta ansvaret på andra. Jag tror, att i det stycket äro vi svenskar tämligen lika varandra inom alla partier. Det ligger icke för vår röst att kröka rygg för mycket vare sig uppåt eller nedåt, utan ha vi fått en verklig uppfattning om en sak, våga vi i allmänhet stå för den. Och när reservanterna måla ut folk såsom i sådan grad osjälvständiga, vill jag göra gällande, att detta träffar åtminstone icke oss svenskar, utan det är andra figurer, reservanterna hava målat på vägen, figurer på vilkas realitet jag tvivlar.

När reservanterna återigen gå till bevisningen, menar jag, som jag sade i början av mitt anförande, att de bevisa för mycket. De tala om att man skulle till folket hänskjuta alla möjliga lagförslag, och den siste ärade talaren frågade, varför man, om man skall hava en konsultativ omröstning, icke då bör inhämta folkets mening beträffande all lagstiftning. Jag vädjar till vem som helst, om icke detta är att fullständigt skjuta över målet. Vi hava t. ex. i år behandlat en ny konkurslag med, jag vill minnas, ett par, tre hundra paragrafer. Är det någon som på allvar vill göra gällande, att vi skulle gå ut till folket med denna tjocka lunta av konkurslagsparagrafer och fråga: vilja ni, att vi skola antaga denna lag eller icke? Vi hava i dag antagit förändrade bestämmelser i en mängd punkter av utsökningslagen. Kan någon på allvar göra gällande, att det kan finnas någon förnuftig mening i att hänskjuta frågan om en sådan lags antagande eller förkastande till referendum? Eller om jag tager själva nykterhetsfrågan — finns det någon enda, som på allvar vill göra gällande, att detta spörsmål i hela dess vidd, såsom den förste ärade talaren uppdrog det, skulle hänskjutas till referendum? Är det icke uppenbart för oss alla, att ett hänskjutande till referendum av denna fråga skulle röra sig om den enda punkten — för övrigt utomordentligt viktig: vill det svenska folket hava förbud eller vill det icke hava förbud?

I fråga om bevisningen menar jag dessutom, att reservanterna och den förste ärade talaren hava gjort sig skyldiga till rätt mycken inkonsekvens. Ena stunden säger man, att referendum innebär ett imperativt mandat; den andra stunden gör man sig all möda i världen att bevisa, hur föga vägledande ett utslag av referendum kan vara. Det kan kanske — framhåller man — bliva endast en tredjedel av alla röstberättigade i landet, som vid folkomröstningen frambara sin önskan, och då är det ju ingenting att taga hänsyn till. Jag frågar, såsom herr Hellberg gjorde, hur dessa alldeles motsatta synpunkter samtidigt kunna göras gällande.

Herr Reuterskiöld gjorde sig också, såvitt jag förstår, skyldig till att bevisa för mycket. Han riktade mot oss den anmärkningen, att vi

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

skulle hava gjort gällande alldeles olika meningar i utskottets motivering och i utskottets kläm. I motiveringen skulle vi framhålla, att referendum icke bryter det representativa systemet, men i klämmen skulle vi hava givit uttryck åt att detta representativa system skall brytas. För att bevisa detta uppläste han det föreslagna andra momentet av § 49 regeringsformen. Jag vill gentemot detta endast säga, att i nämnda moment betonas icke blott, att då det med hänsyn till något ärendes särskilda vikt prövas nödigt, skall folkets mening inhämtas genom allmän folkomröstning, utan i samma moment betonas också, att efter omröstningen skall ärendet behandlas i grundlagsenlig ordning. Sålunda är i grundlagen tydligt utsagt, att representationens rätt och plikt att avgöra frågan är obeskuren, och vid bedömandet av den föreliggande frågan har tillförts oss endast den omständigheten till de föregående, att vi hava fått en uppfattning om huru den, såvitt det kunnat utrönas, övervägande meningen bland folket ställer sig i den föreliggande frågan. Det är och blir således icke någon skyldighet för oss att obetingat böja oss för utslaget av referendum utan hänsyn till den större eller mindre procent av de röstberättigade, som därvid uttalat sig, utan vi hava att efter vår egen uppfattning på grund av föreliggande utredning — var till hör även det moment, som nu är ifråga — bilda oss ett omdöme i ärendet och därefter avgiva vår röst.

Det var även en annan anmärkning, som herr Reuterskiöld riktade mot oss, att vi nämligen skulle hava låtit förbudsfrågan skymma principfrågan, fastän vi nu gå att avgöra principfrågan, och att detta i sin ordning kan bliva till nackdel för förbudsfrågan. Vad beträffar sammanhanget mellan dessa båda frågor vill jag endast i förbigående säga, att det synes vara omöjligt att därvidlag komma till något som helst resultat, om jag får uttrycka mig så, ty när det var fråga om att anställa en förbudsomröstning utan införande av bestämmelser i grundlagen, som medgäve ett sådant förfarande, förklarades från många och inflytelserika håll, att en sådan omröstning icke vore grundlagsenlig och icke borde få förekomma. När man nu vill i grundlagen införa bestämmelser, som klart och tydligt giva möjlighet till att anordna en omröstning i den ena eller andra frågan, vill man återigen göra gällande, att det icke bör vidtagas någon sådan grundlagsändring, ty här gäller det strängt taget endast förbudet och icke den stora principfrågan. I stället är det väl så, att det just är principfrågan, som nu skall avgöras, samt att sedan förbudsfrågan är ett exempel, ett mycket viktigt exempel på när en sådan omröstning alldeles särskilt är på sin plats. Andra sådana exempel kunna ju också under tidernas lopp framträda, och då är det ju endast en fördel, att rätten till omröstning i ärendet är alldeles oomtvistad, och det menar jag, att den blir, om den blir inskriven i vår grundlag.

Det som för mig är avgörande i denna fråga är, att det alltid måste vara av utomordentlig betydelse att före en viktig frågas avgörande inhämta folkmeningen. Den omständigheten är ett betydelsefullt led i mitt bedömande av frågan vid dess avgörande, och jag sätter värde på

att detta led icke saknas. Jag tror också, att detta institut, såsom utskottet framhåller, kraftigt skulle bidraga till att det skulle komma till stånd en närmare samverkan mellan folket och folkets representanter, ett förhållande som jag anser vara uteslutande till mycket stor fördel både för representationen, för folket och för frågornas behandling.

Jag ber, herr talman, att under återopande framför allt av de skäl, som utskottet anfört, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Herr greve och talman, mina herrar! Denna fråga har här belysts från olika håll, så att jag i själva verket icke skulle behöva göra annat än instämma med herr von Geijer. Det må dock tillåtas mig att med några ord framställa saken, sådan jag ser den.

Enligt min åsikt är det skadligt för avgörandet av en viktig fråga, att den hänskjutes till ett omedelbart uttalande från folkets sida. Under alla omständigheter måste man åtminstone fordra, att frågan, innan ett sådant hänskjutande förekommer underkastats den mest omsorgsfulla utredning, liksom också att representationen blivitt i tillfälle att fatta beslut angående densamma. Det är nämligen så, att en stor fråga sällan kan bedömas isolerad, utan den måste bedömas med hänsyn till åtskilliga andra frågor, och därför anbefaller det sig helt naturligt, att representationen först blir i tillfälle att se frågan från dessa vidsträcktare synpunkter, innan folket, om man så anser lämpligt, blir i tillfälle att godkänna eller förkasta representationens beslut. Men den konsultativa folkomröstningen innebär ju, att frågan outredd skall underkastas ett uttalande från folkets sida, innan representationen fattar sitt beslut.

Nu har man sagt från deras sida som här försvara utskottets betänkande, att folkomröstningens resultat icke blir bindande för representationen, när denna sedermera går att fatta sitt beslut. För min del är jag av den bestämda uppfattningen, att detta resultat i verkligheten kommer att anses bindande. Har detta institut införts i grundlagen och en fråga hänskjutits till folkomröstning, är jag övertygad om att majoriteten i vår nuvarande representation icke kommer att känna sig berättigad att avvika från den uppfattning, som har gjort sig gällande hos folket. Herr Hellberg erkände också detta, såvitt jag förstod honom rätt. Han sade, att finns det en bestämd folkmening i en stor och viktig fråga och har denna uttalat sig, kommer det nog att gå så, som denna folkmening önskar. Min ärade granne här på Stockholmsbanken var däremot av den uppfattningen, att vi vore så duktiga karlar, att vi skulle upptaga folkomröstningsresultatet endast såsom ett faktum likställt med andra fakta, när vi bedömde frågan, och följaktligen icke känna oss mera bundna av detta faktum än av varje annat, som kunde komma i fråga vid sakens avgörande. Ja, jag tror visst, att min ärade granne är en sådan modig karl. Men lika övertygad är jag, att de flesta andra icke äga ett så starkt mod. Detta är ju emellertid endast en tro — jag tror det ena, och min ärade motståndare tror något annat. Men nu är det ju alldeles klart, att har man den uppfattning, som jag för min del försökt

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

göra gällande, att resultatet av en konsultativ folkomröstning i själva verket kommer att verka lika kraftigt som en s. k. decisiv folkomröstning, måste man på det allvarligaste beklaga, att frågan om den konsultativa folkomröstningen kommit fram löstryckt ur sitt sammanhang med folkomröstningsinstitutet över huvud taget. Och även om man nu icke vill vara lika sträng mot motionärerna för att de fört fram frågan, som man är vid bedömande av lämpligheten av kommitténs åtgärd att behandla denna fråga särskilt, kan man i alla fall icke underlåta att anse, att det hela lidit av den behandling, som man givit saken.

Till stöd för att det i alla fall icke skulle vara så farligt att antaga den ifrågavarande grundlagsändringen har man här gjort gällande att det skulle fordras beslut av konung och riksdag för att en folkomröstning skulle äga rum. Härvidlag vill jag emellertid säga, att jag icke tror, att motståndskraften hos Kungl. Maj:t och riksdagen blir synnerligen stark, ifall röster kraftigt göra sig gällande för att en folkomröstning skall äga rum i en viss fråga. Om nu föreliggande förslag skulle bliva grundlag, undrar jag verkligen, huruvida Kungl. Maj:t och riksdagens majoritet skulle sätta sig emot en folkomröstning i förbudsfrågan. Jag är alldeles övertygad om att man med hänsyn till den tanke, som man anser ligger till grund för den nu föreslagna ändringen av grundlagen, skulle anse sig vara pliktig att giva vika för deras önskan, som vilja underställa denna fråga folkomröstning. Men jag tror också, att även i andra fall, där det icke finns en lika stark mening på vissa håll för en frågas genomförande, skulle representationen bliva ganska mjuk och Kungl. Maj:t ganska snäll, när ett yrkande framställdes, om att folkomröstning skulle få äga rum. Det är ju icke så farligt att låta folket yttra sig, skulle det låta då — det binder ju icke! Men sedan folkomröstningen ägt rum och frågan kommit tillbaka, då vore nog resultatet givet.

Om jag nu ser bort från förbudssaken och betraktar frågan om referendum i dess helhet, kan jag icke hjälpa, att jag har det intrycket, att de, som vilja vara med om folkomröstningsinstitutet, liksom hava en känsla av att representationen i själva verket icke har krafter nog för att ensam fylla den uppgift, som enligt grundlagen tillerkänts densamma. Detta är ganska märkvärdigt. Demokratien har under åtskilliga år arbetat för att öka riksdagens inflytande på kungamaktsens bekostnad och har berövat kungamakten den ena maktbefogenheten efter den andra; ja, det finns ju till och med många som påstå, att vi redan hunnit så långt, att vi ha en regerande riksdag — men när man väl kommit till en sådan maktbefogenhet, blir man rädd för sin egen makt och det ansvar, som denna medför, och vill därför kasta över en del av ansvaret på folket, på huvudmannen, ja, på massan, så att man i själva verket icke kan taga reda på om det är den ena eller den andra, som får ansvaret. Jag vill säga, att det förefaller mig nästan, som om demokratien kände en ånger över den stora seger, som den vunnit. För min del måste jag visserligen erkänna, att det är vackert av den som syndat, när han

börjar ångra sig, men ibland kan ångern taga sådana uttryck, att den går för långt. Särskilt hava vi väl alla den moraliska uppfattningen, att även den största synd icke berättigar syndaren att taga livet av sig själv. Det synes mig, att representationen, även om den känner, att den saknar de egenskaper, som den egentligen borde hava, eller det moraliska mod, som dess inflytelserika ställning kräver, icke därför bör anse sig pliktig försvinna såsom maktcentrum. Den borde i stället försöka förbättra sig; det finns väl möjlighet att göra den mera kvalificerad. Man har de senare åren reformerat åt ett håll; kunde man icke nu försöka reformera åt det motsatta hållet? Under alla omständigheter har man att akta sig för att överlåta makten och ansvaret åt en folkopinion, som icke blivit tillräckligt upplyst och som uppenbarligen icke kan äga samma ansvarskänsla som de, vilka av folket blivit valda till dess representanter.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Herr greve och talman! Jag ber att få yrka bifall till herr von Geijers reservation.

Herr Strömberg: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag tillåtit mig begära ordet i denna fråga, är det icke därför, att jag tror mig kunna andraga några nya synpunkter utöver dem, som herrar Hellberg och Klefbeck så grundligt utvecklat till försvar för utskottets ståndpunkt. Men då jag tillhör utskottets majoritet, anser jag mig likväl böra i korthet angiva de skäl, som bestämt mig för att nu gå med på denna reform, vilken inom rätt stora lager av vårt folk motses med mycket stort intresse.

Jag ber då att gentemot den siste ärade talaren få säga, att det nog icke är så, att demokratien börjat omfatta denna princip att hänskjuta vissa frågor till folket, först sedan den nu en gång kommit till makten i vårt land. Det är tvärtom så, att detta är ett krav, som omfattats under årtal åtminstone av de båda stora vänsterpartierna, och man kan således säga, att det är endast ett led i utvecklingen. I varje fall visar denna debatt i dag, att vårt ställningstagande för eller emot konsultativt referendum bestämmes av huruvida vi över huvud vilja taga någon hänsyn till en allmän folkopinion eller icke. Vi som hava gått med på utskottets förslag hålla alltjämt före, att det är en god och förnuftig regel att söka inrätta samhällsarbetet efter linjer, som sammanfalla med folkflertalets mening — alltså en politik icke mot utan med folket. Vad utskottet här med anknytning till motionärernas framställning föreslagit är ju, såsom redan framhållits, ingenting annat än att man vill öppna möjlighet för konung och riksdag att hänskjuta en viss fråga till folkomröstning. Riksdagen har således rätt och möjlighet att själv bestämma, vilka ärenden som här kunna komma i fråga, och häri ligger ju framför allt för högern, som i princip är emot detta institut, en garanti för att detsamma icke kommer att missbrukas. Det har redan tidigare här i dag framhållits, att faran för att en hel mängd olika frågor skulle hänskjutas till folkomröstning alls icke är stor. Vi kunna taga ett exempel. Vi utgå från att denna grundlagsändring blir upphöjd till lag

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

och att redan nästa år i motioner inom riksdagen framföras förslag om att hänskjuta vissa frågor till folkomröstning. Vi tänka oss sålunda, att frågan om monarkiskt eller republikanskt statsskick kommer upp, och att även nykterhetsfrågan, som i dag rätt mycket berörts i debatten, kommer att föreligga. Låtom oss vidare göra det tankeexperimentet, att från högern påyrkas, att frågan om åttatimmarsdagens upphävande skall hänskjutas till folkomröstning. Av dessa tre frågor blir det helt naturligt endast nykterhetsfrågan, som det kan bli tal om, därför att den skär igenom partibanden och kan samla en majoritet inom riksdagen. Farhågorna för att detta institut skulle komma att missbrukas synas mig alltså icke vara så välgrundade, som herr von Geijer och hans medreservanter vilja göra gällande.

Det har talats om att folkomröstningsinstitutet skulle innebära ett underminerande av riksdagens ställning, i det att en del av riksdagens makt skulle överflyttas direkt till folket. Vad som kan medgivas i detta avseende är vad utskottet framhåller i sin motivering, att ett omröstningsresultat givetvis kan tänkas påverka riksdagen, dock icke så att det kan betraktas såsom ett till riksdagen givet imperativt mandat. Debatten omkring nykterhetsfrågan visar för övrigt, att det är icke så farligt ställt med den saken. Man anser sig hava ganska fria händer gentemot en majoritet vid en folkomröstning för allmänt rusdrycksförbud. Sålunda uttalar som bekant nykterhetskommittén, att det bör erfordras en majoritet av minst 60 procent av de i omröstningen deltagande för att riksdagen skall fatta beslut i frågan. Det socialdemokratiska partiet kräver, att denna majoritet skall utgöra två tredjedelar av de röstande, och vi känna nog också till att det finnes riksdagsmän, som icke av någon opinion i världen skulle kunna förmås att giva sin röst för allmänt förbud. Fastän man konstaterar detta, måste man dock säga, att det naturligtvis skulle hava sitt värde att i en fråga som denna hava även en allmän folkmenings oförtydbara manifestation till ledning, i den mån och på det sätt detta är möjligt.

Det har också framhållits, att det föreliggande förslaget bär i sig fröet till en väsentlig förändring av den maktfördelning mellan konung och folk, varpå vårt statsskick vilar. Liksom föregående talare kan icke heller jag finna, att detta resonemang är hållbart. Riksdagen uttalar sig ju ibland i frågor, som beröra konungens administrativa lagstiftning; så har ju denna kammare nyligen gjort i psalmboksfrågan. Jag kan icke se, varför man icke skulle kunna ge folket samma rätt att i stora vitala frågor giva sin mening till känna. Men icke tror jag för min del, såsom reservanterna här sökt göra gällande, att det blir i fråga om ordningsföreskrifter och polisförordningar, som detta kommer att ske. Herr von Geijer söker nog, såsom här redan framhållits, alltför mycket måla en karrikyrbild av den lagstiftning, som det här gäller. Den kraft och energi, som han utvecklar mot förslaget, påminner rätt mycket om det motstånd, som andra folkliga spörsmål tidigare hava rönt från detta håll.

Med anknytning till vad jag sålunda här yttrat och med fullt instämmande i vad herrar Hellberg och Klefbeck anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Herr Ljunggren: Även jag skulle ju ha kunnat nöja mig med att instämna med herrar Hellberg och Klefbeck, som här hava utvecklat utskottets synpunkter, men då jag i en punkt i avseende å motiveringen icke har kunnat följa utskottet, har jag antecknat mig såsom reservant och vill endast med ett par ord angiva min ställning i denna punkt.

På sidan 5 i betänkandet gör utskottet ett principuttalande, som jag för min del icke kunnat vara med om att underskriva: "Det decisiva referendum åter innebär ju, att folket erhåller beslutanderätt, och åstadkommer sålunda en avsevärd omläggning av det representativa systemet". Vad det gäller är alltså utskottets uttalande om det decisiva referendum till skillnad från det konsultativa, som utskottet förordar och som utskottet menar icke på samma sätt ingriper i avseende på det representativa systemet. Jag måste för min del säga, att utskottets uttalande om denna form av referendum kan icke vara riktigt när utskottet säger, att den innebär en beslutanderätt för de i omröstningen deltagande. Om, såsom herr Trygger här anförde, riksdagen exempelvis antager ett lagförslag, men gör dess ikraftträdande beroende av vissa villkor, däribland en viss majoritet vid en folkomröstning, kan man väl ändå icke därför säga, att avgörandet i själva sakfrågan har förlagts utanför riksdagen och hos folket. Ty det är väl riksdagen, som även i detta fall har i sin hand att besluta eller icke besluta de villkor, som skola uppfyllas för att det antagna lagförslaget skall träda i kraft. Jag menar sålunda, att utskottet icke har på ett distinkt sätt skilt mellan folkets beslutanderätt å ena sidan och riksdagens och Kungl. Maj:ts beslutanderätt å andra sidan. Utskottet har talat om det decisiva referendum i allmänhet, men icke preciserat olika slag av sådant referendum. Det är därför jag icke velat vara med om att underskriva ett sådant uttalande, ehuru jag naturligtvis icke skall framställa något yrkande om ändring på denna punkt, då det torde löna sig föga mot ett i övrigt enhälligt utskott.

Her von Geijers anförande förde i minnet ett annat uttalande av herr von Geijer från debatten här, då vi förra gången diskuterade frågan om referendum, däri han bland annat yttrade följande: "När riksdagen år 1902 skrev och begärde en utredning om den allmänna rösträtten, var ordet 'allmän rösträtt' uttalat och kunde ej tagas tillbaka." Jag kom att tänka på detta uttalande, när jag bevittnade, med vilken iver och energi herr von Geijer, liksom även talare efter honom, gick till storms mot det nu föreliggande förslaget. Man anser tydligen, att dess antagande skulle innebära oerhörda faror för det representativa systemet, och man är rädd för att över huvud taget tala om referendum eller i varje fall för ett reglerande av institutet genom att inskriva det i grundlagen, så att man kan få någonting bestämt att rätta sig efter. Detta måste vara orsaken

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

till att man vänder sig så bestämt emot förslaget, ty av herr Tryggers anförande hörde vi ju nyss, att han för sin del ingalunda är rädd för en omröstning i och för sig, utan om kravet därpå reser sig med tillräcklig styrka, kan herr Trygger vara med om själva saken. Men om man sålunda icke har någonting emot anordningen i och för sig, förvånar det mig, varför man skall vara så rädd för att införa bestämmelser därom i grundlagen, ty riksdagen och Kungl. Maj:t ha ju fortfarande i sin hand att bestämma, om det skall bliva omröstning rörande en viss fråga eller icke. Då är det märkvärdigt, att man inlägger så ofantligt stor betydelse i det beslut, som här fattas, när man — i allt fall herr Trygger — i själva sakfrågan icke är så rädd av sig.

Som skäl mot förslaget anför man bland annat — det var herr von Geijers argumentering — att det skulle innebära en ny era i vårt statsliv. Det är också ett uttalande, som jag icke finner bärande som argument mot detta förslag. När referendumfrågan var före — år 1908, vill jag minnas, att det var — gjorde herr Staaff beträffande samma argumentering följande uttalande, som jag anser vara synnerligen träffande även i detta sammanhang: "Ja, det är ju naturligt, att man i fråga om införandet av en ny princip alltid kan säga, att den passar icke ihop med redan befintliga principer, och därför bör den icke införas. Men det är ju icke i och för sig något skäl." Han polemiserade sedan vidare mot denna uppfattning och vände sig mot den tidens anhängare av proportionalismen, i det han förklarade, att man med samma argumentering gent emot dem skulle kunna säga, att eftersom det var något nytt de ville införa, kunde man icke vara med om det. Jag menar alltså, att detta icke är någon argumentering i sak. Det är alldeles riktigt, att det här är fråga om någonting nytt, men det är därför icke sagt, att man ovillkorligen bör motsätta sig det.

Här har nu talats om att riksdagen binder sig med hänsyn till sin beslutanderätt genom att man anställer sådana omröstningar. Men då skulle jag vilja rikta en fråga till herr Trygger, som eventuellt kunde vara med om en folkomröstning, ty enligt herr Tryggers mening kunde ju, om det finns en tillräckligt stark opinion för en folkomröstning, riksdagen besluta, att en sådan skulle anställas även utan en grundlagsändring, vilket för övrigt också är min uppfattning. Jag ville fråga herr Trygger: om en sådan folkomröstning utfaller med tillräckligt stark majoritet för det ena eller andra förslaget, binder icke den lika väl som en omröstning, vilken anordnas i enlighet med en paragraf i våra grundlagar? Jag tycker, att hela argumenteringen faller på denna punkt; de som äro motståndare till grundlagsändringsförslaget lägga ju icke alls samma synpunkter på frågan i de olika fallen.

Eftersom herr von Geijer förde på tal frågeställningen och i detta hänseende erinrade om den omröstning, som år 1896 verkställdes i staten Viktorien i Australien såsom ett bevis på att det är förenat med stora vanskligheter att uppställa frågorna på sådant sätt, att de kunna besvaras med ja eller nej, vill jag säga, att det är alldeles riktigt, att i den ut-

redning, som föreligger om det konsultativa referendum, detta anföres såsom ett exempel på att vid en omröstning de röstande hava svarat ja på alla tre frågorna, ehuru man utgår från att frågorna utesluta varandra. Jag har därför funnit anledning att närmare se på denna omröstning och frågeställningen vid densamma, och jag har åtminstone för min del kommit till det resultatet, att de svar, som avgåvos, voro fullt tydliga och att frågorna visst icke uteslöto varandra. Det gällde nämligen först frågan om en konfessionslös skolundervisning, och en sådan ville majoriteten av de röstande vara med om att bibehålla. Sedan var det fråga om fakultativ undervisning i religion för barn, vilkas föräldrar så begärde, och de röstande svarade, att även detta ville de vara med om. Jag kan icke förstå, att man icke kan svara ja på såväl den första som den andra av dessa frågor.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativa folkomröstning.
(Forts.)

Denna sak har ju emellertid tagits upp i debatten, och det har påvisats, att det ligger i Kungl. Maj:ts och riksdagens hand att ställa frågorna så, att de kunna besvaras med ja eller nej, och är det endast om en viss princip som man röstar, blir ju saken så mycket enklare.

Herr von Geijer talade vidare om att det skulle uppstå ett kaos vid en sådan omröstning. Å ena sidan skulle sålunda omröstningen binda riksdagen, därför att den utfaller i en viss riktning, och på detta sätt komma att upphäva det representativa systemet. Å andra sidan säger herr von Geijer, att det skulle bli ett kaos, då varken de röstande skulle komma att veta vad de vilja, eller riksdagen, som sedan skulle taga resultatet i övervägande, skulle kunna se vad de röstande menat. Jag frågar: hur kan det vara möjligt, att ett sådant kaotiskt resultat, som herr von Geijer menar skulle uppstå, skulle kunna på något sätt binda representationen vid frågans avgörande? Man kan för övrigt tänka på riksdagsmannavalen, där de olika partierna uppställa sina valprogram och i dem införa det ena kravet efter det andra, och sedan skola valmännen rösta på riksdagsmän, som svära på det ena eller andra programmet. Jag undrar då, vilket som är lättare: att sätta sig in i en fråga, som intresserar hela folket — såsom enligt min uppfattning den fråga, som nu varit på tal — och som ligger fullkomligt klar vad principerna beträffar eller att sätta sig in i ett långt valprogram, kanske bedöma alla partiernas valprogram, och sedan efter dessa välja riksdagsmän?

Herr Reuterskiöld uttalade, att vad särskilt den fråga angår, som det nu gäller, så löses denna icke därigenom, att man nu ändrar grundlagarna, ty det kan mycket väl hända, att det icke blir någon omröstning i alla fall. Ja, för all del, det är mycket möjligt, att det icke blir någon omröstning, men det behöver väl icke, såvitt jag förstår, inverka på ståndpunktstagandet i detta sammanhang. Kunna vi säga, att vi få en omröstning, om vi följa herr Trygger, som rekommenderar en omröstning utan grundlagsändring? Det är mycket möjligt, men det är också lika möjligt, att vi icke få någon. Jag tycker alltså, att frågan om hur riksdagen kommer att besluta därvidlag icke behöver inverka på vårt ståndpunktstagande, då det gäller denna grundlagsfråga.

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)*

För övrigt vill jag göra den anmärkningen gentemot herr Reuterskiölds argumentation, att, försåvitt jag icke fattat honom orätt i hans uttalanden inom utskottet och i Statsvetenskaplig tidskrift, så anser han icke, att en omröstning kan gå för sig genom beslut av konung och riksdag, med mindre grundlagarna ändras. Däremot har han uttalat den uppfattningen, att Kungl. Maj:t kan på administrativ väg anordna en folkomröstning, och han har inbjudit dem som nu vilja hava en omröstning att förena sig med honom om denna linje. Men då frågar jag herr Reuterskiöld och med honom liktänkande, om de kunna garantera, att denna väg kommer att anses fullt överensstämmande med grundlagarna. Jag är icke övertygad om att de kunna svara ett bestämt ja på den frågan. Här rekommenderar sålunda herr Trygger en linje, vars grundlagsenlighet stått under debatt och till och med så starkt varit satt i tvivelsmål, att denna kammares ärade talman har vägrat att framställa proposition på ett förslag, som utgått från en sådan grundlagstolkning. Jag vill i detta sammanhang erinra om att en annan av högerpartiets ledare, herr Lindman, redan förra året i debatten uttalade, att den väg, som herr Trygger nu anvisat, enligt hans uppfattning vore stridande mot våra grundlagar.

Herr Reuterskiöld sade, att här har det talats om att en omröstning utan en föregående grundlagsändring skulle bryta det representativa systemet och däremot har uppställts utskottets uttalande, att referendum icke bryter det representativa systemet. För min del har jag den uppfattning, som gjorts gällande från en del håll som herr Trygger nu synes dela, att en folkomröstning utan en grundlagsändring alldeles icke är stridande mot våra nuvarande grundlagar och icke heller på något sätt bryter det representativa systemet. Vad beträffar herr Reuterskiölds linje skulle jag vilja fråga, hur ett referendum anordnat av Kungl. Maj:t på administrativ väg skulle ställa sig i förhållande till det representativa systemet. Vid en sådan omröstning skjutes ju riksdagen fullständigt åt sidan.

Kungl. Maj:t kan anordna en folkomröstning, när Kungl. Maj:t behagar. Hur går det då med riksdagens beslutanderätt? Jag tycker att den linjen betydligt mycket mera avviker från det representativa systemet än den som förordats av utskottet.

Vad beträffar herr Tryggers yttrande, att ett lagförslag först borde antagas av riksdagen och därefter underställas folkomröstning, får jag för min del säga, att jag icke alls skulle hava något emot att gå denna väg, om den visar sig vara framkomlig. Utskottet har ju emellertid påvisat, att det råder olika meningar i denna fråga, men att de flesta anse, att det i alla fall medför stora fördelar att hava frågan ordnad på ett grundlagsenligt sätt, och det är också med hänsyn därtill, som jag förordat mig i utskottets yrkande.

Slutligen skulle jag ha velat till herr Trygger, som jag dock ser icke är här närvarande, säga, att det visserligen är rörande, att han har omsorg för demokratin och icke vill att den skall begå självmord genom

att antaga detta förslag, men här har förut i dag talats så mycket om själv-
ansvar, och jag tycker, att herr Trygger och hans meningsfränder borde
tillämpa detta även i denna fråga. Låt var och en svara för sig själv; *Ang. grund-*
låt sålunda även demokratien svara för sig själv och sitt eget liv! *lagsstiftning*
Det kanske ibland kan bli nog så svårt även för andra åsiktsriktningar att *om konsulta-*
göra sig tillräckligt gällande. Därför tycker jag, att det är onödigt att *tiv folkom-*
alldeles speciellt ömma för demokratien i detta fall. *röstning.*
(Forts.)

När jag på grund av mitt ledamotskap i utskottet måste taga itu med denna fråga, gick jag tillbaka i handlingarna några år och tog även fram den motion, som herr David Bergström väckte vid 1897 års riksdag, däri han begärde ett anslag till anordnande av en folkomröstning i fråga om den allmänna rösträtten. Denna motion, som remitterades till statsutskottet, avlogs som bekant den gången, ehuru rösträttsfrågan sedan kom igen oupphörligt. Behandlingen av den frågan påminner i mycket om det nu föreliggande spörsmålet. Det förefaller mig nämligen, som om man hade gjort detta spörsmål betydligt större än det i själva verket är. Jag tror för min del uppriktigt sagt icke, att denna anordning, att folket skulle få uttala sig i vissa frågor för att representationen skulle få veta, hur landet ligger i det ena eller andra avseendet, skulle på något sätt underminera samhället och de grundvalar, varpå det representativa systemet vilar. Men av reservationen och av herrar von Geijers och Tryggers uppträdande i dag, liksom också av debatten i andra kammaren, vill det nästan synas, som om herrarna menade, att om riksdagen går med på detta förslag, skulle det innebära mycket stora faror för den lugna samhällsutvecklingen. Det trodde man också, när talet först uppkom om den allmänna rösträtten. Dåvarande chefen för justitiedepartementet hade år 1896 ett yttrande i rösträttsfrågan, som jag tycker karakteriserar debatten i dag och den argumentation, som här har förts. Han yttrade sig på följande sätt till statsrådsprotokollet: "Varken inom riksdagen eller därutom här den uppfattningen mera allmänt kunnat göra sig gällande, att de grunder, varpå det svenska folkets representation för närvarande är byggd, böra undergå någon genomgripande förändring; och vad särskilt angår det av några framställda yrkandet på allmän rösträtt, är en sådan anordning av valrätten helt visst av den allmänna uppfattningen i vårt land betraktad såsom alldeles oförenlig med en lugn och ostörd samhällsutveckling." Jag är alldeles övertygad om, att om herrarna tänka tillbaka på den tid, som har gått, sedan detta uttalande gjordes år 1896, skola herrarna nog — vilken uppfattning ni än må ha om den allmänna rösträtten — ändå kunna vara ense med mig om att sådana faror för den lugna utvecklingen, som här talas om, har den alldeles icke medfört. Och till och med min ärade kamrat på Kronobergslänsbänken, som när den sista författningsreformen genomfördes, tyckte sig höra suset av den annalkande barbarskogen, tror jag skall nu erkänna, att även sedan denna kammare har ombildats efter denna författningsreforms genomförande är den rätt så samhällsbevarande. Och några faror för samhällets grundvalar tror jag

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

icke hava uppstått. Jag tror sålunda, herr talman, att man kan taga även denna fråga ganska lugnt. För min del ser jag saken uteslutande ur praktisk synpunkt; jag ser den alltså icke främst ur nykterhetssynpunkt, ehuru personer ur andra läger framför allt lagt denna synpunkt på frågan. Jag tror som sagt, att det är en praktisk anordning, som man bör införa för att uttröna folkmeningen i sådana frågor, där denna folkmening har den största betydelse för frågornas lyckliga lösning.

Det är sålunda ur dessa synpunkter som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr J o h a n s s o n, J o h a n B e r n h a r d: Herr greve och talman, mina herrar! I denna fråga av utomordentligt stor vikt har jag tillåtit mig begära ordet för att i korthet angiva de synpunkter jag har på det föreliggande spörsmålet. Jag har gjort det även därför, att jag ser, att ännu icke någon lantman begärt ordet för att yttra sig i frågan.

Jag ber då först att få på det allra livligaste och kraftigaste instämma i de anmärkningar, som den förste ärade talaren, reservanten till utskottets betänkande herr von Geijer riktade mot det sätt, på vilket denna fråga har underställts riksdagen till behandling. Det har, såsom han sade, blivit allt mera vanligt, att enskilda medlemmar av kommittéer motionsvis söka få i riksdagen genomdrivna förslag, lösryckta ur det sammanhang, i vilket de egentligen skulle ses. Så skedde för några dagar sedan, då ett förslag behandlades och av riksdagen antogs, som kom från en ledamot av jordkommissionen. En motion, framburen av en ledamot av försvarskommissionen, har också varit under behandling, och om några dagar komma ytterligare en del ärenden, väckta av enskild ledamot av jordkommissionen, att underställas riksdagens prövning. Det kan gå an, när det är mindre viktiga saker, som det gäller, men då det är en fråga av så stor och genomgripande betydelse som det här föreliggande spörsmålet, kan det icke vara riktigt, att den föres fram så brådstörtat som här skett. Man har rätt att förvänta, att i en så viktig fråga initiativet skall läggas hos Kungl. Maj:t, eller åtminstone, att frågan så beredes, att myndigheterna i landet få tillfälle att avgiva yttranden i ärendet, så att de enskilda riksdagsmännen kunna läsa sig in i ämnet och se frågan från olika synpunkter. Jag förmenar, att om riksdagen bifaller föreliggande utskottsbetänkande, Kungl. Maj:ts prövningsrätt i detta avseende har föregripits.

Nu ligger ju frågan så till att den kommitté, som haft att behandla detta ärende, har under utredning även frågan om införandet av decisivt referendum. Det hade varit önskvärt, att man fått se utredningens resultat även beträffande det decisiva referendum, så att man kunnat bilda sig en uppfattning även i denna del av frågan. Jag förstår icke, varför det har blivit en sådan brådska med ärendets framförande. Motionärerna, herr Edén med flera, säga själva i sin motion: "Vi hava ingen som helst anledning att betvivla, att regeringen skall ägna densamma all uppmärksamhet, och vi hysa den förhoppningen, att en kungl.

proposition i anslutning till kommitténs förslag i sinom tid skall framläggas." "I sinom tid", säga motionärerna. Vad är det som gjort, att en sådan brådska nu förefinnes, så att man icke kunnat låta ärendet beredas av Kungl. Maj:t? Det gäller dock enligt mitt förmenande ingenting mindre än införande till en del av ett nytt statskick. Det hade då varit önskvärt, om ärendet hade varit bättre berett. Det torde väl även vara mindre vanligt att på enskilda motionärers framställning omedelbart vidtaga en så betydande grundlagsändring.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Nu vilja motionärerna, att vi skola antaga detta förslag om konsultativt referendum, men det är icke säkert, att om så sker frågan om referendum i dess helhet därför är slutgiltigt prövad, och vi ha ingen garanti för att icke samma motionärer snart nog komma med yrkande på införande av decisivt referendum. Motionärerna säga själva på sidan 8 i motionen: "Huruvida författningens utbyggande bör fullföljas även genom införande av decisiv folkomröstning, blir alltså en fråga för sig, vilken fortfarande står öppen." Man förbehåller sig sålunda full handlingsfrihet på denna punkt.

Man ställer också till sig själv den frågan, vilka ärenden som skola bli föremål för konsultativ folkomröstning. Såväl kommittén som motionärerna och utskottet hava pekat i främsta rummet på nykterhetsfrågan. Men jag tillåter mig att fästa uppmärksamheten på att i en annan av de väckta motionerna, herr Vennerströms motion, påpekas, att även andra frågor kunna göras till föremål för folkomröstning, och han nämner därvid även frågan om bibehållande eller avskaffande av det monarkiska statskicket. Man ser således, att redan i motionerna höjas röster för att även andra betydelsefulla frågor skola underkastas folkomröstning, och man kan vara övertygad om att dessa krav på institutets utsträckta användning icke komma att tystna, förrän man fått sin vilja igenom, och vågar riksdagen i framtiden komma att säga nej, kommer det att heta, att folkmeningen icke har fått göra sig gällande.

Men även när det gäller nykterhetsfrågan, synes mig, som om motionärerna själva hyst vissa betänkligheter, ty de säga på sidan 9: "Visserligen utgör förbudsfrågan endast ett enstaka fall, och det kan med skäl ifrågasättas, huruvida en grundlagsstiftning är motiverad endast av hänsyn till detta enda fall, hur betydelsefullt det i och för sig än må vara. Men man torde icke kunna undgå att erkänna, att även i andra angelägenheter av särskild vikt och säregen natur ett motsvarande behov kan framträda för statsmakterna." Ja, vilka andra frågor och behov är det som framträda? Det har pekats på en fråga, nämligen den av herr Vennerström anförda, av mig nyss omnämnda, det monarkiska statskickets avskaffande. Andra frågor kunna ju också komma upp.

Man ser sålunda att genom att antaga detta lagförslag öppnar man möjlighet till en stor och allmän diskussion, en stor strid först om vilka frågor, som skola hänskjutas till folkomröstning, och sedan om hur dessa frågor skola lösas. Man kan också vara övertygad om, att om kon-

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

sultatv referendum bleve upphöjt till grundlag, det vid varje riksdag skulle väckas motioner med yrkande om dess användande i en mängd spörsmål. Motionärerna säga på sidan 9, att "själva idén om folkets direkta medverkan fått en plats i medvetandet såsom en i vissa viktiga ärenden och under vissa förhållanden tänkbar utväg." Hela statslivets utveckling under senaste tid har fört detta med sig." Detta skall således vara en fortsättning på de författningsstrider, som tidigare förts, och nu tror man sig ha funnit lösningen. Det är en ny författningsstrid, som synes börja, och man pekar fortfarande på, att det är ett demokratiskt krav. Man har skäl att fråga i synnerhet det liberala partiet, som särskilt driver denna fråga: När skall demokratien anses vara genomförd? En av motionärerna, herr Sävström, går till och med så långt i sin motion, att han säger, att konsultativ omröstning i vissa fall kan vara lämpligare för utrönandet av folkets uppfattning än nyval. Jag håller före, att folkets ställning till nykterhetsfrågan klargöres icke genom en allmän folkomröstning. Det kommer säkerligen, även om sådan anordnas, att uppstå nykterhetsstrider här i landet och i riksdagen, och nykterhetsdiskussionen kommer att fortsätta som hittills, och det kommer att drivas propaganda för saken. Ingen lär väl tro, att förbudsvännerna lägga ner sin agitation om en allmän folkomröstning går dem emot.

Man har också i betänkandet pekat på, att vissa länder vid vissa tillfällen använt folkomröstning. Men jag håller före, att denna form icke är överensstämmande med gammal svensk rättsuppfattning. Den svenska rättsuppfattningen innebär, att svenska folket låter sig representeras av dem, som handla och besluta å svenska folkets vägnar, och jag tror, att om valmännen själva skulle tillfrågas i denna sak, skulle det kanske inte bli majoritet för det av utskottet tillstyrkta förslaget.

Herr Hellberg nämnde, att denna fråga bottnar i ett allmänt folkmedvetande. Jag anser det icke vara så. Det vore önskligt, om folket i val finge tillfälle att yttra sig om detta spörsmål, så att det icke avgöres så hastigt som exempelvis rösträtten år 1918. Det höjdes då kraftiga röster för att folket skulle få höras, men detta förvägrades. Jag tillåter mig framställa en liknande vädjan denna gång, att folket i val måtte få yttra sig om detta spörsmål, så att det blir föremål för allmän diskussion ute i landet. Så har icke skett. Frågan har icke tillräckligt diskuterats, och det har icke bildats någon opinion. De enstaka resolutioner, som tillställts riksdagens ledamöter från några nykterhetsorganisationer, kunna icke anses utgöra bevis för att den allmänna opinion, som påstås skola finnas, verkligen existerar.

Jag håller således före, att då ärendet icke blivit så berett, som önskligt hade varit, då riksdagens skrivelse icke heller av kommitterade tagits till efterrättelse, och då vidare denna frågas avgörande enligt min mening skulle betyda en inkompetensförklaring från representationen, anser jag mig icke kunna annat än till protokollet låta anteckna, att jag röstat emot det föreliggande förslaget. Jag kan icke vara med om att

så underkänna representationen, att jag skulle vilja medverka till ett erkännande, att vi icke kunna besluta i frågor utan att dessförinnan skicka ut en massa frågeformulär till miljoner människor, som med mycket bråk och besvär skola besvara dessa. Jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till den av herr von Geijer avgivna reservationen.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Jag blir antagligen tvungen att rösta för bifall till detta förslag, ehuru jag känner mig mycket tveksam och gör det ogärna, detta på grund av att såväl i kommitténs betänkande som i konstitutionsutskottets utlåtande fattas något av det, som jag anser vara bland det väsentligaste, för att icke säga det väsentligaste, då man skall gå fram på denna nya väg. Jag menar den s. k. objektiva upplysningen åt de röstande, innan de sätts att rösta på kommando av partierna.

Vad själva saken angår, huruvida man över huvud taget skall inlåta sig på folkomröstning eller icke, har ju för deras del, som gävo upphov till riksdagsskrivelsen 1920, saken då och även år 1917 och 1919 tillräckligt utdebatterats, så att vi nu egentligen icke ha något att tillägga. Att de ledamöter av kammaren, som då voro emot saken, nu måste upprepa sina skäl för att fälla även detta förslag, är ganska naturligt. Men från andra sidan är som sagt saken utdebatterad och då det talats så mycket i ämnet, skall jag icke utöka diskussionen. Jag vill bara fastslå, att meningen med det nya institutet ju är, att förrän folket blir upplyst och moget, kan heller aldrig anordnas någon upplyst och mogen styrelse för detsamma. Och ett folk blir aldrig upplyst och moget, så länge dess rättigheter att delta i riksstyrelsen består i att vart tredje år, eller numera tyvärr blott vart fjärde, på kommando av valledningarna lägga i valurnan en valsedel, med vars tillkomst det haft mycket litet att skaffa. Den allmänna och lika valrätten är således enligt min mening ett mycket litet steg eller rent av ett tuffjät mot utvecklingens stora horisont. Vi måste lägga till ett nytt litet steg genom att slå in på den vägen att bereda folket självt tillfälle att bli så upplyst och moget, att det inte bara genom ombud får avgöra frågor av ovanlig vikt för detsamma.

Nu har det invänts, att detta skulle leda till imperativt mandat. Men, herr Trygger, det är väl en bra formell synpunkt, då hela vårt parlamentariska liv ju bara är ett uttryck för det imperativa mandatet? Hur ofta har man exempelvis icke fått höra: "Vi kunna icke yttra oss i denna fråga, ty ämbetsverken ha icke sagt något." Komma sedan ämbetsverken med sina grunder och skäl, slukas dessa i regel obesedda av majoriteten. En annan fråga beror kanske på vad vederbörande utskott säger, ty vad ett utskott föreslår en kammare blir vanligen avgörande, det blir alltså ett imperativt mandat för de enskilda medlemmarna. Vi veta också, hur svårt det är att här i kammaren få ett någorlunda stort röstetal för en ny fråga, som sedan i alla fall slår sig igenom, om icke någon eller några av partiledarna uppträda för densamma. Men göra de det, så kommer åtminstone hälften av vederbörande parti att gå med.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Vad är detta annat än ett imperativt mandat från partiledarna för partimedlemmarna? Nu är ingenting värre hänt, än att ett förslag framkommit, att själva det folk, som vi skola representera, också får säga sin mening. Detta imperativa mandat är bra mycket ofarligare och mera sakligt grundat än de olika partibyråkratiernas imperativa mandat mot de stora väljaremassorna.

Det är nu i varje fall enligt min mening — och den kanske rent av är ostridig — en nödfallsåtgärd att bryta ut detta förslag ur det stora hela. Det skulle aldrig fallit någon in att föreslå denna utbrytning, om det icke varit för nykterhetsfrågans skull. Här gäller det således, huruvida vi för nykterhetsfrågan behöva göra en förberedande lagstiftning till den, som kommittén slutligen skall föreslå. Ja, så bråkigt som det är med nykterhetsfrågan, tycker jag verkligen också, att vi böra bereda oss tillfälle att få höra den allmänna meningen rörande densamma, helst som det även av förbudsmotståndare alldeles särskilt åberopas, att det måste finnas en synnerligen allmän mening, om saken över huvud taget skall kunna ordnas. Man gör alltså även förbudsmotståndarna en tjänst genom att de bli i tillfälle att se, hur saken verkligen ligger. Då det nu blir nya val i höst, är det av vikt, att detta förslag blir antaget som vilande och sedan kan komma upp till slutligt avgörande nästa år, så att vi äntligen få klarhet. Enklarest hade det naturligtvis varit att på samma sätt som i andra länder utan grundlagsändring anslå belopp för en frivillig folkomröstning. Men nu ha de lärde ansett detta alldeles stridande mot vår författning, i olikhet med vad man ansett exempelvis i Norge och Danmark. Då vi kört fast i denna formalism, finns det ingen annan utväg än att antaga grundlagsändringen såsom vilande. Men jag vill betona, hur betänkligt det är att ge motståndarna till en verklig folkomröstning — vilket detta icke alls är — detta kraftiga argument: "Nu ha vi genomfört detta, stopp nu och icke vidare!" Om i stället hela saken utan någon förberedande grundlagsändring kommit fram, hade man haft utsikt att få den bedömd i hela dess vidd och kunde då även kommit fram till den decisiva omröstningen, vilken är den, som har skälen för sig och innebär det egentligen nya.

Nu har jag för min del trott — och det betonade jag redan 1917 i den motion jag då väckte och likaså 1919 och 1920 — att det tjänar ingenting till att införa även detta nya slag av demokratisk befogenhetsutövning, ifall vi icke kunna ändra något på det gamla systemet. Vad tjänar det till att ge denna nya rätt åt folket, då rättens utövning skall helt och hållet ligga i de stora organiserade partiernas händer och påverkas av alla de förgiftade medel dessa organisationer ha till sitt förfogande för att, i stället för att sprida upplysning och verka för mogenhet bland massorna, hålla dem kvar i okunnighet och omogenhet? Skall man därför på något sätt gå in på detta nya, har jag för min del funnit, att det måste tillkomma någonting, som kan kallas för objektiv upplysning. Det måste bli slut på den s. k. boskapsskötseln, och det måste bli möjligt för de menige i landet att rösta efter insikt och egen över-

tygelse. I annat fall bli de tvungna att i blindo följa färdiga meningar, som tillagas redan i partitidningarnas rubriker och vid de privata råden mellan de ledande inom varje parti. I de två andra motioner, som behandlade saken 1920, fanns icke ett ord om denna viktiga punkt, varken i den, som kom från yttersta högern, eller den, som kom från yttersta vänstern, trots att påpekanden gjorts både 1917 och 1919. Därav tror jag mig finna, att det är ett bra kallt hjärtelag hos våra partiledningar för strävandet att göra folket moget och upplyst. Emellertid var konstitutionsutskottet 1920 nog snällt att i slutet av sitt betänkande ägna två rader åt denna sak med en liten anmärkning, som väl innebar: att låt den då för guds skull också bli utredd, så får herr Lindhagen sitt lystmäte! Knappast låg bakom detta någon känsla hos utskottet för att detta var den allra viktigaste kärnpunkten?

Så kommer jag till kommitterades förslag och finner där, att kommitterade skaffat en utredning om "objektiv upplysning" i utlandet. De ha funnit två system, ett schweiziskt och ett nordamerikanskt. Det schweiziska duger inte, men det nordamerikanska finner kommittén i stort sett vara ganska gott. Vidare säga kommitterade, att ur principiella synpunkter tala vissa skäl — observera, mina herrar, "vissa", icke "alla" skäl, som det borde stå — för att folkomröstningsinstitutet kompletteras med något system för bibringande av objektiv upplysning om de till omröstning framlagda spörsmålen. Men så kommer kommittén då vidare och frågar sig, om det tjänar någonting till, och utan någon ytterligare motivering hamnar sålunda denna sak i den stora papperskorgen. Kommitterade säga helt enkelt att "dessa principiella skäl för officiell upplysningsverksamhet vid folkomröstning kunna emellertid ej, enligt kommitténs mening, motivera att i grundlagen införa bestämmelser därom". — Att det icke i grundlagen skall finnas ens en antydning om, att man sökt göra sitt bästa för att skaffa en dylik upplysning, är, såvitt jag kan förstå, en fullständig bankruttförklaring. Men det kanske är ett utslag av samma syn, som genomgick konstitutionsutskottets utlåtande i frågan om att låta nya testamentet rycka fram i vår praktiska politik i form av en ny grundlag, som skulle verka oroande och upplösande på våra gamla partier. Detta, sade utskottet, kunde icke bifallas, emedan det stred mot principerna för vår nuvarande grundlag. Således vår nuvarande grundlag måste upprätthållas i sin värdighet och att med den införliva gamla sanningar och samvetets röst skulle strida emot dessa principer. En förkrossande kritik i själva verket på vår författning. Att folket skulle få en objektiv kunskap och icke en partiundervisning är således antagligen det, som i själva verket fortfarande stöter oss, och därför tycka vi, att några bestämmelser därom icke heller böra införas i grundlagen.

Sedan ha kommitterade också funnit — och taga därvid nästan helt och hållet tillbaka det principiella erkännande de förut givit — att det är så många svårigheter, tekniska svårigheter, med saken. Det kan visserligen i några fall tänkas, att det skulle kunna gå bra, likaväl som

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiva folkom-
röstning.
(Forts.)

det en gång gick i Danmark; men i andra fall menar man, att en upplysningsverksamhet skulle stöta på hart när oöverkomliga svårigheter, utan att det samtidigt finns garanti för att den uppfyller sitt ändamål. Detta är väl ingenting annat än en fullständig bankruttförklaring. Man säger ifrån, att det icke finns någon möjlighet att ge folket upplysning för det omdöme det skall fälla, utan vi få nöja oss med den gamla partiundervisningen. Med andra ord: vi få avstå från alla förhoppningar att någonsin få se ens en glimt under årtusendenas lopp av det tusenåriga riket vid en avlägsen horisont.

Slutligen ha kommitterade ansett att det här är en bestämd skillnad mellan den decisiva och den konsultativa folkomröstningen. Vid den förra föreligger en omdiskuterad fråga i utrett skick, under det vid den konsultativa omröstningen varje partiskhet vid den officiella upplysningen i ännu högre grad än vid den decisiva kan verka förryckande på omröstningens resultat. Vad är nu detta för tal? Skulle icke en partiskhet i upplysningen verka förryckande likaväl vid en decisiv som vid en konsultativ omröstning? Självfallet, så vitt jag förstår. Dessa två former böra för övrigt täcka varandra. Där en konsultativ omröstning lämpligen kan äga rum, där är också plats för en decisiv, och där en decisiv kan ske, är det icke heller ur vägen att anställa en konsultativ, om man icke kan besluta sig för den decisiva formen. Denna skillnad är således konstruerad under intryck av den obenägenhet för själva saken, som naturligtvis besjälar oss alla på grund av våra politiska vanor, som göra att vi rygga tillbaka för de meniges andliga frihet.

Men så sluta kommitterade i alla fall: "Det bör, enligt kommitténs mening, stå statsmakterna fritt att i denna punkt träffa avgörande från fall till fall, allteftersom sakens natur och övriga omständigheter det påkalla". Denna svävande anvisning kan jag naturligtvis, av skäl jag nyss anförde, icke alls vara med på. Men skall denna svävande utväg med, så bör den självfallet också komma in och få något uttryck i själva lagförslaget. Så har dock i själva verket icke skett. Konstitutionsutskottet har ursprungligen enhälligt godtagit kommitterades framställning, som återges i ett litet stycke på sid. 4 i konstitutionsutskottets betänkande: "Kommittén har härvid utgått från förutsättningen, att någon begränsning av statsmakternas beslutanderätt härutinnan ej är behöflig, då den starkaste garantien mot missbruk av institutet ligger just i fordran på Konungens och riksdagens gemensamma beslut." Men detta är ju ingen garanti för det folk, som Konung och riksdag skicka ut att rösta. Så säger utskottet vidare: "En alltför detaljerad reglering av det nya institutet i grundlagarna synes ägnad att på ett obehörigt sätt binda statsmakternas handlingsfrihet; de närmare bestämmelserna om folkomröstning synas lämpligast böra givas från fall till fall etc." Det är således ett obehörigt sätt att binda statsmakternas handlingsfrihet, att de icke på samma sätt som hittills få prisgiva menige man åt hela detta förvildningsarbete, som äger rum exempelvis i valrörelserna.

Nu är det ganska intressant att se, att i kommitténs betänkande

finnas tre marginalrubriker, som stå i följd. Den första heter: "Frågeställningen vid omröstningarna", den andra: "Objektiv upplysning vid omröstningen" och den tredje: "Sättet och tiden för omröstningen". Alla dessa tre saker skulle nu naturligtvis avgöras "från fall till fall". Vad gör då lagförslaget? Det upptar i grundlagen den första och den sista punkten för avgörande från fall till fall, men hoppar fullkomligt över den objektiva upplysningen, med påföljd att 49:e paragrafen, 2:a momentet, 2:a punkten i regeringsformen fått följande lydelse: "I lagen bestämmes, vilken eller vilka frågor skola genom omröstningen besvaras, så ock tid och sätt för densamma". Den andra marginalrubriken innehåll är av regeringen och konstitutionsutskottet fullständigt överhoppat, fastän även därom sagts, att det skulle behandlas från fall till fall.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Nu vet jag verkligen icke, hur jag skall under sådana förhållanden ställa mig. Helst skulle jag vilja yrka avslag på det hela, om jag fick följa mitt hjärtas böjelse. Men då jag finner, att förslaget i alla fall är ett glidande in på det nya, dit vi slutligen skola komma, är det kanske klokt att taga det som en första början. Framför allt är det nödvändigt, att en folkomröstning kommer till stånd i nykterhetsfrågan, och jag är därför beredd att med svidande hjärta yrka bifall till denna ofullkomliga och primitiva ansats i folkomröstningsfrågan. Men den objektiva upplysningen måste i alla fall in på något sätt. Nu inträffade det olyckliga, att denna sak framfördes i två motioner vid motionstidens utgång. Om det varit en kunglig proposition, hade det funnits tid att föreslå ändringar och tillägg. Nu vet ingen, om det gått an, att i anledning av väckt motion ex analogia begagna en motionstid av femton dagar för att föreslå ändringar. Herr talmannen tycker nog, att det vore alldeles på tok, och det är ju möjligt, att så är. Men det gjordes någon ansats i den riktningen under de gamla goda tiderna i andra kammaren. Då blundade talmannen de la Gardie ofta för sådana saker och tyckte, att om det icke gick för sig på annat sätt, så låt gå med ett yrkande även först under diskussionen. Jag yrkade själv en gång i själva debatten ett nytt anslag, och efter en intim rådplägning upptog talmannen detta yrkande till sakbehandling och votering.

Nu undrar jag, vad talmannen tycker om ett litet tillägg, som jag sålunda inte fått framföra genom motion. Jag har frågat honom, och han ville betänka sig. Han såg visst icke ogärna, om det kunde gå för sig, men jag vet ju icke, till vilket resultat han kommit. Men det må bli hur som helst, jag måste i alla fall göra ett yrkande till protokollet. Jag föreslår således, herr talman, att förslagets 49:e paragraf, 2:a moment, 2:a punkt måtte få följande lydelse: "I lagen bestämmes, vilken eller vilka frågor skola genom omröstning besvaras, tid och sätt för densamma, så ock i vad mån objektiv upplysning om den till omröstning hänskjutna frågan må kunna meddelas de röstande." Jag har mot min egen övertygelse använt uttrycket "i vad mån", och då kunna väl herrarna vara nöjda.

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)*

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Endast några ord till replik. Jag är uppkallad av den talare, som hade ordet närmast efter mig i början av debatten. Det föreföll mig, som om han tämligen konsekvent sökte förringa värdet av den utredning, som jag pekat på, rörande förhållandena i länder utom Europa, särskilt Amerika. Jag vill då först och främst erinra om, att detta institut icke vunnit någon tillämpning att egentligen tala om inom Europa. Han återopade två fall och tryckte särskilt på dem: Danmark och Norge — jag skall strax komma dit. Emellertid, den slutledning, som jag återopade mig på, anser jag kunna redan i och för sig dragas ur allmänmänskliga synpunkter, men det oaktat vill jag påminna om, att riksdagens skrivelse begärde en fullständig utredning om, hur institutet verkat i främmande länder. Nu förelåg en utredning just för dessa länder, som man naturligtvis icke kan gå förbi.

Vad sedan Norge och Danmark beträffar, är det en särskild historia. En gång i vartdera landet har folkomröstningen tillämpats, som jag sade i mitt första anförande — ja, möjligen glömde jag att tala om Norge, jag erinrar mig icke det säkert. Där var det emellertid fråga om att förlänga en provisorisk lag, alltså en lag, som redan förelåg. Men oavsett detta, kanske andra omständigheter av betydelse kunna förefinnas, och jag vill t. ex. peka på, att Norge har enkammersystem utan upplösningsrätt och utan någon traditionell kungamakt och därtill med en så besynnerlig valkretsindelning, att något sådant kan inträffa som faktiskt inträffade under valperioden 1913—1915, att det nämligen satt en majoritet i representationen, som bestämde utgången av alla frågor, men som vilade på knappa 26 procent av folkmängden. Detta är väl helt säregna förhållanden, som kunna bereda uppfattningen för ett referendum!

Vad Danmark beträffar vill jag taga fasta på ett yttrande av samme talare. Han sade att Danmark och Norge använt systemet, då verkligt behov förelegat. Detta strider fullständigt mot den utredning, som jag mer än en gång återopat. Det var icke fråga om detta. I Danmark stod det en ren taktisk-politisk strid, och själva sakfrågan var icke huvudsaken. I Danmark hade man fått en ny grundlag år 1915, men då frågan om försäljning av de västindiska öarna år 1916 uppkom, satt ännu representationen kvar, vald efter de gamla rösträttsgrunderna. Oppositionen krävde nya val, vilket särskilt den radikala ministären motsatte sig. Striden kom då att stå för eller emot nya val. Men för att motverka detta framfördes folkomröstningen såsom ett schackdrag; ministären och dess parti framställde förslag därom såsom schackdrag mot upplösningskravet. Denna omständighet var orsaken och enbart den. Om herrarna icke vilja tro endast på min uppgift, vill jag åter referera till utredningens ord: "De politiska förutsättningar, varunder den danska folkomröstningen i den västindiska frågan sålunda åvägabragtes, förete åtskilliga egenartade drag. Först och främst är det icke utan en viss förvåning man konstaterar, att denna fråga icke i och för sig

var något tvisteämne mellan partierna. Det stod egentligen ingen strid mellan dessa om konventionens lämplighet, och det var från början tämligen klart, att därom icke heller ute i landet fanns några större meningsskiljaktigheter. Vi ha alltså exempel på en av riksdagen frivilligt företagen folkomröstning i ett spörsmål, där intet verkligt behov förelåg att utröna folkopinionen och där riksdagen i sak hade sin mening klar." Yrkandet om folkomröstningen kom från den radikala vänstern enbart såsom ett motdrag mot anspråken på upplösning av riksdagen. Därefter heter det i utredningen: "Intet parti torde heller från början önskat framdriva en folkomröstning, utan denna är helt och hållet ett omständigheternas verk." — Icke kan man väl åberopa detta såsom stöd för att ett verkligt behov av en sådan folkomröstning förefanns i våra grannländer. Nej, vi få då lov att gå till de länder, som jag förut talat om.

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)*

I detta sammanhang vill jag säga, att då jag gjorde min anmärkning om att upplysningsverksamheten var svår och omöjlig att utföra och att den endast måste bliva i form av propaganda, visade herr Hellberg på Danmark. Ja, när alla voro eniga, var det väl icke så rasande svårt att få "objektiv upplysning". Omröstningen var ju bara ett spegelfäkteri.

Vidare pekade herr Hellberg på att jag för min del såg så förskräckligt många farligheter i detta. Ja, jag vet inte, om jag kanske tog till för mycket, men jag tror, att jag har fog för min tro med påstående om den fara och den risk, jag anser ligga i detta nya. — Herr Hellberg talade vidare om en herre i Lund, som icke vågade gå utom stadens norra port för att inte komma till Nordpolen. Det var ju överdrivet och det fanns icke heller någon rimlig anledning att i mina ord lägga en sådan överdrift, men en bit på vägen kommer det att bära. Jag vill fortfarande hänvisa till samma utredning. Det heter där om den allmänna utvecklingsgången av folkomröstningen i Förenta staterna och Australien: "Om båda länderna gäller emellertid i stort sett samma sak, nämligen att folkomröstningsinstitutets tidigare författningensliga existens beträffande vissa områden införlivat det med det allmänna uppfattningssättet och på så sätt historiskt politiskt berett väg för dess tillämpning, i fall av behov, även på andra områden." Det är utredningens slutresultat, och jag har icke pekat på någonting annat. Gentemot detta sätter nu herr Hellberg sin man från Lund. Utvecklingen får sedermera visa, vem som har rätt. Herr Hellberg sade ytterligare, att jag profeterade, men han sade själv gång på gång: "jag tror, jag tror". Då vill jag säga, att en tro eller en profetia om, huru detta institut kommer att verka i framtiden, väl betyder ungefär detsamma.

Jag vill också säga några ord med anledning av vad herr Ljunggren sade. Det kan visserligen sägas, att det icke tillkommer en talare att söka rätta en annan talares uppfattning av en tredje talares yttrande, men då jag själv fick en släng av slevan, torde det vara tillåtet att i detta sammanhang säga, att herr Ljunggren alldeles missuppfattade, vad

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)*

herr Trygger sade. Jag hörde noga på den sistnämndes yttrande, och herr Ljunggren lade ord i herr Tryggers mun, som denne aldrig fällt. Därom råder intet tvivel. Herr Trygger nämnde ingenting om möjligheterna för åvägabringandet av en folkomröstning. Han sade endast: Skall en sådan äga rum, kan det icke ske utan en grundlagsändring. — Därmed har herr Trygger icke ingått på någon realprövning, om det var lämpligt eller icke. Beträffande den decisiva folkomröstningen behandlade herr Trygger den frågan i en hypotetisk form. Han resonerade nämligen i hypotetisk form med detta institut såsom en verklighet. Vad mig själv beträffar argumenterade herr Ljunggren icke så litet mot det yttrande, som jag skulle hava haft om en omröstning i Australien. Jag vill erinra herrarna om, att jag icke fällde ett enda ord om denna omröstning. Herr Ljunggren får förlåta mig, om jag säger, att det icke är den allra första gången som han argumenterat mot yttrandén, som i själva verket icke blivit uttalade eller som han, om de verkligen uttalats, i god tro lagt en annan betydelse i än de faktiskt ägde.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! När jag hörde dels borgmästaren von Geijer, dels justitierådet Trygger, dels professor Keuterskiöld, och jag vill tillägga, i viss mån borgmästaren Lindhagen, påminde jag mig så livligt ett sällskap, där man diskuterade olika yrkens innebörd och uppgifter. Man kom då till frågan om juristernas uppgift, och då sade någon, att deras uppgift vore att göra en enkel, klar och lättbegriplig sak invecklad, svårbegriplig och svårlöst.

Vad är det här fråga om? Så vitt jag förstår, är det fråga om att genom ett tillägg till grundlagen på ett för alla obestriddigt sätt möjliggöra, att Konung och riksdag kunna i de fall, då de anse det lämpligt, i viss fråga utrona folkets mening. Det är självklart, att ett sådant beslut kommer till stånd endast på områden, där det för lagstiftaren är alldeles särskilt önskvärt att känna denna folkmening, och i frågor, som på ett sådant sätt ingripa i folkets liv, att man har anledning antaga, att folket i regel har både intresse för och sakkunskap i det ämne, som det gäller att uttala sig om. Med ett ord: här skapas en form, varigenom möjliggöres att på ett omstritt opinionsområde vinna fullständig klarhet om den allmänna meningen.

Nu visar det sig emellertid, att man på vissa håll betecknar detta såsom något synnerligen ödesdigert. Huvudreservanten utvecklar detta i en ovanligt utförlig reservation. Man tycker sig riktigt se, hur kallsvetten flödat, då han i denna långa reservation skrivit ned allt det han anser kunna anföras mot förslaget. Och i hans första inledande anförande betecknade han folkomröstningen såsom en ny politisk aera, och han kände sig uppenbarligen själv såsom skyddsvakt mot det onda, som nu håller på att komma över oss.

För min del måste jag säga, att jag icke förstår, att man på detta sätt försöker göra frågan större än den i själva verket är. Jag vill icke underkänna dess betydelse, men jag måste alldeles bestämt säga,

att jag har haft svårt att följa med åtskilligt av vad här blivit sagt, när man velat påstå, att ett godkännande av utskottets förslag skulle inverka i olika riktningar på ett för folkrepresentationen och lagstiftningen olycksdigert sätt.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Såsom en egendomlighet förtjänar först antecknas att samma reservant, som förklarar sig i huvudsak instämma med herr von Geijer, visat sig vara i huvudsak oenig med honom. Jag kan nämligen icke finna annat än att herr von Geijers huvudopposition inriktats däremot att en dylik omröstning skulle komma att på ett oriktigt sätt nedsätta riksdagens inflytande och ställa riksdagsmännen i ett slags beroende ställning, som icke yore förenlig med representationens idé. Professor Reuterskiöld fann däremot lämpligt att för sin del särskilt förorda för nykterhetsvännerna, vilkas förbudsfråga han ansåg att det i första hand här gällde, att följa honom, som ville att en dylik omröstning skulle komma till stånd alldeles oberoende av riksdagen och utan att dess mening behövde inhämtas. Jag kan icke finna annat än att dessa båda reservanter på denna väsentliga punkt, trots förklaringen om huvudsakligt instämmande med varandra, äro inbördes djupt oeniga. Det visade sig för övrigt också av herr Tryggers anförande, att han, „såvitt jag förstår, alldeles icke godkände utgångspunkterna för den von Geijerska reservationen.

Här har från flere håll såsom huvudmotiv mot det föreliggande förslaget anförts, att det skulle komma att på ett olämpligt sätt inverka på riksdagsmännen, då de gå att träffa sitt avgörande. Jag har under denna diskussion frågat mig själv: Vad är det en riksdagsman egentligen representerar? Vad ligger i begreppet folkrepresentant? Jo, naturligtvis skyldighet att i avgöranden, som bli honom förelagda, försöka efter sitt omdöme träffa beslut, som gagna och främja hela folkets bästa. Men jag kan nu icke annat än anse, att representanterna i allmänhet också med skäl känna det såsom en plikt att söka — naturligtvis efter mogeh prövning såväl när det gäller penningar och lagar som statsskick — förverkliga de önskningar, som besjåla väljarna. Jag har ytterst svårt att förstå, när man här hör beklaganden över den beroende ställning, som en riksdagsman skulle komma att intaga till valmännen genom en deklaration rörande de senares mening. Vad t. ex. beträffar Stockholm, har ju högern här ledamöter i riksdagen som förklara sig vara speciella medelklassrepresentanter eller tjänstemannarepresentanter, vilkas *huvuduppgift* ju av dem själva anges vara att inom riksdagen företräda vissa separata intressen. Jag har även svårt att förstå professor Reuterskiölds förskräckelse härför, då han i riksdagen gång på gång varit angelägen att betona, att hans riksdagsmandat är kombinerat med och alldeles särskilt avser att förverkliga önskningarna hos vissa valmansgrupper. När man framträder såsom speciell representant för dylika intressen, förefaller det mig som om det icke går väl ihop med denna ställning å ena sidan och å andra sidan den fruktan man nu visar, att man skulle behöva taga hänsyn till en viss valmans-

Ang. grund- mening, uttalad på det sätt som genom allmän folkomröstning skulle kom-
lagsstiftning ma att ske.
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.

(Forts.)

För övrigt ber jag särskilt få framhålla, att, då jag förnummit att högerns ledare i bägge kamrarna, herr Lindman i andra kammaren och herr Trygger i denna kammare, med alldeles särskild energi uppträda emot detta förslag, men att båda två därvid uppfattat det såsom ett förslag, som i första hand tar sikte på förbudsomröstning å nykterhetsområdet, det då finnes anledning spörja dem, när enligt deras mening nykterhetsintresset lämpligen bör komma till uttryck? Vid riksdagsmannavalet i höstas här i Stockholm hörde jag herr Lindman håna dem, som vid ett dylikt val låte sin ståndpunkt bestämmas av hänsynstagande i nykterhetsfrågan. Vid det kommunala valet nu i vinter i Stockholm läste jag också om att herr Trygger för sin del fällt ett liknande uttalande mot dem, som vid stadsfullmäktigevalen toge dylika hänsyn. Sålunda, icke vid val av riksdagsman, icke vid val av stadsfullmäktige och icke heller vid en särskild omröstning finner man skäligt eller lämpligt, att detta intresse skall få göra sig gällande. Ja, man instämmer också med huvudreservanten däri, att upplysningsverksamheten på detta område är ytterst riskabel! Då vill jag fråga: Vid vilka tillfällen är det som högerpartierna vilja realisera sitt ofta affischerade intresse för nykterhetsaken? Det får och bör ju icke ske i sammanhang med val av riksdagsmän och stadsfullmäktige och icke heller genom särskild folkomröstning.

För övrigt, vad menar man egentligen med talet om "våldsamt propaganda", som man sagt kommer att uppstå och som herr von Geijer sökte beskriva på detta sätt: "Samma svårighet bjuder härvid — kanske i vidsträcktare mån än vid de flesta andra frågor — den 'objektiva upplysningen' eller — varför leka med ord — den våldsamma propagandan, som kommer att kastas över landet. Målsmännen för de talrika, skiftande meningarna komma, en var, att tala och verka för sin sak. Svårt är att förstå, hur valmännen skulle kunna finna reda i den förbistring, som måste uppstå, när de olika talarna efterträda varandra i talarstolarna och var och en förordar sitt patentrecept. Att en samvetsgrann riksdagsman ur detta kaos kan utläsa den verkliga folkmeningen förefaller mig svårt att förstå." — Är icke detta det sätt och det enda möjliga sätt, varpå stora, för valen grundläggande frågor egentligen kunna dryftas, för att därpå må kunna grundas en flertalsrepresentation och riksdagsbeslut? Jag ber att få fråga dem, som år 1914 kände sig oförhindrade att fatta beslutet i försvarsfrågan: Skedde detta icke efter en föregående valstrid, som ord för ord och sats efter sats passerar in på den beskrivning av upplysningsarbetet, som herr von Geijer nu betecknat såsom olämpligt och oriktigt? Jag förstår då icke, när man menar, att landet vid en omröstning skulle komma i sämre läge och i andra förhållanden än dem, som hittills varit rådande. Jag kan icke se, att man i något avseende med framgång kan på det sätt som reservanterna gjort motivera ett avstyrkande.

Vidare anföres, att det kan hända, att man vid en dylik omröstning icke kan få fram en klar medborgarmajoritet. Ponerar, säger reservanten, att de som rösta utgöra 56 procent av valmännen och att det sedermera inom dessa 56 procent framkommer en majoritet. Denna majoritet utgör ju likväl minoritet inom hela det stora antalet röstberättigade, därför att så många underlåtit deltaga i omröstningen. Man kan då icke vara säker på, menar reservanten, att de, som utgöra majoriteten vid denna folkomröstning, alldeles givet hava en motsvarighet inom nationen i dess helhet. Visst låter det sig sägas. Men det är väl precis på samma sätt, när frågorna avgöras enbart genom val av riksdagsmän. Vilket parti är det, som i detta ögonblick representerar en majoritet bland valmännen? Jag återkommer till valet 1914. Det parti, som då kände sig oförhindrat att kräva en lösning i enlighet med sin åsikt representerade icke majoriteten ens bland de i valet deltagande och detta då så mycket mindre bland de i hela landet befintliga valmännen. Man betecknar nu en liknande situation vid en folkomröstning såsom ett synnerligen tilltrasslat läge, som man bör söka undvika. Det är ju blott samma situation, säger jag, som vi nu gång på gång befinna oss i och i vilken försämring icke kommer att uppstå genom det nu föreliggande förslaget.

Så säger huvudreservanten också, att det är en olägenhet vid omröstningen, att man måste svara endast ja eller nej samt att omröstningen exempelvis i förbudsfrågan icke ger rum för några mellanmeningar, utan att man endast har att ge sitt votum fullt och helt åt den ena eller den andra sidan. Ja, detta har redan herr Hellberg svarat på, då han erinrade därom, att representanterna för mellanmeningar i nykterhetsfrågan, d. v. s. sådana meningar som anse en viss försäljning böra komma till stånd om också under restriktiva former, naturligtvis komma att rösta nej på förbudskravet och sedermera, när det gäller att reglera den försäljning, som man sålunda tillåter bestå, göra denna sin mellanmening gällande.

Huvudreservanten invänder däremot, att det är oerhört svårt för en person att deltaga i en dylik omröstning, då han kan vara principiell förbudsvän men för sin del kan anse, att förbudet bör genomföras först om det vunnit så och så stark anslutning i landet, ett förhållande, som han icke kan känna till, då han går att rösta. Reservanten sade vidare i detta sammanhang, att det finns förbudsvänner, som vilja genomföra förbudet oberoende av allt annat. Jag skall då be att först få säga, att jag icke har träffat några sådana svenska förbudsvänner. Samtliga förbudsvänner, som jag har mött i detta land, äro fullt eniga om att en dylik lagstiftning blott bör komma till stånd på grundval av en klar majoritet vid beslutets fattande. Men om det förhåller sig så, att en person vid en folkomröstning har svårt att rösta, därför att han därvid icke vet, huruvida han har meningsfränder i förbudsavseende i ett större eller mindre flertal — om den svårigheten finnes för den enskilde röstande vid en folkomröstning, huru mycket större skall svårigheten då

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

icke vara för en riksdagsman, som befinner sig i den ställningen, att han är principiell förbudsvän men önskar stödja sitt votum på känedom angående den allmänna meningen i landet! Han befinner sig i en betydligt mera ansvarsfull ställning. Det blir ju för honom omöjligt att skaffa sig det material för frågans bedömande, som han önskar lägga till grund för sin röstning. På dylika konstruktioner som reservanternas går det sannerligen icke att åvägabringa en nöjaktig och tillräcklig avslagsmotivering.

Professor Reuterskiöld sade ett par tre gånger, att om nykterhetsvännerna följde hans linje, skulle de lika säkert och lika fort komma fram. Jag vet icke, varpå han grundar detta påstående. Jag vet icke, hur han kan skaffa oss en regering, som är villig att enbart på eget initiativ och utan samråd med riksdagen komma till ett sådant resultat, att den anordnar en folkomröstning. Jag tror icke, att det är lämpligt för någon att lova vad som i detta avseende kan komma att inträffa. Det förefaller mig, att det här gäller att *efter en väg* undanröja ett förefintligt hinder, nämligen det som består däri att många människor anse en dylik omröstning icke kunna göras utan grundlagsändring och att man gör klokt om man går med om detta undanröjande, även om den slutliga lösningen av huvudfrågan får komma till stånd på en annan väg.

I detta avseende ber jag endast att få säga ett par ord till herr Trygger. Såvitt jag uppfattade honom rätt, ansåg han, att om en folkomröstning, mot vilken han enligt min mening icke anfört alltför starka skäl, skulle komma till stånd, detta då borde ske först sedan riksdagen behandlat ärendet i fråga. Jag förutsätter då, att han menade, att den behandlingen skulle resultera i ett riksdagsbeslut. Men då frågar jag: Är det herr Tryggers mening att han åt folkomröstningen vill inrymma överhöghetsställning i förhållande till statsmakterna? Vill han åt folkomröstningen giva rätt till ett definitivt avgörande? Jag inkasserar då med tacksamhet detta medgivande från högerhåll. Det är möjligt, att den dag kommer, då detta medgivande behöver tagas i anspråk.

Herr Trygger raljerade en smula med demokratien och menade, att den tydligen nu vore rädd för sin egen styrka och att detta föranledde densamma att i kinkiga fall vädja till folket. Jag tror visst icke, att en sådan rädsla förefinnes. Men om det är så, att demokratien, då det gäller stora frågor, skulle vilja före avgörandet övertyga sig om att bakom demokratiens krav verkligen stode ett folkflertal, så förefaller det mig som om det ur verkligt god konservativ synpunkt ingenting skulle vara att däremot erinra. Däremot måste jag säga, att den rädsla eller det en smula blandade förakt och rädsla för folkomröstningen, som låg i herr Tryggers slutord, då han sade, att man icke får fästa allt för mycket avseende vid ett ouppfostrat och i de olika ärendena icke tillräckligt insatt folkflertals mening, förefaller mig vara en ståndpunkt, som i längden icke är vare sig imponerande eller hållbar. Efter allt vad som

förekommit under de sista åren hade jag trott, att man verkligen skulle slippa höra så mycket av detta tal.

Till herr Johansson på Hallandsbänken, som reagerade mot att saken vore "brådskande", vill jag endast gemmåla, att detta är ett gammalt krav, som länge förelegat. Det nya som tillkommit är att man på vissa håll ansett det nödvändigt att, för att en omröstning skulle kunna anordnas, en grundlagsändring kommer till stånd. Då herr Johansson vidare ropar: låt folket i val yttra sig, vill jag svara honom: visst får folket i val yttra sig; det gäller ju här en grundlagsfråga, som blir definitivt avgjord först sedan folket i val bekräftat riksdagens första gången fattade beslut. Därför förstår jag icke, när herr Johansson med ängslan i rösten fordrade, att man skulle låta detta förslag underställas folket i val. Så blir ju som sagt verkligen fallet.

Jag vill sluta med att säga, att det icke är första gången ett folk, som velat grunda och värna sin lycka, sin hälsa och framtid — en strävan som i själva verket ligger bakom detta krav — först och främst har att kämpa emot dem, som tro sig kallade att vara folkets ledare. Det är, som sagt, icke första gången, och det blir säkert icke heller den sista. Men det hindrar icke ett kärnsunt och utvecklingsdugligt folk att obehövt gå mot sina mål. Jag vet, att det skall göra det i detta fall. Och jag hoppas, att det första steget blir taget i dag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winberg: Herr talman! Det är icke någonting ovanligt, att man i en politisk debatt får bevittna, hurusom man från både motståndare och anhängare av en viss reformfråga överdriver frågans betydelse i alldeles särskilt hög grad. Detta synes mig även vara fallet i dag beträffande den föreliggande frågan. Från motståndarnas sida har man målat upp ett alldeles avskräckande spöke och först och främst framhållit, att ett beslut i den riktning, som utskottet föreslagit, bestämt skulle strida emot den svenska författningen. Det skulle innebära ett fullkomligt nytt statsskick, med mera sådant. För min del måste jag säga, att alla dylika uttalanden vittna om dåligt sinne för proportioner. Ty vilja vi vara ärliga, få vi väl ändå — vare sig vi äro anhängare av eller motståndare till detta förslag. — säga, att vi icke kunna tillmäta detsamma någon så avgörande betydelse, som man här velat göra gällande. Det är verkligen belysande för de frågor, som bliva föremål för stora och omfattande debatter och främst parlamentariska frågor, som efter mycken vända till slut komma fram till en s. k. lösning, att de komma fram i det skick, som den här föreliggande frågan. För min personliga del har jag ofantligt svårt att komma överens med mig själv om, vilken ståndpunkt jag vid ett slutligt avgörande skulle intaga till denna fråga. Jag anser nämligen referendum sådant det här föreligger ingalunda innefatta något verkligt folkomröstningsinstitut i den form, som skulle vara av betydelse för demokratiens utveckling, utan det utgör endast ett surrogat för någonting sådant och därtill ett surrogat i så betänklig form, att det mycket starkt

*Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)*

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

kan ställas under debatt, huruvida det verkligen kommer att gagna eller skada de intressen, för vilka den verkliga demokratien kämpar. För min personliga del är jag principiell motståndare till *konsultativ* omröstning, därför att jag har svårt att förstå, vad man egentligen vinner därmed, samt dess ställning, betydelse och karaktär. Ty antingen skall det väl vara så, att när man använder sig av omröstning, skall det utslag den ger av statsmakterna respekteras. Men då är det väl alldeles onödigt att hava en sådan omgångsform, som man föreslår. Eller också skall man, såsom man här tycks hålla särskilt strängt på, icke på något sätt rubba statsmakternas överhöghet att i sista hand, oberoende av folkopinionen, fatta sin ståndpunkt i frågan. Man menar alltså, att det är nödvändigt att statsmakterna medgivas rätt att i en viss viktig fråga, som varit föremål för konsultativ omröstning, därvid denna givit visst resultat, fatta sitt beslut *i strid mot det utslag, som folkomröstningen givit*. Är det meningen, då driver man ju bara med svenska folket. Först begär man, att det skall giva sin mening tillkänna, och sedan fäster man icke något avseende vid dess mening. Det är humbug.

Så är det en annan sak, som jag också vill framhålla beträffande betydelsen av det här föreliggande reformförslaget. Går man närmare in på frågan och ser på de praktiska verkningarna, kan det, såsom förut framhållits, på allvar ifrågasättas, huruvida detta tillvägagångssätt kommer att förbättra möjligheterna att genomföra en reform eller om det kommer att utgöra ytterligare ett hinder för reformens genomförande. Såvitt jag förstår, kan icke konsultativ folkomröstning speciellt i den frågan det nu är tal om, d. v. s. nykterhetsfrågan, komma till stånd, förr än Konung och riksdag anse, att sådan konsultativ folkomröstning bör äga rum. Jag föreställer mig, att Konung och riksdag icke komma till ett sådant resultat, förrän t. ex. riksdagsmajoriteten i båda kamrarna är av den meningen, att det skulle vara nyttigt för folket att få en sådan lagstiftning genomförd. Först under sådana förhållanden skall man lämna frågan till folket att avgöras genom konsultativ folkomröstning. Men då får jag verkligen säga, att värdet av en sådan konsultativ folkomröstning, vars resultat skall granskas och bliva föremål för vidare beslut av statsmakterna, är synnerligen problematiskt, ty äro riksdag och Kungl. Maj:t av den meningen, att något verkligen i den frågan bör göras i lagstiftningsväg, går det lika lätt för riksdag och Kungl. Maj:t att besluta i frågan. Med denna utgångspunkt skulle jag givetvis, om jag bara skulle se på den frågan som här närmast är tal om i dag, d. v. s. nykterhetsspörsmålet, helst vara benägen att yrka bifall till den av herr K. J. Ekman avgivna reservationen till utskottets betänkande; men då jag för det första icke kan vara med om att skapa ett folkomröstningsinstitut, som bara avser *en enda fråga*, kan jag av den anledningen icke biträda densamma. Och därtill kommer, att det är mycket delade meningar om huruvida över huvud taget proposition kan framställas på det yrkandet.

Innan jag slutar, skall jag be att få säga några ord i anledning av

ett uttalande, som herr Trygger fällde, därför att han där kanske mera *Ang. grund-*
 omedvetet kom att beröra en ganska öm punkt. *lagsstiftning*
om konsulta-

Herr Trygger funderade nämligen på hur det kunde komma sig att man här ville förorda att införa någonting så nytt som en konsultativ folkomröstning. Han undrade, om icke representationen hade kraft nog att stå för ett beslut i frågan, utan ville på omvägar eller på någon genväg avlasta det ansvar, som vilade på folkrepresentationen, och han ställde den supponerade svagheten hos folkrepresentationen i samband med — såsom jag förmodar han ansåg — det politiska nedbrytningsarbete, som man hållit på med här i landet, nämligen att vi hava kring-skurit Kungl. Maj:ts makt den ena gången efter den andra och lagt den på folkrepresentationen, och han fann det egendomligt, att denna folkrepresentation ändå hade så svag ryggrad, att den icke skulle kunna själv stå för sina beslut i förekommande frågor. Jag skall icke giva mig närmare in på de konstitutionella finesserna i detta resonemang, ehuru därom vore åtskilligt att säga, men jag vill uppehålla mig något vid den, såsom jag förut nämnde, ömma punkten. Huruvida herr Trygger ser saken ur samma synpunkt som jag, lämnar jag därhän. Men jag förstår, att från den synpunkt herr Trygger ser saken måste han givetvis med vemod se denna beskärning av Kungl. Maj:ts makt och överförandet av kraftillskottet till den folkvalda representationen. Å andra sidan måste jag säga mig att, om det skulle vara så — vilket jag icke alls vill gå in på — att folkrepresentationen icke har den styrka, som man skulle önska, går det icke i längden att upprätthålla denna överhöghetsställning, som den anses intaga såsom varande den enda representation, som det svenska folket har. Om det är så, att anseendet tyvärr kanske dagligen sjunkit av orsaker, som jag icke vill gå in på, så kan det vara möjligt, att herr Trygger och jag hava samma uppfattning, men då hava vi kommit fram dit på vitt skilda vägar. Herr Trygger ser anledningen därtill i de svårigheter han påpekat; jag ser anledningen till detta tillstånd däri, att alla dessa vackra tal vi hört här om att vi fått demokratien genomförd här och att svenska folket fullständigt behärskar sina egna öden, det är väl ändå, när allt kommer omkring, endast en stor bluff. Fortfarande är det väl i stort sett pengarna och deras innehavare, som behärska förhållandena i landet, och allt detta vackra tal om demokratien voro vi anhängare av allihop, även jag, intill dess vi måste reagera och säga, att demokratien icke förverkligats. Därför återstår nu således för oss att säga: vad kunna vi då vidtaga för att få förhållandena i detta avseende ändrade? Då måste jag konstatera, att utvägarna, som herr Trygger indirekt pekade på: tillbaka-gång till det gamla förhållandet, stärkande av Kungl. Maj:ts makt, som skulle kunna rädda oss — de utvägarna äro för alltid stängda. Det kan icke reflekteras vidare på dem. Det återstår då icke annat än att söka skapa en annan form för representationens sammansättande, så att den på ett bättre sätt, än vad nu är fallet, återspeglar det svenska folkets olika lager. För att uppehålla ställningen en tid framåt bör man kan-

tiv folkom-
röstning.
 (Forts.)

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

ske dessutom söka skapa till ett institut vid sidan, där det svenska folket, utan beskärning av dess makt, i viktigare frågor kan göra sin mening gällande. Då är det klart, såsom jag förut sade, att det förslag, som nu föreligger, endast är ett surrogat för sådana åtgärders vidtagande. Skall man fästa avseende vid och erkänna riktigheten av den gamla latinska satsen "vox populi, vox dei", vilket på svenska språket lär betyda att folkets röst är detsamma som guds röst, så tror jag icke, att man med folkets röst i detta sammanhang menar i överförd bemärkelse, d. v. s. överlåtande på några lagstiftare, utan jag tror, att författaren till denna sentens utgick därifrån, att med folkets röst menades den stora massans utslagsgivande röst, när den givit tillkänna sin mening i en viss fråga. Då synes det märkvärdigt, om vi icke skulle i dessa framåtskridandets tider kunna fortfarande hålla fast vid andemeningen i den gamla latinska sentensen och medgiva, att utslaget från folkets breda lager är den högsta röst man kan åstadkomma. Men då är det oriktigt, när man i någon form, fordrar, att folkets röst beskäres på sådant sätt, att man gör den till en gyckelbild, såsom skett i föreliggande förslag. Och i viktigare frågor skulle jag vilja rekommendera herrar samhällsbevarare — som icke äro några samhällsbevarare, utan tvärtom — att åtminstone möjliggöra den lugna utvecklingens gång. Men om ni i fortsättningen såsom hittills alltför mycket hålla på denna "non-possumus-politik", så kan det inträffa en vacker dag, att det blir svårt att bibehålla kontinuiteten på det politiska och ekonomiska livets områden; och därför kan jag icke förstå de förfärliga svartmålningar, som i dag från den sidan serverats. Skulle ni tro er kunna köpa denna lugna utveckling här i landet till det billiga pris, som föreliggande förslag erbjuder, då skulle ni vara fullständigt politiska analfabeter, om ni inte utan vidare slog till. För min del kan jag icke tillmäta förslaget någon betydelse och har som sagt varit synnerligen tveksam huru jag skulle ställa mig själv till detsamma. Jag vill emellertid tillkännagiva, att jag vid en eventuell votering kommer att rösta för utskottets förslag, detta icke därför att jag anser, att genom detta förslags genomförande någonting anmärkningsvärt vinnes för svenska folkets räkning, men jag anser ofrånkomligt, att svenska folket även får uppleva den desillusionen att vad här förespeglats och ansetts vara av stor betydelse, det kommer i sin praktiska tillämpning kanske att befinnas vara av skäligen ringa betydelse.

Herr Lyberg: Jag kan icke underlåta att inlägga min gensaga mot en uppgift, som lämnats i den av herr von Geijer m. fl. avgivna reservationen. Jag kan så mycket mindre underlåta att göra det, som denna uppgift kommit igen under diskussionen och anförts såsom ett vägande skäl mot föreliggande förslag.

Den uppgift jag åsyftar återfinnes i reservationen på sid. 14 i utskottets utlåtande och innehåller, att beredande av möjlighet genom ändrad lagstiftning att anordna s. k. konsultativ folkomröstning skulle prin-

cipiellt strida mot "den uppfattning av representantskapet, som vunnit uttryck i RF § 49 och RO § 1", och som "allt från de tider, då representation funnits som en faktor i vårt statsliv, varit allenast en, den att representationen i sina beslut vore obunden". Och så fortsätta reservationerna: "Det nya, varom här är fråga, innebär en förändring av denna urgamla svenska rättsuppfattning". Jag har redan förut någon gång haft anledning sätta frågetecken inför uppgifter om urgammal svensk rättsuppfattning. Nu förhåller det sig i själva verket så, att urgammal svensk rättsuppfattning varit diametralt motsatt den i reservationen angivna. Den urgamla svenska rättsuppfattningen var nämligen den, att väljarna hade rätt att till och med juridiskt binda sina ombud i landskapstingen och sedermera vid riksdagarna. Den ägde bestånd ända fram till frihetstiden. Och trots det att frihetstidens grundlagar införde en annan, mera modern åskådning i detta hänseende, gjorde sig den gamla uppfattningen gällande mot grundlagen under den bekanta s. k. principalatstriden, som rörde frågan, huruvida icke fortfarande valmännen hade rätt att binda sina representanter i ständerna. Och under denna strid gick man så långt, att det ifrågasattes att hårt straffa sådana, som hade en uppfattning, motsatt den som gjordes gällande, eller att vederbörande valmän kunde giva dylika s. k. imperativa mandat, som betyda, att mandatinnehavaren har *skyldighet* att ställa sig till efterrättelse mandatgivarnas uppdrag och vid uraktlåtenhet härutinnan eventuellt underkastad ansvar för trolöshet mot huvudman. Det var för att reagera mot *denna* uppfattning, som man 1810 i den nya riksdagsordningen införde bestämmelsen, att riksdagsman icke kunde bindas av något annat än grundlagens föreskrift.

Ang. grundlagsstiftning om konsultativ folkomröstning.
(Forts.)

Genom den bestämmelse, som sålunda infördes i riksdagsordningen och nu återopas, har man alltså icke velat säga annat, än att riksdagsman icke är juridiskt bunden av de meningar, som uttalats av valmännen. Därmed faller också, förmenar jag, hela detta resonemang om att ett införande av möjlighet till konsultativ omröstning skulle principiellt strida emot vårt representationsskick. Och det egendomliga är, att en ärad talare och reservant, som anser omröstningsinstitutet stå i strid varken med representationssystemets allmänna innehåll eller med grundlagarnas särskilda bestämmelser, likväl med styrka söker göra gällande att, om det ifrågasatta tillägget göres i § 1 riksdagsordningen, detta betyder, att man gör *undantag* från samma paragrafs första moment, där det talas om riksdagens representantskap för svenska folket. Han synes anse, att, om man i samma paragraf har två stadganden, det senare stadgandet måste vara undantag från det förra. Jag hemställer, huruvida han icke möjligen kan tänka sig, att man inför ett nytt stadgande på den plats i lagen, där man tycker det bäst passar i sammanhanget, utan att det för den skull utgiver sig för ett undantag från ett förutvarande stadgande i samma lagrum.

För övrigt är det ganska svårt att inse, varför det kan vara så avskräckande att grundlagsfästa en rättighet, som riksdagen enligt sam-

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

me talares uppfattning redan har, ehuru den icke finnes utsatt i grundlagen, nämligen rättigheten att, om så prövas lämpligt, med Kungl. Maj:ts begivande bestämt tillfråga folket om dess mening i en särskild fråga, likasom Kungl. Maj:ts sedan enligt uttryckligt lagbud kan genom riksdagsupplösning och nya val ställa en dylik fråga till folket.

Nu har emellertid samme talare, herr Reuterskiöld, lagt en, som det förefaller mig, ganska trång syn på föreliggande spörsmål. För honom är frågan realiter ingenting annat än detta: kan förbudsfrågan gagnas av möjligheten till folkomröstning, eller gagnas den icke? Jag vet icke, om icke möjligen detta uttalande om frågan uteslutande kan hava sin grund i taktiska skäl. För mig är i stället spörsmålet detta: kan man genom en konsultativ omröstning förvänta att få ett helt och klart uttryck för folkmeningen i en stor och i folkets liv djupt ingripande fråga, få ett klarare uttryck, än som är möjligt med nuvarande konstitutionella former? Så vitt jag förstår, är det just här man har att vindicera fram fördelen av konsultativ omröstning. Det kan icke förnekas, först och främst att folkmeningen har betydelse — ehuru icke alltid avgörande betydelse — för beslutet i riksdagen, framför allt i lagstiftningsfrågor; det kan vidare icke förnekas, att man genom att höra folket uteslutande om *en* sådan viktig fråga får ett tydligare svar, än om den såsom vid val blandas tillsammans med andra frågor, varom folket då vill uttala sig; till sist och kanske framför allt, måste det vara en fördel, om man kunde få en mycket viktig fråga belyst på detta sätt av folkmeningen, utan att den känner sig bunden av de partiband, som f. n. göra sig gällande vid valen. En fråga av dylik natur synes mig nykterhetsfrågan vara.

Nu har emellertid framhållits av herr von Geijer — som i sitt anförande särskilt strök under det — att det vore synnerligen svårt att åstadkomma en riktig frågeställning t. ex. i förbudsfrågan. Han synes emellertid förbise, att denna svårighet naturligtvis komme att göra sig gällande, då frågan om stiftande av lag om folkomröstning i särskilda fall behandlas. Det är givet, att, om det då skulle befinnas omöjligt — vilket jag dock icke tror — att åstadkomma en riktig frågeställning, riksdagen icke kan antaga ett förslag till lag i förevarande hänseende, så vida man nämligen tror, att riksdagen skall taga hänsyn till föreliggande vägande skäl. Men det som verkligen en smula förvånar mig är, att samme reservant uttalar farhåga, att man kunde vänta sig, att ytterlighetsmeningarna därvid framför andra skulle komma till sin rätt, och att man däremot icke hade någon förhoppning om att mera medlande, modifierade åskådningar skulle kunna komma fram i frågorna och få ett gensvar hos folket. Ja, det beror naturligtvis på, huru lagen i det speciella fallet blir avfattad. Jag tillåter mig dock erinra, att den medlande åskådningen i åtskilliga frågor under de sista decennierna av vårt politiska liv har lyckats att göra sig gällande i jämförelsevis stor omfattning. Det är sannerligen riktigt rörande, då man nu hör en representant för ytterlighetsståndpunkten till höger hava en sådan omsorg om

mellanåskådningarna. Betyder det kanske, att dessa ytterlighetsmän hä- *Ang. grund-*
 danefter skola söka arbeta för att de mera medlande och mera modifie- *lagsstifning*
 rade åskådningarna komma till sin rätt till och med i högre grad än *om konsulta-*
 hittills varit fallet? Då jag icke är övertygad därom, synes mig denna *tiv folkom-*
 uttalade rädsla för ytterligheterna och den föregivna omsorgen om för- *röstning.*
 budskravet likasom talet om demokratiens självmord — när detta tal *(Forts.)*
 kommer från det håll det gör — endast giva oss särskild anledning att
 tro, att de skäl, som tala för bifall till föreliggande motion, äro särskilt
 kraftiga. Jag tillåter mig således, herr talman, yrka bifall till utskot-
 tets förslag.

Herr talmannen: Under diskussionen har av herr Lindha-
 gen yrkats bifall till utskottets förevarande förslag med den ändring, att
 regeringsformen § 49, mom. 2, punkt 2 måtte erhålla följande lydelse:
 "I lagen bestämmes, vilken eller vilka frågor skola genom omröstningen
 besvaras, tid och sätt för densamma, så ock i vad mån objektiv upplys-
 ning om den till omröstning hänskjutna frågan må kunna meddelas de
 röstande". Då emellertid detta yrkande faller utom ramen för så väl
 motionerna som utskottets hemställan, anser jag mig grundlagsenligt
 förhindrad att därå framställa proposition.

Herr Lindhagen: Med anledning av detta tillkännagivande
 återstår mig endast att beklaga att denna fråga icke blivit framlagd ge-
 nom proposition från regeringen, så att den kunnat av enskilda leda-
 möter i kammaren motionsvis kompletteras. Det finnes stora luckor uti
 propositionen, såsom även framgått av vad som här i dag anförts.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talman-
 nen enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall
 till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare
 på avslag därå, och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat
 propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna pro-
 position vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och an-
 slogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlä-
 tandet nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna
 hava utfallit sålunda:

Ang. grund-
lagsstiftning
om konsulta-
tiv folkom-
röstning.
(Forts.)

Ja — 73;
Nej — 40.

Herr talmannen uppstod nu och avlägsnade sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertogs av herr förste vice talmannen.

Om tidpunk-
ten för val
av kommu-
nala revi-
sor.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av väckt motion om införande i kommunallagarna av bestämmelse, att kommunala revisorer skola väljas före ingången av det år, revisionen omfattar.

Detta utlåtande lydde sålunda:

”I en inom andra kammaren väckt motion, nr 68, har herr *Andersson* i Igelboda hemställt, ’att riksdagen för sin del måtte antaga sådana ändringar av kommunallagarna, att val av kommunala revisorer kommer att ske före det års ingång, som revisionen skall omfatta’.

Beträffande den till stöd för detta yrkande förebrogta motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Syftet med föreliggande motion är enligt utskottets mening så till vida värt beaktande, som det i många fall kan innebära en fördel, att kommunala revisorer väljas redan före det års ingång, som revisionen skall omfatta, då de därigenom sättas i tillfälle att omedelbart efter revisionsårets ingång genom aktgivande på kommunens förvaltning förbereda sig på sitt revisionsuppdrag. Då emellertid kommunallagarna i sin nuvarande lydelse icke synas lägga hinder i vägen för primärkommunerna att använda det av motionären förordade förfaringssättet, torde någon lagändring icke vara av behovet påkallad. Motionens syfte torde i stället böra vinnas genom att man i de kommuner, där så anses lämpligt, begagnar sig av möjligheten att utse revisorer före revisionsårets början.

Utskottet får alltså hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.”

Reservation hade anmälts av, utom annan, herr *K. J. Ekman*.

Herr *Ekman, Karl Johan*: Jag har vid betänkandet anmält reservation i syfte att yrka avslag å motiveringen, som enligt min tanke är fullkomligt stridande mot gällande kommunallagar. Enligt dessa skola revisorerna väljas i december varje år och deras uppdrag skall vara fullgjort så tidigt, att revisionsberättelsen kan föredragas på landet å marsstämman eller däremot svarande kommunalfullmäktigesamman-

träde och i stad vid stadsfullmäktigesammanträde, resp. allmän råd-*Om tidpunk-*
stuga i maj månad det nästföljande året; med andra ord: de i december *ten för val*
utsedda revisorerna hava att granska det *av kommun-*
gångna årets räkenskaper och *nala revis-*
förvaltning. I motionen yrkas nu den förändring, att revisorsvalet i de- *sorer.*
cember skall avse det *kommande* årets räkenskaper och förvaltning. *(Forts.)*

Motionen är visserligen avstyrkt, men av det skäl, att, enligt utskottets mening, kommunallagarna i deras nuvarande lydelse icke skulle lägga hinder i vägen för kommunerna att använda det av motionären förordade förfaringssättet och sålunda utse revisorerna för det *kommande* förvaltningsåret.

Det är dock lätt att finna, att så icke kan vara kommunallagarnas mening. Så t. ex. heter det i kommunalförordningen för stad § 71: . . . Räkenskaperna skola före den 1 april överlämnas till magistraten, som, med föreläggande av viss tid för revisionsberättelsens avgivande, dem inför protokollet revisorerna tillställer. Särskilda av staden tillsatta styrelser skola före den 1 mars till drätselkammaren avlämna redovisning för de medel, de under *föregående* år omhänderhaft, *för att* i stadens allmänna räkenskaper upptagas och *tillika med dem* granskas.

Alltså, varje års räkenskaper skola före den 1 mars det följande året avlämnas till granskning; och någon granskning dessförinnan under *löpande* förvaltningsår känna kommunallagarna icke till.

Motionären har såsom skäl för sitt förslag anfört, att då revisorerna utses för det *kommande* året, kunna de under hela året följa förvaltningens gång, och att det ofta kan vara svårt att långt efteråt avgöra, huruvida en förvaltningsåtgärd varit befogad eller ej. Och utskottet har i motiveringen anslutit sig till denna tankegång. Gagnet av en sådan anordning torde dock kunna i hög grad betvivlas, liksom det också är ostridigt, att den icke överensstämmer med kommunallagarne. Det kan icke vara lämpligt, att kommunens nämnder och styrelser, drätselkammare, kommunalnämnd, kyrkoråd, skolråd m. fl. skola vid utövningen av sitt uppdrag vara underkastade en ständigt fortlöpande uppsikt av på förhand utsedda revisorer, som skulle kunna när som helst ingripa för att motsätta sig en förvaltningsåtgärd, som de anse mindre välbetänkt. Men jag undrar, om kommunernas nämnder och styrelser verkligen vilja finna sig uti ett sådant förmynderskap från revisorernas sida. Dessutom förutsätter den nya anordningen, att revisorerna under förvaltningsåret när som helst skola hava tillträde till nämndernas och styrelsernas sammanträden och förhandlingar. Ty i annat fall finnes ingen möjlighet för dem, att bilda sig någon tillförlitlig och vederhäftig uppfattning utav de förvaltningsåtgärder som vidtagas. En förvaltningsåtgärd, t. ex. för inköp för gasverkets räkning av ett parti kol, kan för den utomstående, som icke är inne i förvaltningens alla detaljer, te sig oklok eller förhastad, under det att den kanske i själva verket är synnerligen klok och välbetänkt. Sådant kan till fullo bedömas först då förvaltningsåret är till ända och förvaltningen i dess helhet i *ett* sammanhang föreligger till bedömande av revisorerna. Men att dessa,

Om tidpunkten för val av kommunala revisorer.
(Forts.)

utan att i detalj deltaga i överläggningarna och besluten, skulle kunna under förvaltningsårets lopp bilda sig någon verkligt vederhäftigt uppfattning om befogenheten av ur sitt sammanhang lösryckta förvaltningsåtgärder, tillåter jag mig bestrida. För övrigt, om dessa revisorer skulle i fråga om någon förvaltningsåtgärd anse sig kallade att ingripa, på vad sätt skulle detta då ske? Våra kommunallagar medgiva icke revisorerna någon sådan befogenhet. Jag återgår till det nyss anförda exemplet: Om gasverksstyrelsen i juni månad inköpt ett större parti kol och revisorerna vilja ingripa däremot. Vad skola de göra och på vad sätt kunna de ingripa däremot? De kunna icke ställa till någon extra decharge eller eljest få frågan i laglig ordning prövad. Det enda de kunna göra är kanske att anmäla saken till stadsfullmäktige, men hur är det möjligt att stadsfullmäktige då skola kunna ingripa i styrelsens förvaltning så i detalj?

Frånsett det förmynderskap, som skulle följa av en sådan anordning, ligger det ganska nära till hands att tänka sig, att i många fall, då en styrelse eller nämnd redan från början av förvaltningsåret vet om, vilka personer som komma att granska dess räkenskaper, kan åtskilligt maskopi förekomma mellan styrelsen och de utsedda revisorerna. Det är grundtanken i all sådan granskning, att de, vilka granskningen gäller, icke skola ha tillfälle att på förhand påverka dem, som skola granska deras räkenskaper och förvaltning.

Således då det uttalande, som här gjorts i motiveringen, alls icke överensstämmer med gällande kommunallagar och dessutom — om den nya anordningen enligt konstitutionsutskottets motivering skulle på detta sätt komma att införas mera allmänt — det skulle kunna ha ganska betänkliga och beklagliga påföljder, får jag, herr greve och talman, yrka avslag på utskottets motivering; i klämman instämmer jag naturligtvis.

Herr Sten dahl: Jag skall bliva så kort som man över huvud kan vara. Utskottet har icke med sitt uttalande avsett att ifrågavarande revisorer skulle bli valda för det löpande året eller att de skulle få tillträde till vederbörande styrelser och nämnders sammanträden. Det är emellertid icke mer än vad som förekommer i köpmannavärlden, hos bolagen i första hand, att revisorerna äga tillgång under det löpande året till styrelser och nämnders protokoll samt att de, om så önskas, under loppet av året kunna följa med räkenskaperna. Detta är således icke något ingripande i de förvaltande styrelsernas och nämndernas arbete. Den föregående ärade talaren påstod, att kommunallagarna icke lämnade rum för en tolkning sådan som utskottet nu förordar. Den citation han anförde ur kommunalförfattningen har också föredragits i konstitutionsutskottet, men konstitutionsutskottet intog en motsatt ställning till den ärade föregående talaren och man var någorlunda enig om, att konstitutionsutskottets tolkning i detta fall var den riktiga, och tillåter jag mig således, herr talman, att i anslutning härtill yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag, inklusive motiveringen.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt där-
 under framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad ut-
 skottet i förevarande utlåtande hemställt med godkännande av motive-
 ringen samt vidare på bifall till utskottets hemställan med ogillande av
 motiveringen; och förklarades den förra propositionen, vilken uppre-
 pades, vara med övervägande ja besvarad.

*Om tidpunk-
 ten för val
 av kommunala
 revisorer.
 (Forts.)*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 39, i anledning
 av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 17, 71 och 72 i förordningen
 om kommunalstyrelse på landet.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning
 av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj: t angående vissa ändringar
 i gällande bestämmelser för tobaksmonopolets inköp av inom landet od-
 lad tobak.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av bankoutskottets ut-
 låtande nr 35, angående vissa pensioner och understöd från allmänna
 indragningsstaten, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 41, i anledning
 av väckt motion angående revision av gällande förordningar om kom-
 munalstyrelse på landet och i stad.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 87, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående rätt för
 läroverksadjunkten Karl Gustaf Harlin att för erhållande av ålderstill-
 lägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 88, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående komplet-
 tering av naturvetenskaplig undervisningsmaterieell och inredning av lo-
 kaler för den naturvetenskapliga undervisningen vid folkskolesemina-
 riet i Uppsala;

nr 89, i anledning av Kungl. Maj: ts proposition angående anslag till
 tekniska skolan i Stockholm; och

nr 90, i anledning av Kungl. Maj: ts under åttonde huvudtiteln av
 statsverkspropositionen gjorda framställning angående förstärkande av
 reservationsanslaget till tekniska läroverk.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Understöd åt vissa yrkesundervisningsanstalter. Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående understöd åt kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning.

Punkten 1.

I den till riksdagen den 7 januari 1921 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:ts, under åberopande av punkt 212 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen *dels* besluta, att nu gällande bestämmelser angående lärlingsskolplikt skulle utsträckas att kunna omfatta icke blott sådana minderåriga, som vore anställda i industri, hantverk, handel eller husligt arbete, utan även minderåriga, som vore anställda i annan därmed jämförlig hantering;

dels medgiva, att från anslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning understöd finge, oavsett om den undervisning, som avsåges, hade obligatorisk karaktär eller icke, enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:ts, i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 7 januari 1921 angivna grunder, funne gott utfärda, årligen utgå för av kommun upprättad anstalt för yrkesundervisning:

1) till avlöning åt rektor och övriga lärare med belopp, beräknat efter antalet undervisningstimmar, nämligen:

a) i lärlingsskola för industri, hantverk, handel eller annan därmed jämförlig hantering i samtliga läroämnen utom dem, som avsåge husligt arbete, med 3 kronor 33 öre för varje undervisningstimme;

b) i lärlingsskola för husligt arbete eller annan därmed jämförlig hantering eller hushållsskola ävensom i lärlingsskola för industri eller hantverk eller annan därmed jämförlig hantering i läroämnen, som avsåge husligt arbete, med 2 kronor 33 öre för varje undervisningstimme;

c) i yrkesskola för industri, hantverk, handel eller annan därmed jämförlig hantering eller ettårig handelsskola med 3 kronor 67 öre för varje undervisningstimme;

d) i yrkesskola för husligt arbete eller annan därmed jämförlig hantering med 2 kronor 67 öre för varje undervisningstimme;

e) i verkstadsskola eller annan närstående, ej förut nämnd anstalt för yrkesundervisning med högst 3 kronor 33 öre för varje undervisningstimme, dock att understödsbeloppet ej finge överstiga två tredjedelar av sammanlagda beloppet av den till skolans lärare för den tid, understödet avsåge, utgående avlöning;

2) till undervisningsmateriell med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma;

dels bestämma, att för statsunderstöds utgående från förenämnda anslag skulle gälla följande villkor:

1. a) att anstalten vore anordnad i enlighet med de i stadga för den

kommunala yrkesundervisningen ävensom i fastställt reglemente meddelade föreskrifter; *Understöd åt vissa yrkesundervisningsanstalter.*

b) att undervisningen, såvida ej av tillfälligt påkommet förfall annan anordning nödvändiggjordes, bestredes av lärare, som blivit i vederbörlig ordning förklarade behöriga eller eljest av skolöverstyrelsen godkända för ifrågavarande undervisning; (Forts.)

c) att anstalten hade till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmaterieell, som godkändes av skolöverstyrelsen;

2) att arvoden åt rektor och övriga lärare utginge med belopp, beräknade efter i medeltal för varje undervisningstimme: minst 5 kronor vid lärlingsskola för industri, hantverk, handel eller annan därmed jämförlig hantering i samtliga läroämnen utom dem, som avsåge husligt arbete; minst 3 kronor 50 öre vid lärlingsskola för husligt arbete eller annan därmed jämförlig hantering, vid hushållsskola eller vid lärlingsskola för industri, hantverk eller annan därmed jämförlig hantering i läroämnen, som avsåge husligt arbete; minst 5 kronor 50 öre vid yrkesskola för industri, hantverk, handel eller annan därmed jämförlig hantering eller ettårig handelsskola samt minst 4 kronor vid yrkesskola för husligt arbete eller annan därmed jämförlig hantering;

3) att undervisningen i lärlingsskola vore för lärjungarna avgiftsfri;

4) att undervisningsmaterieell, för vilkens anskaffning eller underhåll statsunderstöd beviljats, av skolöverstyrelsen godkändes, och att materiellell icke utan överstyrelsens medgivande och under iakttagande av därvid angivna villkor avyttrades eller eljest användes för andra ändamål, än vid understödets beviljande avsetts;

dels medgiva, att understöd till kommunala anstalter för yrkesundervisning finge jämväl för år 1921 utgå i enlighet med nu föreslagna grunder, under förutsättning att vederbörande kommun underkastade sig därmed förbundna villkor;

dels höja det på ordinarie stat uppförda förslagsanslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning, nu 700,000 kronor, med 300,000 kronor till 1,000,000 kronor;

dels ock medgiva, att utan hinder av de av 1918 års riksdag fastställda grunder för understöds utgående till av kommun upprättade skolor för den lägre yrkesundervisningen understöd från det i 1921 års riksstat uppförda ordinarie förslagsanslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning finge utgå till Sundsvalls stads vävskola, Västerviks möbelsnickarskola och Stockholms stads verkstadsskolor för verksamheten vid nämnda skolor under år 1919 och 1920 med belopp, som av Kungl. Maj:t bestämdes.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

1) avslå Kungl. Maj:ts framställning, i vad den avsåge, att nu gällande bestämmelser angående lärlingsskolplikt finge utsträckas att kunna omfatta icke blott sådana minderåriga, som vore anställda i industri, hantverk, handel eller husligt arbete utan även minderåriga, som vore anställda i annan därmed jämförlig hantering;

*Understöd åt
vissa yrkes-
undervis-
ningsanstal-
ter.*

(Forts.)

II) medgiva, att statsunderstöd finge, oavsett om den undervisning, som avsåges, hade obligatorisk karaktär eller icke, enligt de närmare bestämmelser, som Kungl. Maj:t, i huvudsaklig överensstämmelse med de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastik- och ärenden den 7 januari 1921 angivna grunder, funne gott utfärda, årligen utgå för av kommun upprättad anstalt för yrkesundervisning:

1) till avlöning under år 1922 åt rektor och övriga lärare med belopp, beräknat efter antalet undervisningstimmar, nämligen:

a) i lärlingsskola för industri, hantverk eller handel i samtliga läroämnen utom dem, som avsåge husligt arbete, med 3 kronor för varje undervisningstimme;

b) i lärlingsskola för husligt arbete eller hushållsskola ävensom i lärlingsskola för industri eller hantverk i läroämnen, som avsåge husligt arbete, med 1 krona 83 öre för varje undervisningstimme;

c) i yrkesskola för industri, hantverk eller handel eller ettårig handelsskola med 3 kronor 33 öre för varje undervisningstimme;

d) i yrkesskola för husligt arbete med 2 kronor för varje undervisningstimme;

e) i verkstadsskola eller annan närstående, ej förut nämnd anstalt för yrkesundervisning med högst 3 kronor för varje undervisningstimme, dock att understödsbeloppet ej finge överstiga två tredjedelar av sammanlagda beloppet av den till skolans lärare för den tid, understödet avsåge, utgående avlöning;

2) till undervisningsmateriell med belopp, motsvarande hälften eller i vissa undantagsfall intill två tredjedelar av kostnaderna för densamma;

III) bestämma, att för statsunderstöds utgående skulle gälla följande villkor:

1. a) att anstalten vore anordnad i enlighet med de i stadga för den kommunala yrkesundervisningen ävensom i fastställt reglemente meddelade föreskrifter;

b) att undervisningen, såvida ej av tillfälligt påkommet förfall annan anordning nödvändiggjordes, bestredes av lärare, som blivit i vederbörlig ordning förklarade behöriga eller eljest av skolöverstyrelsen godkända för ifrågasvarande undervisning;

c) att anstalten hade till sitt förfogande lokaler samt inrednings- och undervisningsmateriell, som godkändes av skolöverstyrelsen;

2) att arvoden åt rektor och övriga lärare under år 1922 utginge med belopp, beräknade efter i medeltal för varje undervisningstimme: minst 4 kronor 50 öre vid lärlingsskola för industri, hantverk eller handel i samtliga läroämnen utom dem, som avsåge husligt arbete; minst 2 kronor 75 öre vid lärlingsskola för husligt arbete, vid hushållsskola eller vid lärlingsskola för industri eller hantverk i läroämnen, som avsåge husligt arbete; minst 5 kronor vid yrkesskola för industri, hantverk eller handel eller ettårig handelsskola samt minst 3 kronor vid yrkesskola för husligt arbete;

3) att undervisningen i lärlingsskola vore för lärjungarna avgiftsfri; *Understöd åt vissa yrkesundervisningsanstalter.*
 4) att undervisningsmaterieU, för vilkens anskaffning eller underhåU statsunderstöd beviljats, av skolöverstyrelsen godkändes, och att materielleU icke utan överstyrelsens medgivande och under iakttagande av därvid angivna villkor avyttrades eller eljest användes för andra ändamål, än vid understödets beviljande avsetts;

IV) medgiva, att understöd till kommunala anstalter för yrkesundervisning finge jämväl för senare hälften av år 1921 utgå i enlighet med nu föreslagna grunder, under förutsättning att vederbörande kommun underkastade sig därmed förbundna villkor;

V) uppföra det ordinarie förslagsanslaget till understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning med oförändrat belopp, 700,000 kronor;

VI) till beredande av arvodesförhöjning åt lärare vid kommunala anstalter för yrkesundervisning under år 1922 i enlighet med förut angivna grunder bevilja på extra stat för år 1922 ett förslagsanslag av 88,000 kronor;

VII) avslå Kungl. Maj:ts framställning, i vad den avsåge beredande av understöd åt Sundsvalls stads vävskola, Västerviks möbelsnickarskola och Stockholms stads verkstädsskolor för verksamheten vid nämnda skolor under åren 1919 och 1920.

Herr Nilson, Karl August: Ehuru detta statsutskottets betänkande är enstämmigt, vågar jag påpeka det ledsamma förhållandet, att statsutskottet frångått Kungl. Maj:ts förslag i vad det avser bidrag till de kommunala lärlingsskolorna. Då denna sak för alla kommuner blivit en mycket viktig och en mycket dyrbar angelägenhet, vore det så mycket sorgligare, om riksdagen på detta sätt undandroge sig att lämna det bidrag som kommunerna, då de upprättade dessa skolor, beräknade. Kungl. Maj:t har här framlagt förslag, att till de kommunala lärlingsskolorna skulle utgå statsbidrag för lärarnas avlöning med 3 kr. 33 öre per timma och till lärarinnorna i hushållsekonomi 2 kr. 33 öre. Det är på dessa punkter som statsutskottet har prutat till 3 kr. resp. 1 kr. 83 öre. Då denna reform infördes, var utgångspunkten den, att staten skulle bidraga med $\frac{2}{3}$ av ifrågavarande kostnader, i fall en sådan skola inrättades. Nu ser det av detta betänkande ut, som om i fortsättningen statens bidrag icke skulle uppgå till $\frac{2}{3}$, men det är allmänt känt, att det är icke möjligt att skaffa lärare till dessa lärlingsskolor för ett genomsnittspris av 4 kr. 50 öre i timmen. Redan nu är förhållandet sådant, att detta pris icke understiger 5 kr. i timmen, och medelpriset för lärare i dessa kommunala lärlingsskolor är omkring 6 kr. per timme. Jag har i dag fått en uppgift med dessa siffror från vederbörligt håll. Då det på många håll inträffar, att dessa lärarkrafter måste betalas med ända till 8 kr. per timma, är det tydligt, att den föreslagna lönen av 4 kr. 50 öre per timma är fullkomligt otillräcklig, då redan nu i genomsnitt timavlöningen är 6 kr., och sättes statsbidraget till 3 kr. per timma, blir proportionen mellan statens och kommunernas bidrag till ifrågavarande

Understöd åt vissa yrkesundervisningsanstalter.

(Forts.)

skolor helt och hållet förryckt. Kommunen får alltså vidkännas hälften av kostnaden jämte andra kostnader. Jag fäster kammarens uppmärksamhet på detta förhållande, och jag ber att få påpeka, dels att de kommuner som redan inrättat skolor av ifrågavarande slag tyngas rätt hårt av kostnaderna, och dels att de kommuner, som ännu icke inrättat dem, naturligtvis bli tveksamma, huruvida de kunna våga sig på ett sådant företag, och de komma att undandraga sig det.

Motiveringen för utskottets hemställan är ju helt enkelt den, att då kamrarna förut prutat på timlönen åt lärarne vid fortsättningsskolorna, måste de också pruta på timlönerna för lärarna vid ifrågavarande lärlingsskolor. Men så vitt jag förstår, är det två fullkomligt artskilda saker. Lärarna vid fortsättningsskolorna äro i de flesta fall folkskollärare, som kanske i allmänhet äro betalda med denna timpenning, och det är i allmänhet möjligt att skaffa lärare till dessa skolor för det priset. Men lärarne vid lärlingsskolorna utgöras av ingenjörer och bildade yrkesmän, och dessa gå icke att skaffa för detta pris. Saken är prövad på många platser, och resultatet är redan känt.

Då därför motiveringen i utskottets hemställan är fullkomligt grundläggande för frågans avgörande, får jag, herr talman, hemställa att beträffande punkt 1 mom. a) och b) under II jämte hela andra avdelningen yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Vad jag vill ha fram, det är ökning av timavlöningen för vissa kategorier av lärare, som jag här ovan omnämnt, och jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts förslag rörande desamma.

Herr Bergqvist: Man kan giva den ärade talare, som yttrade sig i frågan, rätt däri, att det är väl drygt för kommunerna att bestrida avlöningen för lärarna vid dessa skolor. När ärendet behandlades på statsutskottets andra avdelning, beslöt också avdelningen att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag sådant det föreligger, men då åttonde huvudtiteln behandlades i utskottet och utskottet satte ned timpenningen för lärarne vid fortsättningsskolorna, återremitterade utskottet denna punkt till avdelningen, för att avdelningen skulle taga under övervägande huruvida icke även här en nedprutning borde ske. Det är oförnekligt, att dessa båda frågor i den kungl. propositionen hade ställts i visst samband med varandra. När alltså utskottet hade föreslagit nedprutning med hälften av den tillökning i timavlöningen för lärarna vid fortsättningsskolorna, som Kungl. Maj:t begärt, och riksdagen godkänt detta utskottets förslag, så fann avdelningen för sin del icke någon annan utväg än att även på denna punkt pruta bort hälften av den tillökning i timavlöningen, som Kungl. Maj:t begärt. Detta har utskottet också bekräftat genom sitt föreliggande förslag, och jag anser mig därför icke kunna annat än yrka bifall till utskottets förslag, sådant det här föreligger.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu före-

dragna punkten hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Nilsson, Karl* Understöd åt vissa yrkesundervisningsanstalter.
August, att vad utskottet under samma punkt hemställt i avdelningarna I och IV—VII skulle bifallas men att i avseende å avdelningarna II och III kammaren skulle, med avslag å vad utskottet i dessa avdelningar hemställt, såvitt det skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställningar, bifalla dessa framställningar oförändrade.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd till upprättande och underhåll av särskilda boksamlingar för fortsättningsskolor samt för vissa till yrkesundervisningen hörande läroanstalter;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av brist i räknenskaperna för åkerbrukskolonien Hall;

nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för verkställande av undersöknings- och försvarsarbeten å för kronans räkning inmutade områden inom Norsjö socken av Västerbottens län; samt

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till tredje stadsfogden i Stockholm Viktor Karlson för visst av honom till statsverket inbetalt belopp.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Behandlingen av de återstående ärendena på föredragningslistan uppsköts till aftonsammanträdet.

Avgåvos och hänvisades till konstitutionsutskottet nedannämnda motioner:

nr 226, av herrar *Schotte* och *Rosén*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen; och

nr 227, av herr *Pålsson*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5,10 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 4 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr andre vice talmannen.

Anmälades och bordlades första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen m. m. ävensom en i ämnet väckt motion.

Ang. revisorn C. G. Beskows rätt till ålderstillägg. Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 101, i anledning av väckta motioner om rätt för revisorn C. G. Beskow att vid beräkning av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tid, därunder han varit utesluten från revisorsförordnande.

I i en inom andra kammaren av herr *W. Kant* m. fl. väckt motion, nr 24, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att — då Kungl. Maj:t, enligt vad en motionen bifogad avskrift av ämbetskrivelse rörande ålderstillägg åt andre kansliskreteraren i finansdepartementet *F. T. Franzén* utvisade, vid den Kungl. Maj:t tillerkända prövning rörande ålderstillägg funnit extra revisorerna i kammarrätten å äldre avlöningsstat böra i fråga om ålderstillägg likställas med extra revisorer därstädes å nyare avlöningsstat — revisorn *C. G. Beskow* vid beräkning av ålderstillägg måtte få tillgodoräkna sig den tid från och med den 1 januari 1914 till och med den 29 juni 1916, då han, enligt vad i motionen angivits, varit utesluten från extra revisorsförordnande i kammarrätten.

Vidare hade herr *Th. Borell* i en inom första kammaren väckt, till statsutskottet likaledes remitterad motion, nr 113, under åberopande av motiveringen till förut berörda motion, likaledes hemställt om rätt för Beskow att vid beräkning av ålderstillägg få tillgodoräkna sig ifrågasvarande tid.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet av angiven orsak hem-

ställt, att herr Kants m. fl. och herr Borells berörda motioner icke måtte vinna riksdagens bifall.

Ang. revisorn C. G. Beskows rätt till ålders- tillägg.
(Forts.)

Herr Borell: Herr vice talman! Som herrarna finna, har statsutskottet enhälligt avstyrkt förevarande motion. Jag förstår mycket väl, att statsutskottet i en fråga som denna måste lägga ganska formella synpunkter på saken. Då jag nu, trots detta enhälliga avstyrkande, ändå vågar ta till ordet för min motion, sker det i den förhoppningen, att riksdagen med den större frihet, som riksdagen givetvis har, skall låta billighetssynpunkter bliva gällande. Jag tror för min del, att billighet och rättvisa i detta fall tala för bifall till motionen.

Sakförhållandet är i korthet följande. Revisor C. G. Beskow hade under viss tid haft förordnande i kammarrätten såsom extra revisor. Så framkom det emellertid mot honom från förste revisorerna en del anmärkningar, vilket gjorde, att kammarrätten den 31 december uteslöt honom från vidare förordnande såsom extra revisor och gav en yngre tjänsteman förordnandet. Det upprepades, så att det blev inalles fyra yngre tjänstemän, som fingo förordnande med förbigående av Beskow. Anmärkningarna från förste revisorerna tyckas ha berott på att man ansett, att Beskow icke gjort tillräckligt med anmärkningar i sin tjänst, att han sålunda icke ådagalagt tillräckligt nit och intresse. Det visade sig emellertid, när Beskows anmärkningar kommo fram till kammarrätten, att detta var fullständigt misstag, och att han gjort så många anmärkningar, att de berättigade honom till en provision, som vida översteg det sedvanliga. Då begärde Beskow, att kammarrätten skulle upphäva sitt beslut och åter giva honom förordnande. Detta vägrade emellertid kammarrätten. Beskow fullföljde talan mot detta beslut hos Kungl. Maj:t, och den 9 juni 1916 återförvisade Kungl. Maj:t ärendet till kammarrätten med förklarande, att Beskow borde haft förordnande före de fyra yngre tjänstemän, som förordnats med förbigående av honom. I följd härav fick han den 30 juni 1916 åter revisorsförordnande. Emellertid hade han alltså på grund av anmärkningar, vars behörighet sedermera underkänts, från den 31 december 1913 till den 30 juni 1916 varit förlustig sitt förordnande som extra revisor. Han hade dock under tiden gått kvar i kammarrätten och haft en del smärre förordnanden som amanuens o. d.

Det är givet, att avbrottet i förordnandet förorsakade honom mycket kännbara ekonomiska förluster. Han gick ju förlustig det högre arvode, som var förenat med förordnandet. Det är emellertid icke detta det är fråga om nu, utan nu gäller det endast, att han vid beräkning av ålderstillägg skall få räkna sig till godo den tid, som han utan eget förvållande varit utesluten från förordnande. På grund av befintliga prejudikat vet man, att förordnande som extra revisor medför rätt att räkna sig den tid under vilket sådant förordnande innehafts till godo vid beräkning av ålderstillägg. Det är således denna rätt han nu vill ha, eller således att få räkna den tid, som han utan eget förvållande

Ang. revisorn C. G. Beskows rätt till ålders-tillägg.
(Forts.)

varit utesluten från förordnande, sig till godo vid beräkning av ålderstillägg. För min del kan jag icke finna annat än att synnerligen goda skäl tala för ett bifall härtill. Nu vill heller icke, såvitt jag förstår, utskottet bestrida detta, men utskottet fruktar de konsekvenser, som skulle följa av ett dylikt medgivande. Jag tror för min del, att man i detta fall icke behöver vara rädd för konsekvenserna. Det föreliggande fallet är så säreget, att man torde kunna påstå, att det icke kommer att upprepas. Åtminstone skall det bli ytterst få sådana fall, som kunna inträffa, och således ytterst små belopp, som det skall kunna gälla. Jag vill för övrigt sätta ifråga, om det icke, i fall ett och annat sådant fall skulle förekomma, är rätt och billigt, att staten tar konsekvenserna därav.

Då således Beskow, såvitt jag förstår, har blivit ganska hårdhänt behandlad, då det vidare gäller så pass litet belopp och då någon fara för konsekvenser i framtiden icke kan anses föreligga, så tillåter jag mig att vädja till kammaren att bifalla min motion, och jag vågar uttrycka den förmodan, att statsutskottets ärade ledamöter egentligen icke skola ha så mycket emot en sådan utgång av saken. Jag tillåter mig således yrka bifall till min motion.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Den siste ärade talarens förhoppning, att man från statsutskottets sida icke skulle ha så mycket emot ett bifall till motionen, kan jag för min del åtminstone icke vitsorda. Jag tror tvärtom, att vi skulle finna det ytterst egendomligt och olämpligt, om man här skulle lämna bifall till motionärernas förslag.

Först må då erinras om den utsträckning av rätten till ålderstillägg, som kom till stånd genom ett i fjol fattat beslut, det beslutet nämligen, att befattningshavare skulle få tillgodoräkna sig ålderstillägg för hela den tid han i statens tjänst utfört arbete, som ansetts likvärdigt med eller av högre värde än det han i sin befattning utfört, och detta oavsett om det var fråga om sammanhängande tjänstgöring eller ej, och oavsett i vilken befattning detta arbete utförts. För att riksdagen skulle slippa besväras med frågor av denna art, lämnade man också i Kungl. Maj:ts hand att i största utsträckning tillämpa det nya beslutet.

Nu är det emellertid så, att man icke är tillfredsställd med att få tillgodoräkna sig den tid en tjänsteman innehaft olika befattningar, utan nu vill man införa den principen, att man också skulle få tillgodoräkna sig den tid man *icke* bestritt befattning. Ty det är ju faktiskt det kravet, som ligger bakom den föreliggande motionen och vars godkännande ett bifall nu skulle innebära. Den argumentation, som man i detta fall bygger på, går ju därpå ut. Orsaken varför, säger man emellertid, denna befattningshavare under de 2½ år motionen gäller icke innehaft befattningen var, att han icke därtill fick förordnande av den myndighet, som hade att tillsätta befattningen ifråga. Ja, men det är ju en mängd fall, där det inträffar, att myndigheter ha olika mening vid tillsättning av befattningar, vare sig det gäller att utnämna till en ordi-

narie befattning eller att förordna å viss extra befattning. I samtliga sådana fall, där klagomål över underordnad myndighets utnämningsslut skulle komma till stånd, och där den överordnade myndigheten har annan mening än den underordnade, skulle, såvitt jag förstår, av ett bifall till detta förslag följa, att på en och samma befattning två personer skulle komma att räkna ålderstillägg, nämligen dels den, som faktiskt bestrede befattningen ifråga, och dels den, som den överordnade myndigheten ansåge ha bort före annan utnämnas eller förordnas till befattningen ifråga. Det kan väl ändå icke vara rimligt.

Ang. revisorn C. G. Beskows rätt till ålderstillägg.
(Forts.)

Nu säger den ärade talaren, att det är fullständigt oförskyllt och fullständigt utan hans eget åtgörande som Beskow icke erhållit dylikt förordnande. Jag vågar icke uttala mig därom. Dock vill jag tro, att när det gäller fortsatt förordnande å samma befattning, skulle icke en myndighet, och därtill en myndighet med den karaktär av domstol, som det här är fråga om, utan varje som helst anledning låta förordnandet på sätt som här skedde upphöra och förordna en annan. Nog måste det finnas anledning, ty skulle så icke varit fallet, så ligger bakom påståendet från motionärernas sida om att tillbakasettandet skedde fullständigt oförskyllt en ganska skarp och långt gående anklagelse mot myndigheten ifråga.

Jag vågar således tro, att det *fanns* anledning. Men det förekommer ej sällan även i dylika fall olika meningar mellan överordnad och underordnad myndighet om vem, som bör förordnas till befattningen. Och då, som sagt, ett bifall här uppenbart skulle kunna komma att medföra som konsekvens precis samma anspråk i en massa andra fall, tillåter jag mig hemställa, att riksdagen måtte följa statsutskottet, som i denna punkt varit fullständigt enhälligt om att det icke vore lyckligt att gå på ett tillstyrkande av motionen.

Jag yrkar alltså bifall till statsutskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till herr Borells i ämnet väckta motion; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om avdrag vid 1922 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om ändrad lydelse av dels 20 § 1 och 2 mom. samt 21 § 1 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin, dels ock 25 § 1 mom. i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker; samt

nr 29, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse, av 25 § 4 och 5 mom. i förordningen den 11 oktober 1907 angående beskattning av socker, dels ock väckt motion angående bättre utnyttjande av den vid sockertillverkningen anställda kontrollpersonalens arbetskraft.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande bankoutskottets utlåtande nr 36, angående vissa framställningar rörande pensioner och understöd.

Punkten 1.

*Understöd åt
linjearbeta-
ren Holsts
änka och
barn.*

I en inom andra kammaren av herr *V. V. Hedlund* i Östersund väckt motion, nr 51, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att ett årligt understöd å 300 kronor finge från och med den 1 januari 1921 utgå till änkan *Frida Karolina Holst*, född *Häggström*, så länge hon förbleve i sitt nuvarande änkestånd, ävensom 75 kronor årligen till vart och ett av hennes fyra minderåriga barn intill de fyllt 18 år.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på återopade grunder hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 51, måtte medgiva, att vart och ett av avlidne linjearbetaren *Anders Daniel Holsts* omyndiga barn *Anders Sten Folke*, *Iris Birgit Frideborg*, *Karl Hugo Lennart* och *Nils Rune Valdemar* finge från och med den 1 januari 1921 och till och med det kalenderår, under vilket barnet uppnådde 18 års ålder, av telegrafverkets medel uppbära ett årligt understöd av ett-hundra kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Wallés*, *Borg*, *Borggren* och *Wikström*, vilka hemställt, att riksdagen, i anledning av förevarande motion II: 50, måtte medgiva, att avlidne linjearbetaren *Anders Daniel Holsts* änka, *Frida Karolina Holst*, född *Häggström*, och minderåriga barn *Anders Sten Folke*, *Iris Birgit Frideborg*, *Karl Hugo Lennart* och *Nils Rune Valdemar* finge från och med den 1 januari 1921 av telegrafverkets medel uppbära årliga understöd, änkan med tre-hundra kronor, så länge hon förbleve i sitt nuvarande änkestånd, samt vart och ett av barnen med sjuttiofem kronor till och med det år, under vilket det fyllde 18 år.

Herr *Wallés*: Jag ber att få taga kammarens uppmärksamhet i anspråk några korta ögonblick. Jag har i likhet med några andra ledamöter av utskottet icke kunnat vara med om avslag på förevarande motion, enär vi ansett, att skäl ha talat för bifall till densamma.

Motionären har hemställt, att änkan efter den i telegrafverkets tjänst *Understöd åt linjearbetaren Holsts änka och barn.* en gång anställde linjearbetaren Holst skulle erhålla en pension av 300 kronor, och denna framställning har telegrafstyrelsen ansett vara rimlig samt för sin del velat tillstyrka. Utskottet har emellertid ansett, att sådan pension icke borde utgå, utan har stannat vid statskontorets uttalande om, att enbart de fyra nnderåriga barnen skulle erhålla ett belopp av 100 kronor årligen. Majoriteten har härvid, synes det mig, förbisett ett förhållande av synnerlig betydelse. Den har nämligen grundat sitt utlåtande huvudsakligen därpå, att änkan, som endast är 37 år och fullt arbetsför, skulle vara i tillfälle att försörja sig och sina barn. Man har ansett, att en mor med fyra små barn — i det här fallet är barnens ålder resp. 2, 4, 6, och 8 år — skulle kunna åtaga sig en sådan sysselsättning, att hon skulle kunna försörja dem, men jag hemställer, huruvida det är rimligt att begära, att en mor som har fyra små barn i denna ålder att vårda skall kunna ha tid övrig att skaffa sig nämnvärd utkomst.

Jag vill även framhålla, att det finnes starka skäl, som tala för, att Holsts död följde, ehuruval en avsevärd tid framöver, på grund av olycksfall i tjänsten. Den avlidnes närmaste chef, förste linjeingenjören N. Hedén, framhåller nämligen i ett utlåtande: "För egen del anser jag, att ett direkt sammanhang mellan olyckan och sjukdomen förefinnes, men vederbörande läkare har dock ej med sådan säkerhet kunnat bestyrka detta, att sjukdomen kunnat räknas som förorsakad av olycksfall i arbetet." Jag skulle tro, att här dock föreligger ett sådant fall, som utan att vara så vittfamnande till sina konsekvenser, bör ge anledning till ett bifall till den väckta motionen, och jag ber, herr vice talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr Gustafsson: Herr vice talman! Det är alldeles riktigt, som den föregående ärade talaren anført, att i detta ärende föreligger ett särskilt ömmande fall. Utskottet har tagit saken under så välvillig omprövning som möjligt. Vi ha gått motionärens framställning till mötes på så sätt, att vi beviljat vart och ett av barnen upp till 100 kronor per år i stället för 75 kronor, som motionären begärt, men utskottet har däremot icke ansett sig kunna på enskild motionärs framställning gå med på att pensionera änkan, i synnerhet som hon är så relativt ung. Hon är 37 år gammal. Med anledning härav har utskottet ansett sig förhindrat att bifalla motionen i dess helhet.

Jag får för min del hemställa, att kammaren måtte bifalla utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten anförda reservationen; och förklarade herr andre vice talmannen, efter

Understöd åt linjearbetaren Holsts änka och barn. att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

(Forts.) Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutsrottet hemställt i sitt utlåtande nr 36, punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Walles m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 37;
Nej — 50.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Om tilläggs-pension åt läroverksadjunkten A. Hesslén. Föredrogs ånyo bankoutsrottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tilläggs-pension åt läroverksadjunkten A. Hesslén.

I en till riksdagen den 18 mars 1921 avlåten, till bankoutsrottet hänvisad proposition nr 291 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastik-ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att adjunkten vid högre allmänna läroverket i Uppsala *August Hesslén* finge, efter erhållet avsked från adjunktsbefattningen, under sin återstående livstid uppbära utöver den pension, vartill han enligt gällande bestämmelser vore berättigad, en tilläggs-pension från allmänna indragningsstaten till sådant belopp, att sammanlagda pensionsbeloppet uppginge till 2,500 kronor för år.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på åberopade skäl hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

Herr Ljunggren: Här föreligger nu ett sådant fall, där man

kan säga, att den högsta rätt kommer att verka som den högsta orätt. Här är en läroverksadjunkt, som har tjänstgjort i 17 ½ år som lärare vid enskild läroanstalt, nämligen vid Fjellstedtska skolan i Uppsala. Han har nu fått tillstånd att kvarstå i tjänst till och med innevarande termins slut. När han nu efter över 30 års tjänstgöring avgår från denna sin tjänst, är han tillerkänd en pension av 1,720 kronor.

*Om tilläggs-
pension åt
läroverks-
adjunkten
A. Hesselén.
(Forts.)*

I ansökan till Kungl. Maj:t har läroverksadjunkten Hesselén hemställt, att han måtte få räkna åtminstone någon tid av sin tjänstgöring vid Fjellstedtska skolan såsom tjänstgöring varå beräknades pension. Kungl. Maj:t hemställer i så måtto om bifall till hans framställning, att Kungl. Maj:t i proposition föreslagit, att han skulle få vara berättigad att uppbära en pension av 2,500 kronor om året, d. v. s. att han skulle få det honom tillerkända pensionsbeloppet ökat med 780 kronor.

Nu förstår jag ju mycket väl, att bankoutskottet, när det behandlat det här ärendet, i likhet med mig ansett, att alla reala skäl tala för, att han skulle få det här pensionstillägget. Men bankoutskottet måste följa de formella synpunkterna, och med hänsyn till dessa vågar bankoutskottet icke yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. 1874 utkom en förordning, som gav läroverkslärarna rättighet att vid lönetur beräkna viss tjänstgöring på andra områden. Nu har denna förordning under långa tider tolkats på det sättet, att lärare även vid beräkning av pension skulle få tillgodoräkna sig sådan tjänstgöring, varom här är fråga. Det har emellertid varit en felaktig tolkning av Kungl. Maj:ts förordning, men i allmänhet har, som Kungl. Maj:t framhåller, den uppfattningen varit gällande, att de skulle ha denna rätt. Det är nu med anledning av detta, som läroverksadjunkten Hesselén försummat att i tid övergå i statstjänst, som han enligt meddelat beslut var berättigad att göra, och på grund av detta förbiseende skall han nu få lida, då bankoutskottet sett sig nödgat att avstyrka hans framställning. Kungl. Maj:t säger, att han naturligtvis icke har någon juridisk rätt att åberopa här, men billighets-skäl tala för, att man i någon mån tillmötesgår hans framställning. Och dessutom framhåller Kungl. Maj:t någonting, som är, tycker jag, det avgörande i det här sammanhanget, nämligen att det är orimligt — ja, Kungl. Maj:t säger rent ut, att det är omöjligt att leva på den pension av 1,720 kronor, som nu skulle tillerkännas honom. Detta är, tycker jag, när det gäller att bedöma själva sakfrågan, alldeles avgörande. När därför bankoutskottet i slutet av sitt utlåtande säger, att då i övrigt "icke anförts några särskilda omständigheter, som kunna påkalla en höjning av den Hesselén lagligen tillkommande pensionen, har utskottet ansett sig böra avstyrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition", så tycker jag för min del, att detta Kungl. Maj:ts förslag har uppvisat, att här föreligger just sådana särskilda omständigheter, som man icke gärna kan komma förbi, när det gäller en fråga som denna. Dessutom erinras i den kungl. propositionen om ett liknande fall, nämligen då läroverksadjunkten Hjorth, som tjänstgjort såsom lärare vid Beskowska skolan, fick rättighet att uppbära en pension på 2,500 kronor. Denna

*Om tilläggs-
pension åt
läroverks-
adjunkten
A. Hesselén.
(Forts.)*

pension höjdes något år senare — jag vill minnas det var år 1919 — så att den kom något över 3,000 kronor — den uppgick visst till 3,100 kronor. Nu säger emellertid bankoutskottet, att detta precedensfall i själva verket inte kan åberopas i detta sammanhang, ty när riksdagen beslöt att göra detta medgivande, så skedde det därför att man ville ge ett erkännande åt Hjorth för hans pedagogiska skriftställarskap.

Jag har nu inte haft tillfälle att läsa igenom handlingarna från 1917 års riksdag, så att jag vet, huruvida riksdagen verkligen angivit speciellt detta som skäl. Det är ju mycket möjligt, att så är förhållandet. Men man kan ju också säga, när det är fråga om en lärare, som oförvitligt tjänstgjort i över 30 år och som har goda vitsord i alla instanser över sin lärargärning, att det är rätt och tillbörligt, att man, när det finnes möjlighet därtill, ger honom ett erkännande för det uppfostrararbete, som han utfört. Jag menar således, att med ungefär samma skäl som riksdagen 1917 och 1919 kunde gå ifrån formerna, skulle riksdagen i detta sammanhang kunna göra det och taga hänsyn till billighet och rättvisa i stället för till de formella synpunkterna.

Men då utskottet talar om konsekvenserna, vill jag också fästa uppmärksamheten vid vad Kungl. Maj:t säger i sin proposition, att detta nu egentligen är det enda fall, som kan ifrågakomma i dylikt sammanhang. Om riksdagen skulle med hänsyn till de föreliggande omständigheterna bifalla Kungl. Maj:ts förslag, kan, enligt vad Kungl. Maj:t framhållit, ett sådant fall som detta icke vidare återkomma. Några konsekvenser, som man skulle behöva dra sig för, finnas enligt denna upplysning från Kungl. Maj:ts sida sålunda icke.

Innan jag slutar, bör jag kanske också fästa uppmärksamheten på att utskottet på sid. 4 talar om en utredning, som hade åberopats för några år sedan. Det var år 1918, när det gällde frågan beträffande lärarkårens rätt att räkna tjänstgöring på andra områden än i statstjänst, varvid det talades om, att det skulle åstadkommas en utredning. Nu säger bankoutskottet, att efter vad utskottet känner till har någon sådan utredning ännu inte ens igångsatts och att man bör avvakta utredningens resultat. Men jag hemställer i alla fall till herrarna, om det kan vara rättvist, att denne man skall få lida på detta sätt, därför att en utredning, som är påtänkt, inte ens är igångsatt.

Jag tycker, att vad som här upplysts i ärendet från Kungl. Maj:ts sida är av den beskaffenhet, att det är mera överensstämmande med rättvisa och billighet att nu bifalla Kungl. Maj:ts proposition, och jag hemställer vördsamt till kammaren, att den måtte göra detta.

Herr Gustafsson: Herr vice talman! Det kan visserligen till en viss grad vara sant vad den föregående ärade talaren sade, att kanske även här billighetsskäl kunna göras gällande, men då vi i bankoutskottet taga hänsyn till billighetsskäl, brukar saken vanligen ligga så, till, att det gäller pensioner, som ligga under det pensionsbelopp vederbörande här i varje fall skulle erhålla, och således kunna icke billighetsskäl här anföras annat än möjligtvis som ett komplement till det hela.

Vad vidare beträffar frågan om konsekvenserna i detta fall, så är ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag inte så alldeles ofarligt, som herr Ljunggren utmålet saken, ty om också ett dylikt fall icke kan komma att inträffa vid Fjellstedtska skolan, så ha vi dock vid andra enskilda skolor här i landet många fall, som komma bra nära det här föreliggande och som ännu inte äro reglerade, och det är med hänsyn till dessa fall, för vilka det här föreliggande skulle bli ett precedensfall, som utskottet ej vill tillstyrka bifall till denna anhållan.

Det kan ju tyckas vara hårt, att en man, som så många år tjänstgjort oförvitligt vid en sådan skola, inte samtidigt har kunnat gå in i pensionskassan, så att han kunnat bidra till sin pensionering och få statspension med tillgodoräknande av hela tjänstgöringstiden. Men det är nu så här i världen i allmänhet, att det är många saker, som inte äro ordnade, och utskottet har verkligen undersökt här, om vi inte på formell väg skulle kunna komma fram till ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Men vi ha inte kunnat det. Vill sedan riksdagen anta Kungl. Maj:ts förslag — det gäller här en tilläggspension på 780 kronor, om jag inte sett fel — så skall jag för min del inte ha något vidare att erinra däremot, men, herr talman, det är så många gånger som utskottet fått påskrivet för att vi inte äro konsekventa, och det är verkligen svårt för oss ibland, då vi inte ha några gällande författningar att gå efter. Vi ha därför inte kunnat göra annorlunda än vi gjort i detta fall.

För min del ber jag således, herr vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Widell: Jag begärde ordet i anledning av vad bankoutskottets ärade vice ordförande yttrade, om jag fattade honom rätt, att ifall kammaren ville bifalla Kungl. Maj:ts proposition, stode detta för kammarens räkning. För min del får jag på det allra livligaste varna för ett sådant steg. Jag tror, att det skulle kunna få fullständigt oöverskådliga konsekvenser, om kammaren skulle bifalla denna proposition. Den talare, som förde den kungl. propositionens talan, ansåg visserligen, att några liknande fall icke kunde uppkomma. Jo, redan av propositionen framgår, att så kommer att ske, och jag tror, att sådana fall komma att uppstå i mycket stor utsträckning.

För min del ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ljunggren: I anledning av herr Widells anförande vill jag säga, att det inte var mitt påstående, att icke detta kunde föranleda någon upprepning, utan jag endast åberopade en upplysning i Kungl. Maj:ts proposition.

Vidare vill jag säga, att det dock många gånger har förekommit, att inte bara andra kammaren utan även denna kammare i sådana fall, där rättvisa och alla billighetsskäl talat därför, ha bortsett från de formella synpunkterna, som bankoutskottet naturligtvis alltid håller på, och mera sett på den reella rättvisan och billigheten. Jag tycker, att kamma-

*Om tilläggs-
pension åt
läroverks-
adjunkten
A. Hesslén.*
(Forts.)

ren borde göra så även i detta fall, som är så påtagligt, att man, om ett sådant hänsynstagande till den reella rättvisan skall ske i något fall, inte gärna kan undgå att nu bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Efter det överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och förklarade herr andre vice talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ljunggren* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;
Nej — 26.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:
nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av vissa av statsmedel utgående understöd; och
nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 254 a § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Herr talmannen infann sig nu och övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

*Ang. tillstånd
till försälj-
ning av fidei-
kommiss-
jord m. m.*

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckt motion angående tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 87, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville:

1) förklara, att tillstånd till försäljning av fideikommissjord, utöver vad den av riksdag och Konung antagna förordningen den 5 februari 1810 uppenbarligen medgäve, icke finge i administrativ väg utan riksdagens samtycke för varje fall eller genom en ny av riksdag och Konung stiftad lag äga rum, ävensom underrätta regeringen om denna sin uppfattning med anhållan om det av riksdagen begärda lagförslaget rörande jordfideikommiss snarast möjligt;

Ang. tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m.
(Forts.)

2) redan nu medgiva, att försäljning av jord för egnahem, småbruk och liknande ändamål finge tillstånd, därest det sociala ändamålet befunnes genom försäljningen och därvid fästade villkor vara tillbörligen tillgodosett, varvid även borde göras det förbehåll, att ändamålet med försäljningen ej finge genom jordens återgång till jordägaren eller anorledes upphävas utan tillstånd därtill, i den ordning Konungen bestämde;

3) besluta, att det kapital, som erhöles för försäld fideikommissfastighet, skulle vara underkastat enahanda bestämmelser, som i en framtida lagstiftning angående fideikommiss kunde varda meddelade i fråga om fideikommissfastigheter.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt:

A) att det under 1) uti ifrågavarande motion framställda yrkandet icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B) att det under 2) i samma motion framställda yrkandet icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C) att det under 3) i samma motion framställda förslag icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Punkten A.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Lindhagen* beträffande den nu föredragna punkten på angivna grunder hemställt, att riksdagen måtte bifalla motionens yrkande under denna punkt eller, om detta ej ansåges kunna omedelbart ske, återremittera ärendet till utskottet, för att utskottet måtte bliva i tillfälle att däröver avgiva lagligt utlåtande.

Herr *L i n d h a g e n*: Förevarande motion har av mig blivit väckt, för att åtminstone jag för min del skulle freda mig från ansvar för det sätt, på vilket 1810 års förordning rörande försäljning av fideikommissegendom av Kungl. Maj:t tillämpats. Saken är nämligen den, att riksdagen två gånger gjort framställningar till Kungl. Maj:t om att på några förnuftiga villkor få fideikommisssegenskapen hos jordbruksfastighet avskaffad. Denna sak har legat under utredning i departementet. Sedan har det inte blivit någonting utav, och nu, efter en mycket lång väntan, har saken omsider överlämnats till jordkommissionen.

Det är ju klart, att för att jordkommissionen skall kunna föreslå

Ang. tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m.
(Forts.)

åtgärder, varigenom man med begagnande av den rätt, som det allmänna har så att säga över fideikommissjorden genom fideikommissvänet, erhåller ett resultat, som är socialt gagneligt och på samma gång gagneligt för samhället i allmänhet, så böra naturligtvis de nuvarande fideikommissen så litet som möjligt upphävas på villkor, som göra, att man inte kan bli i tillfälle framdeles, då den slutliga lagstiftningen kommer, att på ett förnuftigare sätt förfoga över desamma.

Nu har jag för min del funnit, och det tror jag knappast skall kunna jävas, att regeringen under senare tider i alltjämt ökat tempo överskridit den begränsade rättighet för Kungl. Maj:t, som stadgades med riksdagens tillstånd i 1810 års förordning, nämligen rättigheten att ge dispens från fideikommissbrevens uppfyllande. Det säges uttryckligen, att detta skulle kunna ske, för det första för att i trängande fall möjliggöra upptagande av lån mot inteckning i fastighet, vidare för det andra för att möjliggöra ett förmånligt byte av jord och för det tredje — och det är det, som det här nu skulle hänga på — skulle det vara medgivet, såsom det står i motiven till riksdagens skrivelse, ”då sådana villkor och förbehåll i stiftelsen förekomma, som för innehavaren vore tryckande, för jordens hävd hinderlige eller i avseende på sammansättningen och innehållet otydliga eller stridige”. Riksdagen framhöll, att den var övertygad, att sådana omständigheter mycket sällan skulle yppa sig. Och det var tydligen med andra ord för de fall när det förekom fideikommissbrev med sådana underliga villkor, som icke på något sätt passade för en ny tid, det var för sådana fall, säger jag, som Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke medgivits att i administrativ väg lätta på dessa villkor.

Nu har det emellertid, som det ofta går med administrativa befogenheter, inträffat, att man under utövningen av denna befogenhet vidgat den omärkligt, man kan säga omedvetet, år från år under tidernas lopp. Under senare tider har det inträffat sådana fall, att man verkligen kan säga, att Kungl. Maj:t numera anser sig ha fullkomligt fria händer att häva vilket fideikommiss som helst.

På sista tiden har man försökt att något litet dämpa denna frikostighet genom att företrädesvis medge överlåtelse, så snart det begärdes att få sälja fideikommissjord, om vilken bevis kunde företes, att den skulle överlätas på samma gång till arrendatorerna av densamma. Då kunde Kungl. Maj:t vara med om det och medge överlåtelsen. Detta har skett i ganska stor utsträckning, och nu har det blivit regel, att så snart fideikommissinnehavaren kan ådagalägga, att han har ett avtal med arrendatorn om att denne vill övertaga fastigheten och köpa den, anser sig Kungl. Maj:t kunna göra ett medgivande i detta avseende. Redan detta strider ju, så vitt jag förstår, mot 1810 års förordning, ty där har man inte alls förutsatt något sådant tillstånd, som ju inte kan sägas vara av det i denna författning avsedda ändamålet påkallat. Med tillämpning av denna praxis säljas nu även mycket stora egendomar, utan att den nya lagstiftningen fått tillfälle att verka på dem, och

med dessa stora egendomar, som kunna omfatta ofantliga jordområden, arrangeras sedan ofta ett vanligt jobberi, vilket just skulle förebyggas genom den nya lagstiftningen.

Ang. tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m. (Forts.)

Vidare är det att betänka, att man om dessa försäljningar till arrendatorerna inte vet, huruvida de äro för arrendatorerna lämpliga. Under de sista åren har det blivit en formlig rusning av fideikommissarier med begäran om att få sälja stora delar av sina fideikommiss just för att få utnyttja de ovanligt höga jordvärden, som på sista tiden varit gällande. Det går då till på det sättet, att fideikommissarierna själv tillkallar s. k. sakkunniga att värdera jorden. Det är hans folk, han betalar dem, och vad han sedan ger för förhållningsorder, vet man inte, men arrendatorerna få ingenting att säga i fråga om värderingen. Sedan förelägges arrendatorn ett kontrakt, ofta med hotet, att "om ni inte går med på det här, äventyrar ni att förlora ert arrende", ett arrende, som kanske i mannaminne gått från far till son — sådana exempel ha vi i jordkommissionen haft åtskilliga.

I ett fall förekom det till och med, att jordägarens sakkunniga och synemän, som skulle värdera fastigheten, gävo arrendatorn det föreläggandet, att om han inte inom viss tid hade undertecknat köpekontraktet med godkännande av värderingssumman, som under kristiden fastställdes av synemännen, komme fastigheten att försäljas på auktion till den högstbjudande. Så säker var jordägaren på att Kungl. Maj:t framdeles skulle medge detta, att han i förväg till och med tillät sig att ge arrendatorn ett sådant föreläggande. I ett par, tre fall ha arrendatorerna givit sig tillkänna för jordkommissionen eller för vissa dess ledamöter och sagt, att de blivit tvungna att underskriva kontraktet, och att de helst skulle se, att hela denna affär kunde gå tillbaka. En sade uttryckligen, att han underskrivit sin egen ruin o. s. v.

Den sociala hänsyn, som Kungl. Maj:t nu tagit till utgångspunkt för sin senaste praxis, nämligen att låta alla arrendegårdar gå till salu, när jordägaren kan visa köpekontrakt på dem, den sociala hänsynen är mycket primitiv enligt min uppfattning, och de sociala kraven skulle tarva en helt annan och mera ingående behandling. Nu faller ju jordvärdet, så att kanske tillströmningen av fideikommissarier, som vilja sälja, avstannar något, men stiger det igen, ha vi dem åter framme. Jag menar, att då riksdagen varit med om att stifta 1810 års författning, och läser man motiveringen, läser ordalagen, förstår man, att den är en undantagsförfattning och icke en författning, enligt vilken man får disponera över jorden med så frikostig hand som regeringen på sista tiden tillåtit sig. Jag har därför väckt mitt förslag, för att det skall finnas någon jord kvar att lagstifta om. Vidare är det väl så, att lagarna böra hållas i helgd och detta även av de administrativa myndigheterna. För en domare gäller, att man skall ha respekt för gällande lag, men även rätt att fordra en annan. Men här begås utan någon betänksamhet överträdelse av 1810 års förordning. Det heter till och med i regerings-

Ang. tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m. resolutionerna att regeringens överträdelse ske "jämligt 1810 års författning".

Det är emellertid svårt nu för tiden, då riksdagen är representerad i regeringarna, att få till stånd något klander från riksdagen mot regeringen, ty det parlamentariska styrelsesättet är sådant. Förr i världen gick det gladeligen; då skulle denna motion tagits emot välvilligt. Men numera är det svårt att i någon fråga få åtgärder vidtagna, som anses hota majoritetspartiernas prestige.

Vilken åsikt man än må ha, huruvida denna författning är överskriden eller icke, är det nu så, att när en motionär här begärt att få denna sak under riksdagens bedömande, som själv stiftat denna lag, med andra ord att få en förklaring av 1810 års författning, har utskottet på den saken svarat allenast: "Huruvida Kungl. Maj:t vid de lämnade medgivandena till försäljning av fideikommissjord överskridit sin befogenhet är en fråga, som icke faller under lagutskottets bedömande." Det har varit omöjligt inom jordkommissionen att få ett erkännande av att jordkommissionen hade någon anledning att för sin del ingripa. Den har sagt: detta är en sak, som vi ej blanda oss i. Jordkommissionen kan ju vara i sin rätt, om den nödvändigt vill ställa sig på den ståndpunkten. Men att lagutskottet, som fått ärendet till sig remitterat av kammaren för att yttra sig däröver eller lämna en förklaring av en lag, här kan på ett sätt, som strider mot vad grundlagen uttryckligen föreskriver, säga, att detta överskrider lagutskottets befogenhet, det innebär ju att kammaren obefogat remitterat frågan till lagutskottet. Jag tror dock ej, att kammaren, som remitterat ärendet, går in på detta. Snarare skulle då utskottets yttrande kunna anses innebära, att från talmanens sida borde vägras proposition på utskottets betänkande, som stode i bestämd strid mot grundlagarna.

Jag tycker, att lagutskottets utlåtande är ganska hastigt hopkommet för att tala rent språk. Jordbrukskommittén har sagt, att den icke lägger sig i detta. Det tycks, som om lagutskottet i sitt bekymrade läge hade menat: varför skola vi blanda oss i det? Vi få se, när slutligt betänkande från kommissionen föreligger, vad som kan komma ut av det samma.

Det har föresvävat lagutskottet någonting om konstitutionellt ansvar, men det att motionären anmärkt på en lags tillämpning och begärt en rättvis tillämpning är något helt annat än att gå till konstitutionell aktion. Här har icke påkallats halshuggning av någon minister eller annat äventyr; det är helt enkelt icke alls fråga om något ingripande mot ministrarnas personer, utan endast att riksdagen skall förklara vad som är dess mening med 1810 års författning. Det händer ofantligt många gånger, att riksdagen petitionerar i vilka frågor som helst och även i fråga om lagars tillämpning. Men till yttermera visso står det i riksdagsordningen, att lagutskottet skall avgiva yttranden över dit hänskjutna frågor om lagförklaringar. Här föreligger en sådan fråga,

och därför måste lagutskottet, så vitt jag förstår, ingå i prövning av denna sak.

Jag kan därför, herr talman, ej undgå att, även om jag därmed besvårar kammaren, yrka bifall till det andra alternativet i min reservation under punkten A, nämligen att kammaren behagade återremittera denna punkt till utskottet, för att utskottet må få tillfälle att däröver avgiva lagligt utlåtande. Det är möjligt att ett sådant yrkande också blir framställt i andra kammaren.

*Ang. tillstånd
till försälj-
ning av fidei-
kommiss-
jord m. m.
(Forts.)*

Herr von Sneidern: Herr talman, mina herrar! Det var ganska grava anmärkningar den ärade motionären riktade mot utskottets utlåtande. Jag befarar, att den huvudsakliga gensagan riktade sig mot vårt avstyrkande av motionen, men tog formen av en anmärkning mot det sätt, varpå vi motiverat det slut, vartill vi kommit. Jag tror dock, att motionären något missuppfattat vårt utlåtande. Som motionären själv erinrade, ligger hela denna fråga nu under utredning, detta på grund av föregående riksdagsbeslut, dels riksdagsbeslutet av år 1909 och dels beslutet av den senare riksdagen 1914 som avsåg att få till stånd en mer utvidgad utredning än den 1909 begärda. Om bägge dessa skrivelser ha vi erinrat i motiveringen. På grund av dessa skrivelser igångsattes en utredning av enskild inom departementet tillkallad person, en utredning, som hade en mer historisk karaktär, varefter till jordkommissionen ärendet överlämnades, för att den skulle behandla frågan i vad den avsåg de ekonomiska och sociala synpunkter, som vore att taga i betraktande vid fideikommissens avlösning. Vad sedan den arvsrättsliga frågan beträffar, är den under behandling av lagberedningen, då denna sysselsätter sig med en omarbetning av ärvdabalken. Man kan således säga, att denna fråga för närvarande är föremål för en synnerligen allsidig och ingående utredning, en utredning som vi naturligtvis från vår sida på det livligaste önska, att den med det snaraste måtte leda till positivt resultat. Men att under det man avvaktar detta resultat gå till lagstiftningsåtgärder av någon art ha vi ej ansett vara lämpligt. Det må gälla en definitiv lagstiftning eller en provisorisk lagstiftning av den art, som av motionären föreslagits, eller en lagförklaring, som ju även den är en lagstiftningsakt, jämbördig med vanlig lagstiftning. Ej heller ha vi ansett det befogat att i närvarande ögonblick komma med en ny skrivelse från riksdagen och begära ett snabbt framläggande av denna lagstiftning. Vi ha funnit detta så mycket mindre lämpligt, som två likartade skrivelser blivit avlätna, vilka lett till det utredningsarbete, som för närvarande pågår. Detta ha vi utsagt i motiveringen, då vi yttrat: "Under sådana förhållanden och då någon större olägenhet genom det uppskov med ny lagstiftning i ämnet, som den anbefallda utredningen givetvis måste medföra, knappast kan befaras, anser utskottet det icke vara lämpligt att, i anledning av en ledamots av jordkommissionen motionsvis framställda förslag, nu vidtaga lagstiftningsåtgärder på ifrågavarande område." Det är således det slut, vartill vi kommit, att

Ang. tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m. (Forts.) vi ansett, att för närvarande ingenting lämpligen kan vidtagas, och på den grund ha vi yrkat avslag å motionen.

Vidare ha vi i motiveringen tillagt en punkt, mot vilken motionären särskilt vänt sig, nämligen denna: "Huruvida Kungl. Maj:t vid de lämnade medgivandena till försäljning av fideikommissjord överskridit sin befogenhet är en fråga, som icke faller under lagutskottets bedömande." Jag tror, att man ur saklig synpunkt icke kan göra någon invändning mot vad denna punkt innehåller. Vad man möjligen kunde ifrågasätta vore ju, huruvida detta uttalande verkligen svarar till motionärens yrkande och motivering för detsamma. Jag tror dock, att så är förhållandet.

Herr Lindhagen anser, att vad han yrkat här är en lagförklaring i den tekniska meningen enligt grundlagen. Jag betvivlar emellertid detta. En lagförklaring innebär en tydning av gällande lag, i den mån som dess tillämpning är oviss. Hur en lagförklaring låter, skall jag tillåta mig visa genom att anföra vad den sista lagförklaring, som är given, innehåller. Den hänför sig just till en lag, som vi för icke länge sedan diskuterade, nämligen den norrländska förbudslagen. Det uppstod tvekan, huruvida denna lag, som avsåg förbud för bolag att förvärva fastighet, skulle gälla även i fall av expropriation. Då föreslog Kungl. Maj:t själv för riksdagen en lagförklaring, som blev av riksdagen antagen. Denna förklaring lyder på följande sätt:

"Förklaring av lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom.

Häri genom förklaras, att det i lagen den 4 maj 1906 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom meddelade förbudet icke avser förvärv, som sker omedelbart på grund av stadgande i lag eller jämlikt Konungens medgivande till expropriation."

Går jag därefter till den lagförklaring, som närmast dessförinnan avgavs — det är ej ofta lagförklaringar förekomma — så var det år 1892 på grund av en enskild motion vid det årets riksdag. Det hade uppstått tvekan, huruvida vid stämning man kunde med en stämning träffa både part och vittnen. Då avgavs en så lydande förklaring av riksdagen:

"Förklaring av allmänna lagens stadgande om stämning.

Häri genom förklaras, att bestämmelserna i 11 kap. 3 § rättegångsbalken, att, om någon begär stämning å flera i en och samma sak, de alle må genom en stämning inkallas, och i 17 kap. 3 § samma balk, att, där någon beropar sig å flera vittnen i samma sak, de må genom en stämning inkallas, om det bekvämligen ske kan, icke äro så att förstå, som skulle, till följd av samma bestämmelser, den, som begär stämning å motpart och vittne i samma sak, vara oberättigad att få dem genom en stämning inkallade."

Denna förklaring godkändes och utfärdades av Kungl. Maj:t.

För att finna någon tidigare lagförklaring får man gå mycket långt

tillbaka i hävderna, och faktiskt har sådan förekommit endast i mycket få fall under vår nuvarande författning.

Jag tror ej, att sedan herrarna hört dessa exempel på hur en lagförklaring låter, herrarne mena, att under det begreppet kan inpassas ett uttalande från riksdagen, som skulle läggas så som herr Lindhagen föreslår, eller att riksdagen skulle förklara, att utöver vad den av riksdag och konung antagna förordningen den 5 februari 1810 uppenbarligen medgiver, icke någon åtgärd av ifrågavarande art finge i administrativ väg äga rum etc. Ett sådant uttalande säger ingenting om hur förordningen skall tydas, utan det kommer endast att stå som ett naket påstående, och förordningens tillämpning kan lika mycket efter som före detta uttalande bli föremål för olika tolkning. På grund av detta motionärens yrkande och på grund av vad han i motiveringen till motionen sagt om Kungl. Maj:ts sätt att tillämpa 1810 års förordning, tror jag därför, att den punkt vi satt till i slutet av vår motivering, ehuru den ej absolut behövs för vårt avslagsyrkande, dock kan anses vara synnerligen befogad och lämpligen bör stå kvar. Den ärade motionären anför vidare, att han på något sätt måst föra fram denna sak, och att den måste upptagas i lagstiftningsväg. Som jag sagt, ha vi behandlat spörsmålet på det enda sätt vi ansett ligga inom vårt befogande. Det utskott, som har att på annat sätt upptaga frågan, är konstitutionsutskottet. Olika fideikommissförsäljningar ha år från år offentligt diskuterats men ha aldrig givit anledning till någon som helst åtgärd från konstitutionsutskottets sida vare sig i dechargeutlåtandet eller i en reservation till detsamma. Om den ärade motionären vill hava saken framförd i denna form, finnes det för en enskild riksdagsman tillfälle att göra en anmärkning enligt 57 § riksdagsordningen mot det statsråd, som har kontrasererat Kungl. Maj:ts beslut. Det finns sålunda en direkt angiven väg att beivra saker, som innebära överträdelse av lag och författning från Kungl. Maj:ts sida.

Ang. tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m. (Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag är tacksam för att den siste talaren erbjudit mig en konstitutionell utväg att beivra denna sak. Men jag vill ej begagna den, ty jag vill ingen syndares död i detta fall utan endast en förklaring av ett sakligt förhållande, varför jag vördsamt avböjer denna aktion, som jag icke alls vill inlåta mig på.

Nu framgick det i alla fall, att sista punkten i utskottets betänkande var ganska sjuk, ty ordföranden förklarade, att den kanske ej hade behövts, men den hade slunkit in, och då kunde den ju få vara kvar. Han behövde också ett mycket långt försvar för att förklara, att den i alla fall fortfarande kunde äga bestånd. Jag tror nu, att det varit bra, om den varit borta, ty det står uttryckligen — jag upprepar det än en gång — "Huruvida Kungl. Maj:t vid de lämnade medgivandena till försäljning av fideikommissjord överskridit sin befogenhet är en fråga, som icke faller under lagutskottets bedömande". Jag upprepar,

Ang. tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m. (Forts.) att denna sak, i vad mån den dock av riksdagen stiftade författningen av 1810 i praktiken blir tolkad efter riksdagens mening eller ej, är något, som riksdagen har befogenhet att yttra sig om, och att när en motionär i laga ordning väckt en motion och den blivit remitterad till lagutskottet, detta utskott också enligt min mening har skyldighet att yttra sig över densamma. Det behöves för resten ej vara i form av en lagförklaring, utan riksdagen har rättighet att petitionera rörande vilka lagars tillämpning som helst och uttala vad den anser om dessa. Riksdagen har till och med många gånger sagt, att Kungl. Maj:t i administrativ väg förfarit oriktigt, då Kungl. Maj:t gjort en administrativ författning av vad som borde vara lag, och det har hänt, att lagutskottet på eget bevåg föreslagit, att riksdagen skulle uttala sig därhän, att det gällde en lag, vid vars stiftande riksdagen skall/vara med, och att Kungl. Maj:t icke ensam får utöva lagstiftningsbefogenheten.

Hur man sedan skall formulera en lagförklaring, är ju en annan sak. Om utskottet vill göra det bättre än motionären föreslagit, lämnar ju motionärens vida förslag i den punkten en mycket tillräcklig plattform för vilken formulering som helst. Detta är en sak. Men en annan är att säga: någon lagförklaring kan ej komma i fråga. Här har i alla fall begärts ett uttalande från riksdagen i denna fråga. Därför kan jag, herr talman, icke annat än pliktskyldigast vidhålla mitt yrkande om återremiss.

Vad sedan angår frågan, att denna sak är under beredning — den siste talaren sade till och med med en synnerligen allsidig och ingående beredning — så vet ju därom varken den talaren eller jag något, ty jordkommissionen har icke börjat någon utredning, och om den kommer att bli allsidig och ingående eller ej, vet man icke. Men det kan ju hända, och jag tackar den siste talaren för hans goda mening om jordkommissionen. Emellertid — utredningen må bli hur allsidig och ingående som helst — om man avvaktar en sådan utredning, är det så mycket större skäl att bifalla vad motionären yrkat i saken. Ty, som jag anförde i mitt första anförande, vad det här gäller är att bevara så mycket jord som möjligt, så att när denna allsidiga och ingående utredning kommer med sina resultat, icke en stor del av vad den skulle verka på är putz weg. Detta må väl vara något, som är särskilt ägnat att stöda denna allsidiga utredning. Detta kan jordkommissionen ej göra något åt, då jordkommissionen är obefogad att ingripa och därför har jag vänt mig till riksdagen och lagutskottet, som härvid ha befogenheten. Vart skulle man annars vända sig?

Jag vädjar fortfarande till herr talmannen, som remitterat denna sak till lagutskottet och fått en sådan bakläxa från utskottet.

Herr von Sneider: Gent emot den föregående ärade talaren vill jag erinra, att, då jag yttrade mig om en allsidig utredning, gällde det icke blott jordkommissionen utan även lagberedningen. Vidare ber jag att få erinra, att vi på grund av det pågående utredningsarbetet av-

visat såväl en provisorisk lagstiftning som en lagförklaring ävensom an-^{Ang. tillstånd}
vändandet av den petitionsrätt, d. v. s. en skrivelse till Kungl. Maj:t, ^{till försälj-}
till vilken den ärade talaren hänvisade oss. ^{ning av fidei-}
^{kommiss-}
^{jord m. m.}

Herr *Lindhagen*: Ja, herr talman, jag glömde en sak. Förhållandet är, att lagutskottet, sedan det talat om huru bra det är förspänt i jordkommissionen, säger att det icke anser lämpligt att, i anledning av en ledamots av jordkommissionen motionsvis framställda förslag, lagstiftningsåtgärder skola företagas på ifrågavarande område. Vad är detta för ett skäl? Jag har icke väckt detta förslag i egenskap av ledamot i jordkommissionen utan i egenskap av riksdagsman och till fullföljd av ett mer än 20-årigt riksdagsarbete i jordfrågan. Skall det stiftas en lag, att så snart man är ledamot av jordkommissionen får man icke komma fram med någonting, vad är det för slag?

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare därpå att punkten skulle visas åter till utskottet; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav upsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, visas punkten åter till utskottet.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 22.

Punkten B.

Beträffande denna punkt hade herr *Lindhagen* i förenämnda reservation på grund av vad däri anförts hemställt om bifall till det under punkten B behandlade yrkandet i motionen.

Herr *Lindhagen*: Jag ber att få meddela kammaren, att resultatet av den sista voteringen icke blott visade jaröster utan även 22 nej, vilket senare ej på något hörbart sätt meddelades kammaren. Därmed

Ang. tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m. skall jag anse mig tillfredsställd, och jag ber att få förklara, att jag icke ämnar begära votering i denna eller följande punkt.

Jag vill nu, herr talman, blott säga, att om kammaren anser det vara lämpligt, att regeringen fortfarande skall få olagligen upphäva det ena fideikommisset efter det andra och på det sättet minska omfånget av den jord, varå en blivande lagstiftning skulle tillämpas — om riksdagen går på så lösa boliner, tjänar det ingenting till att yrka bifall till förevarande punkt. Jag har i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte medgiva Kungl. Maj:t att under den närmaste tiden i trängande fall få gå utöver 1810 års författning utan att behöva fråga riksdagen i varje särskilt fall. Men när nu kammaren sagt, att Kungl. Maj:t gärna får olagligen upphäva fideikommiss, kunna även nödvändiga behov hädanefter tills vidare tillfredsställas på olaglig väg, och därför behöver jag ej yrka, att det skall få ske lagenligt.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt.

Punkten C.

I avseende å punkten C hade herr *Lindhagen* i sin vid utlåtandet fögade reservation anfört:

”I denna punkt återopas i tillämpliga delar, vad som av mig anförts i föregående punkt. Här föreligger dessutom, att regeringen, som såvitt jag förstår uppenbarligen anser sig kunna frångå 1810 års författning nästan så mycket som helst, däremot förklarar sig sakna befogenhet att i dessa överträdelser åtminstone göra den lilla inskränkning och begränsning, som jordkommissionen till förekommande av överträdelsernas äventyrligheter i någon del åtminstone ansett bör äga rum. Det synes då böra vara för riksdagen angeläget och för regeringen eftersträfvansvärt, att regeringen erhåller nu omsider den befogenhet, som den här skyndat att frånsäga sig.”

Herr *Lindhagen*: I här föreliggande fråga har jordkommissionen i det utlåtande, som genom Kungl. Maj:t från densamma infordrats i anledning av förevarande motion, i känsla av att det kanske ändå icke är så riktigt väl beställt med dessa medgivanden om upphävande av fideikommiss, föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle beträffande det fideikommisskapital, som skulle sättas i stället för jorden, uppställa det villkor, att fideikommissarien skulle vara bunden av de bestämmelser, som i en framtida lagstiftning angående fideikommiss kunde meddelas rörande dylika kapital, såsom varande bytesvederlag för den jord, som man rätteligen eljest skulle blivt i tillfälle att lagstifta om. Kungl. Maj:t, som funnit sig kunna upphäva fideikommiss utan stöd, så vitt jag förstår, av gällande lag, har däremot ansett sig obefogad att fästa några villkor vid den köpeskillning, som skulle träda i jordfideikommissets ställe. Motionären har ansett, att Kungl. Maj:t bör beredas denna lilla

lagstiftningsbefogenhet för att därigenom kunna åstadkomma en in-*Ang. tillstånd till försäljning av fideikommissjord m. m.* skränkning i äventyrligheterna vid fideikommissens upphävande utan avvaktan av en blivande lagstiftning. Det är detta medgivande, som motionären velat att riksdagen skall giva Kungl. Maj:t, så att Kungl. Maj:t kan bifalla jordkommissionens hemställan i detta avseende. *(Forts.)*

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till förevarande punkt i min motion.

Herr v o n S n e i d e r n: Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, tilläggande i detta sammanhang allenast, att man i den lagstiftning, som eventuellt kommer till stånd rörande fideikommissjord, lärer vara oförhindrad att meddela föreskrifter även på det område herr Lindhagen talat om.

Herr L i n d h a g e n: Den siste ärade talaren, som ju varit med åtskillig tid i riksdagen, vet nog, att om man skänker bort något med full äganderätt utan att göra några villkor vid överlåtelsen av själva äganderätten, så går det sällan att komma efteråt och försöka göra några sådana villkor. Uppställer man icke några villkor genast, kommer ett försök därtill sedan att betraktas som ett ingrepp i redan förvärvat äganderätt. Vad den siste talaren förespeglade synes därför vara utan betydelse.

Herr v o n S n e i d e r n: Gent emot herr Lindhagen ber jag att få erinra, att det kapital, varom här är fråga, fortfarande är fideikommiss.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen i förevarande del, och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning till tryggande åt åbo å under bruk skatteköpt hemman av avverkningsrätten till hemmanets skog.

Ang. vissa åbors rätt till skogsavverkning.

Uti en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 120, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Granath*, med instämmande i motionen av herrar *Olson* i Gävle, *Högström* och *Sävström*, föreslagit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att i ett blivande lagförslag angående åborätt till under bruk skatteköpta hemman sådana bestämmelser måtte inarbetas, som tryggade avverkningsrätten av hemmanets skog åt den, som innehade hemmanet med stadgad åborätt.

*Ang. vissa
åbors rätt
till skogsav-
verkning.
(Forts.)*

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Jordkommissionens yttrande har infordrats även rörande denna motion och i detta yttrande säger kommissionen, att olika meningar göra sig tydligt gällande i fråga om åbors rätt till skogen. Kommissionen vill för närvarande icke yttra sig i saken utan anser, att man dessförinnan bör avvakta ett par utlåtanden, som äro att vänta från domstolarna rörande tolkning av nu gällande lag.

För min del har jag varit med om att så många gånger både väcka denna fråga och diskutera densamma, att jag har ungefär på känn, huru den ligger sedan gammalt. Jag har sedan många, många år tillbaka mer än en gång väckt denna fråga i riksdagen, och för mig står det alldeles tydligt, att åborna av kronan fått sig med åborätten upplåtet även det väsentliga förfogandet över den till fastigheten hörande skogen. Sedan bestämdes genom en särskild författning av år 1757, att åborna först skulle hembjuda saluskog till bolagen för det pris, som gällde i den allmänna marknaden, men om bolagen icke ville köpa skogen till detta pris, skulle åborna ha rättighet att sälja den till andra. Det var en inskränkning i den äldre rätten. Nu ha åborna sedan årtionden tillbaka kämpat för sina skogar. Ingen myndighet har hjälpt dem, ingen lagstiftning har kommit emellan, utan den ena rättigheten efter den andra har helt enkelt blivit dem fråntagen. Om man skall kunna bevara ett självständigt bondestånd här i landet, lärer det enligt min uppfattning icke kunna ske på annat sätt än att lagstiftningen måste söka trygga även dessa åbor uti ett skäligt förfogande över den till hemmanet hörande skogen. Det är icke värt, att man försöker stödja sig på gamla förvittrade författningar, som föranlett så många olika tolkningar, utan det måste bli en ny och tydlig lag. Motionären har väckt detta förslag särskilt därför, att han under den oändliga väntetiden på en utredning, som aldrig tager slut, velat bereda åborna något skydd genom utarbetande av ett riksdagsuttalande, att en lagstiftning så fort som möjligt bör komma till stånd. Åborättskommittén har suttit i många år, och dess förslag har nu hänskjutits till jordkommissionen, som är upptagen med så många andra förslag, att man icke kan veta, när den en gång i tidernas längd kan hinna taga denna fråga under omprövning. På det sättet komma åborna aldrig att få klarhet rörande sina rättigheter. Jag tycker därför, att motionen är väl grundad. Och jag ber att få yrka bifall till motionen med den ändring att efter ordet "*som*" i den sats, som börjar med orden: "*som tryggade avverkningsrätten*" inskjutas orden: *i möjligaste mån*, ifall det skulle visa sig behöfligt att göra något visst undantag.

Herr Julin: Jag har deltagit i andra lagutskottets behandling av denna fråga och därvid företrätt en annan mening än den, till vilken

utskottets majoritet kommit, men likväl icke reserverat mig. Jag ansåg mig nämligen icke kunna tillstyrka bifall till motionen, utan jag önskade närmast en skrivelse till Kungl. Maj:t, som skulle i någon mån kunna påskynda jordkommissionens arbete, men då det visade sig vara utslöslöst att vinna gehör för denna ståndpunkt, avstod jag från att reservera mig. Jag är i tillfälle att kunna meddela kammaren, att en av de domar, på vilka man uppgivit sig vänta, nu fallit och expedierats, och att den går i motsatt riktning mot den av högsta domstolen fällda dom, som i början av utskottets utlåtande åberopats. Det visar sig alltså, att rättstillämpningen är synnerligen vacklande, och jag anser det därför vara synnerligen önskvärdt, att lagbestämmelser så fort som möjligt komma till stånd. Motionären utgår givetvis från den ståndpunkten, att, huru det än förhåller sig med den formella rätten, så måste dock den verkliga rätten stanna på åbornas sida, och därför har han formulerat i klämman i sin motion så som han gjort. Det torde vara så, att tiden ridit förbi de gamla bestämmelserna, och att det för den fråga det här närmast gäller, nämligen skogens bestånd, skulle vara lyckligt, om Kungl. Maj:ts dom av år 1897 kunde bliva den, vars grundsatsar bleve normerande för den nya lagstiftningen, och med denna önskan ber jag, herr talman, att, sedan nu ett yrkande här gjorts av herr Lindhagen, få ansluta mig till detta.

Ang. vissa åbors rätt till skogsavverkning.
(Forts.)

Herr von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! Av utskottets betänkande se herrarna, huru denna sak ligger. Frågan gäller, i vad mån åbor å under bruk skatteköpta hemman skola ha nyttjanderätt till hemmanets skog, huruvida de få avverka skogen endast till husbehov eller även till avsalu. I förbigående vill jag nämna, att denna fråga icke har några stora dimensioner. Den har mycket litet att skaffa med herr Lindhagens omtalade verksamhet för bevarande av ett självständigt bondestånd här i landet, ty det finnes i själva verket i hela Sverige endast 39 sådana åbor varom här är fråga. Icke desto mindre böra naturligtvis dessa åbor, de må vara flere eller färre, få tillgodonjuta sin rätt, och det är heller ingen, som förmenar dem det. Frågan om dessa åbors rätt till skogen å hemmanet har varit föremål för åborättskommitténs behandling, och denna kommitté har uttalat såsom sin åsikt, att åborna endast hava rätt att nyttja skogen till husbehov, fastän den medgivit, att ett prejudikat visar i annan riktning. Sedermera har, såsom herr Lindhagen anmärkte, frågan överlämnats till jordkommissionen. Nu föreligger här en motion med yrkande, att riksdagen, innan jordkommissionen avgiver sitt betänkande, skall giva ett direktiv åt kommissionen att låta förslaget gå i den riktning, att åborna även skola få rätt att avverka skog till avsalu. Det synes mig vara mycket orimligt, att riksdagen på detta sätt skulle i förväg lägga sig uti det resultat, till vilket kommissionen kan komma. Kommissionen har själv tagit avstånd från denna tankegång och förklarar, att den för närvarande icke kunde tillstyrka motionen. Kommissionen ville för närvarande icke uttala sig

*Ang. vissa
åbons rätt
till skogsav-
verkning.
(Forts.)*

i själva saken, när den dessförinnan ansåge sig böra avvakta laga dom i två på Svea Hovrätts prövning beroende mål. Det är nu en egendomlig tillfällighet att, såsom den siste ärade talaren påpekade, just i dag Svea Hovrätts dom har fallit i ett av dessa mål. Hovrätten har kommit till samma resultat som åborättskommittén, nämligen att åborna endast hava rätt att nyttja skogen till husbehov. Hovrättens dom är inappellabel i fråga om åbons talan och saken alltså definitivt avgjord för honom. Då Svea hovrätts dom i det andra målet kan väntas mycket snart, så inträder inom kort den situationen, att jordkommissionen kan avgiva utlåtande i frågan. Som saken nu ligger, finner jag icke minsta skäl föreliggande för att riksdagen skulle giva kommissionen något direktiv.

Herr greve och talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Julin: Den föregående ärade talaren framställde saken så, som om motionären skulle begärt, att riksdagen skulle föregripa jordkommissionens utredning och säga till denna kommission: så och så skall ni avfatta edert utlåtande. Detta torde emellertid icke vara riktigt. Motionären har endast begärt, att riksdagen skall uttala sin mening, men han har naturligtvis icke begärt, att riksdagen skall säga, huru jordkommissionen skall uttala sig.

Herr Lindhagen: Den högsta domstolens dom, varom utskottet talar i sitt utlåtande och som även här under diskussionen omnämnts, fälldes år 1897. Här föreligger nu en annan dom av Svea hovrätt, som går i motsatt riktning. Vad som är rätt enligt gällande lag är sålunda ganska vanskligt. I allmänhet ha sådana arrendatorer och torpare, som stödjade sig på gamla, hävdvunna rättigheter, som icke fått något klart uttryck i lag, haft ofantligt svårt att göra sin rätt gällande, och på samma sätt har kronans talan i jordfrågor haft synnerliga svårigheter att kunna göra sig gällande gent emot storindustrien. Den siste ärade talaren ansåg, att ett bifall till motionen skulle innebära ett föregripande av utredningen, och att riksdagen därigenom skulle giva ett direktiv i frågan. De härskande partierna giva alltid direktiv till egen fördel. Storindustrien har givit ofantligt många direktiv i fråga om vattenlagstiftningen, bönderna hava givit direktiv i fråga om sina bördor och borgerskapet i fråga om sina. Här är det fråga om en samhällsklass, som icke är representerad i riksdagen, och därför tycka vi, att vi icke kunna giva något direktiv, och däruti ha vi rätt. Vi sakna intresse att känna med dem, vi känna endast med oss själva, och därför har denna samhällsklass egentligen ingen talan i denna kammare.

Herr von Sydow: Jag kan icke medgiva, att herr Julin hade rätt, då han uppgav, att jag skulle citerat motionen på ett felaktigt sätt. Kungl. Maj:t har anbefallt jordkommissionen att utarbета lagförslag i ärendet och nu föreslår motionären, att riksdagen måtte i skrivelse till

Kungl. Maj:t hemställa, att i det blivande lagförslaget måtte sådana bestämmelser inarbetas, som trygga avverkningsrätten av hemmanets skog åt den, som innehar hemmanet med stadgad åborätt. Jag kan icke finna annat än, att detta är ett klart direktiv, i vilken riktning utredningen bör gå.

*Ang. vissa åbors rätt till skogsavverkning.
(Forts.)*

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen med den ändring, att näst framför ordet "tryggade" insattes "i möjligaste mån"; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen om fattigvården den 14 juni 1918.

Vad utskottet i detta utlåtande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om kapitalökning för egnahemslånefonden ävensom en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande jordbruksutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen dels ock i proposition nr 2 om tilläggsstat för år 1921 gjorda framställningar om rikets allmänna kartverk ävensom en i ämnet väckt motion.

Punkten 1:o.

I den till riksdagen den 7 januari 1921 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov hade Kungl. Maj:t i punkt 102 under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen dels medgiva, att benämningarna å de i kartverkets ordinarie avlöningsstat och övergångsstat upptagna befattningarna såsom geodet, kartograf och topograf ändrades till statsgeodet, statskartograf och statstopograf; dels godkänna sådana ändringar i ordinarie avlöningsstaten för rikets allmänna kartverk, att tillämpas från och med år 1922, att där uppfördes ytterligare två statsgeodetsbefattningar med avlöning lika med nuvarande samt att

Anslag till rikets allmänna kartverk m. m.

Anslag till
rikets allmän-
na kartverk
m. m.
(Forts.)

anslagsposter till arvoden åt extra personal, gratifikationer åt ritar- och gravörelever samt vikariatsersättningar höjdes från 26,500 kronor med 3,000 kronor till 29,500 kronor; dels vid bifall härtill öka det bestämda anslaget till avlöningar vid rikets allmänna kartverk från 212,045 kronor med 11,000 kronor till 223,045 kronor; dels ock öka reservationsanslaget till kartarbeten m. m. vid rikets allmänna kartverk från 201,800 kronor med 21,900 kronor till 223,700 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehafat en inom första kammaren väckt, till jordbruksutskottet hänvisad motion, nr 37, av herr *Andersson, Gunnar*, vari hemställt, att riksdagen behagade besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och föreläggande för riksdagen snarast möjligt av förslag till allmän plan för den fortsatta kartläggningen av rikets land- och sjöterritorium samt till organisation av ett civilt rikskartverk för denna kartläggnings genomförande, ävensom förslag till ett gemensamt ordnande av utbildningen för blivande tjänstemän inom detta rikskartverk och inom lantmäteriet.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen måtte

dels medgiva, att benämningarna å de i kartverkets ordinarie avlöningsstat och övergångsstat upptagna befattningarna såsom geodet, kartograf och topograf ändrades till statsgeodet, statskartograf och stats-topograf;

dels godkänna sådana ändringar i ordinarie avlöningsstaten för rikets allmänna kartverk, att tillämpas från och med år 1922, att där uppfördes ytterligare två statsgeodetsbefattningar med avlöning lika med de nuvarande samt att anslagsposten till arvoden åt extra personal, gratifikationer åt ritar- och gravörelever samt vikariatsersättningar höjdes från 26,500 kronor med 3,000 kronor till 29,500 kronor;

dels vid bifall härtill öka det bestämda anslaget till avlöningar vid rikets allmänna kartverk från 212,045 kronor med 11,000 kronor till 223,045 kronor;

dels ock öka reservationsanslaget till kartarbeten m. m. vid rikets allmänna kartverk från 201,800 kronor med 21,900 kronor till 223,700 kronor.

Bifölles dessa förslag, komme ordinarie anslaget till rikets allmänna kartverk att upptagas sålunda:

avlöningar, <i>bestämt anslag</i>	kronor	223,045
ålderstillägg, <i>förslagsanslag</i>	„	41,155
kartarbeten m. m., <i>reservationsanslag</i>	„	223,700
	Summa kronor	487,900.

2) att den i ämnet väckta motionen ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Anslag till rikets allmänna kartverk m. m.
(Forts.)

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herr *Andersson, Gunnar*, som under 1:0) yrkat, att utskottet i konsekvens med det uttalande, som av utskottet gjorts å sidorna 6 och 7 i motiveringen angående kartverkens fortsatta arbeten och deras organisation, då alltjämt från departementschefens sida intet åtgjorts med anledning av riksdagens uttalande i ärendet 1912, i sin hemställan å sid. 8 bort giva punkt 2 följande lydelse:

2) att riksdagen må hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och föreläggande för riksdagen snarast möjligt av förslag till allmän plan för den fortsatta kartläggningen av rikets land- och sjöterritorium samt till sådana förändringar i kartverkens organisation, som kunna därav vara betingade.

Herr *Andersson, Gunnar*: Herr talman! Jag tillhör de olyckliga, som tagit sig före att motionsvis framföra en fråga av den art, att på samma gång den är av den största betydelse för vårt folk, det dlock obestriddigen om densamma gäller, att den är ytterst svår att ge en sådan form, att den väcker uppmärksamhet och kring sig samlar ett något större intresse och därmed följande djupare inträngande i densamma. Den frågan är det komplex av tekniska och organisatoriska spörsmål, som man av ålder brukar kalla *kartverksfrågan!* Sedan årtionden har Sveriges riksdag gång på gång brottats med lösningen av den uppgiften, att på billigaste och rationellaste sätt söka skapa nya, goda kartor över landet och senast för nio år sedan eller år 1912 framställde riksdagen till Kungl. Maj:t en anhållan att få en allsidig utredning såväl av kartfrågan i egentlig mening som ock angående organisationen av de verk, som ha att framställa våra kartor. Men myndigheterna ha somnat in — medgivom gärna under trycket av de gångna svåra årens arbetsbörd — och riksdagens skrivelse ligger stillsamt i de nådiga pappershögarna. Nu har jag sökt åter få fart i papperen, och jordbruksutskottet har haft den stora vänligheten att skriva flera vackra ord om frågan och den uppmärksamhet synpunkterna i min motion kunna vara värda, men slutklämmen är, att "motionen ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda". Jag är naturligtvis till rörelse tacksam för välviljan, men kan inför slutresultatet av densamma ej underlåta att erinra mig en av mig mycket vördad husfrus vanliga ord, när beröm slösades på de anrättningar, varpå hon bjöd: "bry er ej om att berömma, det enda beröm jag förstår är att ni ta om igen". Det är detta att ta nya tag i frågan, utskottet velat förmena oss, medan jag med min reservation velat förmå kammaren att ta ett tag och friska upp Kungl. Maj:ts minne av att det finnes en kartfråga, som det gäller att snarast ta i lag med.

Varför denna motvilja hos utskottet att *göra* något? Yttersta grun-

Anslag till
rikets allmän-
na kartverk
m. 113.
(Forts.)

den är att vi alltjämt ha så svaga kartor och så få kartor över stora delar av vårt land, att till och med den bildade allmänheten icke fullt förstår, vilken insats i kärleken till landet, i förståendet av hembygdens natur, i möjligheterna för våra naturrikedomars tillgodogörande och i mycket annat goda och rikt givande kartor skulle utgöra. Den grafiska kartbildens inom stora områden ej blott för forskningen, utan även för naturrikedomarne och för hjärnans träning till klarhet och skärpa i naturåskådningen av orimligt mycket större betydelse än flertalet vet och förstår. Men därför är ock kartan — d. v. s. den karta i stor skala och med omfattande detaljrikedom — vilken ännu icke finnes över vårt land, ett *kulturverktyg* av orimlig betydelse.

Det är dessa synpunkter, som föranlett mig, som under många år haft förmånen att i länder med moderna kartor se dessas betydelse, att göra den lilla insats jag förmår till att få en uppräckning till stånd i den festinalente-politik, som nu bedrives. Man skulle ju kunna ha väntat, att våra stora kartverks ledare med öppna armar skulle mottaga det bistånd, som välvilligt erbjudes dem till kartans fulländande och höjande. I själva verket synes det emellertid, av skäl, som jag strax skall något beröra, som om så ej vore fallet.

Varför skall man förbättra? Varför skall man bråka? Vi ha det i kartverksbyråerna så lugnt, så lugnt och så bra! Vi låta den gamla kartverksmaskinen stilla rulla fram i beprövade hjulspår även nu sedan vår stora huvudkarta, 100,000-delskartan, snart är färdig, vi komplettera den där den är alltför felaktig och när vi omkring år 1933 möjligen äro färdiga därmed så kunna vi ju tänka på vad som då skall hända. Så ser byråkratien i våra kartverk saken, och den har ett argument, varmed den söver jordbruksutskottet, nämligen: akta er, det kan komma att kosta pengar, pengar att ge landet den stora skänken av en modern förstklassig karta! Akta er!

Ja, visst kan det komma att kosta pengar, i synnerhet om man vill ha en sådan karta någorlunda snart färdig, men, mina herrar, det kostar också pengar att odla jord, att bygga fabriker, och ändå göra vi det, därför att vi veta att det åtminstone i längden skall ge vårt folk större och rikare livsmöjligheter. Detsamma är förhållandet med kartarbetena, de bli ingalunda räntelösa om de rätt, kunnigt och väl bedrivs, de ge rätt stora bidrag till möjligheten att utveckla vårt näringsliv och vidga vår kunskap om land och hembygd.

Det kan ej komma i fråga att här i afton i detalj utveckla mina synpunkter på huru kartverksfrågan i detalj skall ordnas, ty det är redan gjort i motionen, men jag har ej kunnat underlåta att fästa kammarens synnerliga uppmärksamhet på att vi stå inför ett avgörande, antingen vederbörande vilja det eller icke, av om och huru vårt ekonomiska kartverk skall fullföljas inom de stora delar av landet, där vi ännu sakna en ekonomisk karta. Åstadkomma vi en s. k. lösning av det spörsmålet utan att upptaga frågan om huru framtidens topografiska karta — vilken ovillkorligen förr eller senare kommer till stånd — skall utformas,

ja, då blir det som så ofta är fallet, då byråkratien opåttalt får organisera, att vi komma att göra *dubbelarbeten*, stora, dyrbara och onödiga dubbelarbeten. Därför bör riksdagen ej lämna det år 1912 gjorda taget utan se till att samtidigt bliva lösta frågorna om huru den fortsatta ekonomiska kartan och den nya topografiska kartan i större skala än den nuvarande skola förhålla sig till varandra, huru de skola se ut och huru arbetena med dem billigast må kunna organiseras.

Anslag till rikets allmänna kartverk m. m.
(Forts.)

Man har från auktoritativt håll sökt förneka kännedom om att för närvarande inom våra kartverk dubbelarbeten bedrivs. Jag tror till fullo, att man i ledningen ej har reda på det, men jag behöver beklagligt nog ej ta tillbaka en enda bokstav av vad jag i motionen därom sagt såsom skäl för en sammanslagning av rikets allmänna kartverk och sjökarteverket. Jag kan berätta för kammarens ledamöter att exempelvis så sent som år 1915 två tjänstemän, en från vardera verket, gick och mätte samma strandkontur å Almö, Aspö m. fl. öar i Blekinge skärgård — flera exempel skulle kunna andragas, men jag vill icke trötta kammaren därmed. Sådant kostar pengar och medför dessutom understundom att kustkonturen blir rätt så olika på kartorna. Men i kartverket förklarar man att allt, allt är idealt organiserat.

Men jag återkommer till huvudspörsmålet. — Stunden är inne, att vi med det snaraste ta upp och omsorgsfullt förbereda frågan om ett nytt svenskt kartverk i större skala än vår gamla, för sin tid storartade topografiska karta i 1:100.000, vilken naturligtvis bör bibehållas och kompletteras. Det är detta jag icke förmått få utskottet med på. Skall jag skvallra om, vad jag tror vara den närmaste orsaken till att det icke med entusiasm gått med på förslaget om utredning härom, så tror jag att det varit rädsla för att det skulle kosta pengar.

Då vill jag för det första säga, att vi icke få lov att av ögonblickets svåra förhållanden låta vår blick för framtiden bliva skum. Det tar år att få planen för ett nytt kartverk genomarbetad och fastställd, och så vitt jag förstår, behövs för dessa förarbeten icke beviljas ett öre utöver de stora summor, som redan utgå till våra kartverk. Men inte behöva vi för övrigt vara så rädda för att upptaga viktiga framtidsspörsmål, även om de komma att kosta penningar, blott de äro för landet och våra efterkommande gagneliga. Glömmen ej, mina herrar, att det var det stympade, fattiga men dock storvulna Sverige, som i förra århundradets tidigaste årtionde hade kraft och mod nog att taga upp frågan om det första stora, detaljerade kartläggandet av fosterlandet, som vi nu njuta av och som vi under beundran och tacksamhet snart ha fört till slut! Ett folk utan framsynthet och offervillighet har ingen framtid.

Jag tror att, om man icke skall gå in på detaljer, jag nu har sagt vad som kan sägas angående vikten av att de nya och fordrande men också givande *kartuppgifterna* snarast möjligt tagas upp.

Vill man det måste man emellertid även in på frågan om *hur* det lämpligast skall ske, in på frågorna om kartverkets organisation. På dessa skall jag emellertid i afton inlåta mig endast för så vitt det gäller själva

Anslag till rikets allmänna kartverk m. m.
(Forts.)

kärnpunkten, nämligen civilt eller militärt kartverk eller populärare och riktigare formulerat: *kartframställning en livsuppgift för dem, som leda densamma, eller en tillfällig uppgift för militärer, som antingen misslyckats på sin egentliga bana, eller som äro unga och dugliga och använda kartverket som språngbräda för vidare militär befordran?*

Vi giva i allmänhet våra fackmän en ingående speciell utbildning vid dyrbara läroanstalter, vi fordra långa års förberedande studier av våra ingenjörer, våra högre militärer, våra skogsmän m. fl., men av våra ledande kartmän, som ha ett minst lika svårlärt yrke som andra, fordra vi ingen systematisk vetenskaplig utbildning. Varje arbetsam löjtnant som har lust för kartarbete kan utan förbildning komma in vid verket, får där en kort propedeutisk kurs, och sedan får han som varje annan hantverkare under praktiskt mättningsarbete lära yrket. När han är led på det och längtar ut till sin egentliga militära verksamhet, lämnar han det helt och hållet under en ofta lång följd av år. Har han sedan tur eller vad man skall kalla det, och är så duglig, att han kommer in i generalstaben, så riskerar han en vacker dag att bli kartverkschef, ty det måste vara en generalstabs-officer. Han är då lika litet som sin högste militäre chef och förman, generalstabschefen, kartkunnig. Han kan för visso bli en samvetsgrann ämbetsman, men det skall andra förutsättningar till för att bli en verklig fackman och vetenskapsman, som i grunden förstår den mycket fordrande och allsidig naturvetenskapligt-matematiskt utbildning krävande vetenskapsgren, som benämnes kartografi.

Skall denna komma till den blomstring i Sverige, som den en gång under gångna århundraden ägde, då fordras det att den blir en livsuppgift och att de män som ägna sig åt densamma ha, om de i övrigt lämpa sig härför, möjlighet att nå själva toppen, nå ledningen av landets kartarbeten.

Det är betecknande nog, att vi aldrig sett dem, som under senare tider lett våra kartverk, deltaga, vare sig i hemlandets eller utlandets kartografiska eller geografiska publikationer, i diskuterande av de många nya och viktiga problem, som sysselsätta samtiden på kartografiens område. De ha helt enkelt ej ägt nog vetenskaplig bildning på sitt verksamhetsområde härför. Tron I verkligen, mina herrar, att det går att i längden hålla uppe en vetenskaplig kartografi, duglig för vårt lands speciella krav, på detta sättet? Jag vill härpå svara ett bestämt nej!

Det har sagts, att det är nödvändigt av militära hänsyn, att ledningen av de allmänna kartverken ligger i militärens händer. Detta är alldeles felaktigt. Lika litet som järnvägar, telegraf, kanongjuterier m. fl., vilka också äro oundgängliga för krigföringen, ligga i militärens händer, lika litet behöver kartframställningen stå under dess ledning. Det är alldeles nog med en byrå inom det framtida rikskartverket, som utför speciellt militära kartarbeten och gör militära synpunkter gällande i den mån så är nödigt, på samma sätt som fallet är med den militära byrån vid järnvägarna.

Ja, jag har till och med i min motion omtalat, hurusom man under världskriget fann i de länder, där bandet mellan kartverken och generalstaben var för starkt knutet, att kartverkens personal i alltför stor utsträckning måste tagas i bruk för militära krav, och det var förenat med stora olägenheter att icke äga tillräcklig, väl utbildad civil personal för utförande av de nya, omfattande kartarbeten kriget krävde. Med en viss förnäm överlägsenhet har från s. k. sakkunnigt håll förklarats, att detta uttalande bevisade min okunnighet på området. Jag skall därför här taga mig friheten citera ett uttalande av en av världens främste fackmän på kartografiens område. Herrarna kunna sedan själva bedöma, på vilken sida okunnigheten ligger.

I Zeitschrift für Vermessungskunde, Hefte 8, aug. 1919, har f. d. chefen för preussiska kartverket general von Bertrab — således en man för vilken även våra militärer kunna ha respekt; att han dessutom är ingenjör-doktor vid universiteten i Berlin och München kan ju inom andra kretsar stadga hans anseende — i denna gamla förnämna tidskrift har som sagt general von Bertrab skrivit en uppsats med titeln: "Die Notwendigkeit einer Neuorganisation des Staatlichen Vermessungswesens". Uppsatsen gäller Preussens kartor. Han säger där: "Kriget har också i en annan riktning givit oss en allvarlig läxa. Förberedelserna för krigsmätningarna ålago under fredstiden kartverket efter de bestämmelser chefen för generalstaben lämnade. Icke alltid gingo dessa i den riktning, som kartverket föreslog, och därför blevo också förberedelserna för kriget beträffande kartan otillfredsställande. Vad som emellertid gjorde detta mindre lyckliga förhållande verkligt farligt var att i och med mobiliseringen kartverket planmässigt upplöstes och dess i kartarbeten förfarna officerare utsändes i trupptjänst. Helt hänvisad till sig själv och utan varje sakkunnig ledning gick hela krigskartläggningsorganisationen helt i stycken, etc."

Jag tror att jag utförligt nog visat, att vilja vi ha verkligt goda kartor, ett i längden verkligt framstående kartframställande ämbetsverk, då måste detta och generalstaben helt skiljas åt och vardera fullfölja sin uppgift. Det gäller ingalunda att få bort officerarne ur kartverket men det gäller att få bort generalstabens gradpasserare och att lägga ledningen i händerna på dem, som ägna sitt liv åt den svenska kartan.

Herr talman, vikten av den fråga jag här gjort mig till tolk för gör att jag ej kan nöja mig med att som utskottet artigt följa blott till dörren av det rum, där framtidens svenska karta skall komma till stånd, utan att jag måste uppmana kammaren att även träda in i detta rum och tydligt säga ifrån: nu måste här tagas i lag med arbetet på allvar efter delvis nya linjer! Detta gör, att jag, herr talman, måste yrka bifall till min reservation, vars i jämförelse med motionens dämpade kläm är av följande lydelse:

att riksdagen må hos Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och föreläggande för riksdagen snarast möjligt av förslag till allmän plan för

Anslag till
rikets allmän-
na kartverk
m. m.
(Forts.)

*Anslag till
rikets allmän-
na kartverk
m. m.
(Forts.)*

den fortsatta kartläggningen av rikets land- och sjöterritorium samt till sådana förändringar i kartverkens organisation, som kunna därav vara betingade.

Herr Ericsson, Aaby: Herr greve och talman! Jag kanske bör med några ord bemöta den ärade motionären och siste talaren, vilken själv kallade sig för den "olycklige" motionären, ett adjektiv, som jag rakt icke kan finna vara på honom tillämpligt, ty jag tror, att ytterst få motionärer hava hugnats med en så välvillig motivering för avstyrkande av motionen som den, som kommit den siste ärade talaren till del. Han erkände också detta själv; men mina herrar, förhållandet är ju det, som han själv sade, att riksdagen har, visserligen icke i skrivelse 1912, såsom han tycktes mena — utan i motiveringen till ett förslag om lönerreglering, uttalat sig i denna fråga och därvid sagt, att det vore önskligt, att något göres för en omorganisation ifrån grunden, vidare har vederbörande statsråd i innevarande års statsverksproposition under nionde huvudtiteln strukit under precis detsamma, därmed också visande, att han har sin uppmärksamhet riktad på frågan. Under sådana förhållanden torde väl, enligt gammal god riksdagspraxis, det icke vara skäl att besvära Kungl. Maj:t med en skrivelse. I motiveringen till utskottets betänkande framhålles allt detta.

Till sist ber jag få säga den ärade motionären, att han har framkastat en hel del — jag vågar säga — mindre vänliga uttalanden mot de personer, som för närvarande under ämbetsmannaansvar handlägga de ärenden, som höra till kartverket. Utskottet har hört den ärade motionären till och med om möjligt ännu utförligare än som förunnats kammaren i afton, och utskottet har också hört de personer, som han här i viss mån angripit, och om vilka den ärade motionären inom utskottet yttrat, att han ansett dem båda kunniga och vederhäftiga i sina uttalanden. Utskottet har därvid funnit, att det stod en del påståenden emot varandra, som utskottet icke ville ställa sig som skiljedomare mellan. Jag måste konstatera, att liksom utskottet gav sin aktning och sitt erkännande åt motionären, så måste utskottet giva sitt erkännande åt de upplysningar, som ifrån fackmannahåll kommit oss till del, ty de verkade i hög grad vederhäftiga.

Jag ber i korthet att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen och bifall i övrigt till vad utskottet hemställt; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2:o.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid av avlöningsreglemente för tjänstemän vid domänverket, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om tillägg i Reglementariska Föreskrifter för riksdagen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om ändring i Ordningsstadgan för riksdagens första kammare, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 10,18 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Fredagen den 6 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Herr andre vice talmannen yttrade: Mina herrar! Sedan vi sist voro samlade här till plenum, har det sorgebudet ingått, att ledamoten av denna kammare Carl Gustaf Theodor Wickman genom döden ryckts bort ur vår krets. Efter någon tids sjuklighet fick han i går, Kristi himmelfärdsdag, för alltid sluta sina ögon.

Vi ägna den bortgångne vår samfällda gård av aktning och saknad. Han var — det hava vi sett — intresserad, samvetsgrann, rättskaffens i sitt arbete för allmänt väl, och han var en pålitlig och god kamrat.

Frid över hans minne!

Herr statsrådet *Murray* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 358, angående ersättning åt statens järnvägar för genom taxenedsättning förorsakad inkomstminskning.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av medel till kapitalökning för fonden för räntefria studielån jämte en i ämnet väckt motion;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till kapitalökning för fonden för torvindustriens befrämjande; samt

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bekämpande av arbetslösheten samt lindrande av nöd.

Efter föredragning av ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 507, med delgivning av nämnda kammares beslut över dess femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åtgärder för utbetalande månatligen av statspensioner, beslöt första kammaren hänvisa detta ärende till sitt andra tillfälliga utskott.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden och memorial nr 94—98 och 102—108 samt bankoutskottets memorial nr 40.

Vid föredragning av bankoutskottets memorial nr 41, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkt 15 av bankoutskottets utlåtande nr 30 angående vissa framställningar rörande elvte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 37.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 46, med överlämnande till riksdagen av förteckning över försålda kronoegendomar.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets utlåtanden nr 51 och 52.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets memorial nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställning rörande anslag till åtgärder för skifteslagsindelning i vissa delar av Kopparbergs län.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran jordbruksutskottets memorial nr 54.

Efter föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 358 hänvisades densamma till statsutskottet.

Herr *Pettersson, Ivar*, avlämnade en av honom och herr *Johansson, Johan*, i Tväråselet undertecknad motion, nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk förhöjning av tullsatserna för vissa industriprodukter.

Motionen hänvisades till bevillningsutskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,16 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.